

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Višnja Raguž

Rättens rykte

– En undersökning av mediernas påverkan på förtroendet för domstolarna

LAGM01 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Sverker Jönsson

Termin för examen: Period 1, HT2015

Innehåll

SUMMARY	i
SAMMANFATTNING	ii
FÖRORD	iii
FÖRKORTNINGAR	iv
1 INLEDNING	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte och frågeställningar	2
1.3 Metod	3
1.4 Material och terminologi	5
1.5 Perspektiv	7
1.6 Disposition och avgränsning	9
2 FÖRTROENDET FÖR DOMSTOLARNA	10
2.1 Domstolarnas funktion	10
2.2 Förtroendets definition	13
2.3 Förtroendets betydelse	15
2.4 Förtroendet i siffror	18
2.4.1 SOM-institutets undersökning	18
2.4.2 Nationella trygghetsundersökningen	19
2.4.3 Förtroendeutredningens undersökning	20
3 MEDIERNA OCH RÄTTSVÄSENDET	22
3.1 Medier, brott och brottslighet	22
3.1.1 Introduktion	22
3.1.2 Mediernas effekter	22
3.1.2.1 Mass society-teorin och behaviorismen	23
3.1.2.2 Samhällsteoretiska medieteorier	25
3.1.2.3 Pluralism och postmoderna teorier	26
3.1.2.4 Kulturell effekt-teorier	28
3.2 Mediernas utformning och innehåll	28
3.2.1 Betydelsen av medieinnehållet	28
3.2.2 Nyhetsvärdering	29
3.2.2.1 Tröskel och förutsebarhet	30
3.2.2.2 Förenkling och individualism	31
3.2.2.3 Risk och sex	31
3.2.2.4 Kändisskap och närhet	32
3.2.2.5 Våld och spektakulära våldsbrott	32
3.2.2.6 Barn och konservativ ideologi	33

3.3 Domstolarna och medierna	33
3.3.1 Introduktion	33
3.3.2 Förtroendeutredningens kommentarer	35
3.3.3 Kommentarer om mediernas domstolsbevakning	36
4 UNDERSÖKNING	38
4.1 Innehållsanalys	38
4.1.1 Förutsättningar	39
4.1.2 Medieinnehåll	39
4.2 #Fallet	41
4.2.1 Förutsättningar	41
4.2.2 Medieinnehåll	42
4.3 Domstolen – Friad eller fälld	47
4.3.1 Förutsättningar	47
4.3.2 Medieinnehåll	48
4.4 Veckans brott	53
4.4.1 Förutsättningar	53
4.4.2 Medieinnehåll	54
4.5 Brottskod	59
4.5.1 Förutsättningar	59
4.5.2 Medieinnehåll	60
5 ANALYS	64
5.1 Förtroendet för domstolarna	64
5.2 Framställningen av domstolarna i medierna	65
5.3 Mediernas effekter	67
5.4 Avslutande kommentarer	70
BILAGA: TRANSKRIBERAT MATERIAL	72
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	77

Summary

Studies show that a majority of the Swedish population has the media as their primary source regarding information about the courts. Because an individual's trust in the function of the courts correlates with his or her knowledge of the courts' dealings, the question of to what extent the media depictions of courts affects the public's trust in them can be asked. Trust in social institutions is important from several aspects, mainly for efficiency-related issues, but a lack of trust may also have more profound implications regarding the legitimacy of the institutions and the whole social order.

The purpose of this essay has been to examine how the media affects public confidence in the courts. To fulfill this purpose, questions have been answered about the importance of trust in the courts, how the courts are described in the media, and if this description in some way can be connected to what kind of trust the public holds for the courts. Based on a socio-legal method, this essay describes the definition, meaning and statistics of trust, based on the Trust Inquiry Report (Förtroendebudet), SOU 2008:106. It furthermore describes the relationship between the media and the judicial system. The essay has also conducted a content analysis of four documentary crime shows, by looking at the conditions that precede their media content, how the current media content is designed and what effect this media content may have on its audience. The content analysis has been conducted to see if it is possible to say anything about the way in which the courts and their function are depicted in the various shows and whether it is possible to discern some attitudes or opinions that are mediated through these. The conditions of the shows have been analyzed on the basis of news values, media formats and the context in which the shows have been created. Media content has been reviewed by identifying positive, neutral and negative points and the media effects have been analyzed with the starting point in different theories on media effects, and the values that have been set up in SOU 2008:106 as particularly important for achieving and maintaining confidence in the courts.

The survey finds that the analyzed shows depict the courts in a neutral to negative way, and that the positive portrayals are almost completely absent. The analysis that has been conducted of the depictions of the courts in relation to the values set up by the Trust Inquiry shows that these values are not represented to any great extent in the four different programs.

Sammanfattning

Undersökningar visar att en majoritet av Sveriges invånare har medierna som sin primära nyhetskälla för domstolarnas verksamhet. Eftersom en individs förtroende för domstolarnas verksamhet korrelerar med den kunskap som individen har om domstolarna och deras verksamhet, väcks frågan i hur stor utsträckning mediernas skildringar av domstolarna påverkar allmänhetens förtroende för dem. Ett förtroende för samhällsinstitutioner är betydelsefullt ur flera olika aspekter, främst för att institutionen ska vara välfungerande och effektiv, men ett bristande förtroende kan även ha mer djupgående konsekvenser gällande institutionens och hela samhällsordningens legitimitet.

Uppsatsens syfte har varit att undersöka hur medierna påverkar allmänhetens förtroende för domstolarna. För att uppfylla detta syfte har frågeställningar ställts upp om vilken betydelse förtroendet för domstolarna har och hur detta ser ut, hur domstolarna framställs i medierna, samt om denna framställning på något sätt kan kopplas till ett eventuellt stort eller litet förtroende. Med utgångspunkt i en rättssociologisk metod redogör uppsatsens för förtroendets definition, betydelse och statistik utifrån Förtroendeutredningens betänkande SOU 2008:106, och sambandet mellan medierna och rättsväsendet. Utöver detta genomförs en innehållsanalys av fyra kriminaljournalistiska program, genom att titta på de förutsättningar som föregår deras medieinnehåll, hur det aktuella medieinnehållet är utformat och vilka effekter det kan tänkas ha på sin publik. Innehållsanalysen har genomförts för att se om det går att säga något om det sätt på vilket domstolarna och deras verksamhet skildras i de olika programmen och om det går att urskilja några attityder eller opinioner som förmedlas genom dessa. Programmets förutsättningar har analyserats utifrån nyhetsvärderingar och frågor om medieformat och den kontext programmen har skapats i. Medieinnehållet har granskats genom en matris med positiva, neutrala och negativa poäng och mediernas effekter har analyserats med utgångspunkt i olika teorier om mediernas effekter, samt de värden som Förtroendeutredningen har ställt upp som särskilt viktiga för att uppnå och upprätthålla förtroendet för domstolarna.

Undersökningen konstaterar att de undersökta programmen skildrar domstolarna på ett neutralt till negativt sätt, och att positiva skildringar nästan helt uteblir. Den analys som har gjorts av skildringarna i förhållande till Förtroendeutredningens värden visar vidare att dessa värden inte representeras i någon större utsträckning i de fyra olika programmen.

Förord

Till mig själv för outhärligt tålamod med min natur.

Till alla mina gällerskakare. Mina föräldrar. Mina systrar. Nikola och Lovro. Volim vas!

Till Kristian för allt stöd, all hänsyn och all mat.

Till mina nättisar – nya som gamla – för den finaste studietiden någon kan önska sig.

Tack!

Efter alltför många år och högskolepoäng ska jag nu äntligen bege mig ut på heltidsarbetsmarknaden. Som jag längtar!

Malmö den 6 januari 2015,

Višnja Raguž

Förkortningar

BRÅ	Brottsförebyggande rådet
Cit.	Citeras
Ibid	Ibidem
JT	Juridisk Tidskrift
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Maktdelningsprincipen är en tanke om att det bästa skyddet mot maktmisbruk är att dela makten på olika parter. *För att makten inte skall kunna missbrukas, ligger det i sakens natur att makt måste hejda makt*, skriver Montesquieu.¹ Montesquieu menar att varje stat består av tre olika sorters makt: den lagstiftande makten, den verkställande makten och den dömande makten. För medborgarnas frihet, som grundas i deras känsla av säkerhet och tillit till andra medborgare, är det viktigt att dessa makter är skilda från varandra. *Allt vore förlorat*, skriver han, *om samma människa, eller samma församling skulle utöva dessa tre befogenheter*.² Montesquieus maktdelningslära handlar om den demokratiska kontrollen av den politiska makten vid lagstiftningen, den dömande makten vid rättstillämpningen och av den verkställande makten via olika slags myndigheter.³

I den rena maktdelningsläran är alltså domstolarna den tredje statsmakten vid sidan av den lagstiftande och verkställande makten, men i Sverige har domstolarna historiskt sett haft en jämförelsevis nedtonad roll. Det finns en lång tradition av att istället beskriva massmediernas roll som den tredje statsmakten, den som granskar riksdag och regering.⁴ Men denna tredje statsmakt granskar även domstolarnas verksamhet. Mediebevakning före och under en rättegång kan påverka samhället och dess domstolar på så sätt att en rättvis rättegång blir nästintill omöjlig och oskyldighetspresumtionen går förlorad⁵, men hur påverkar mediebevakningen av domstolarnas verksamhet allmänhetens förtroende för domstolarna?

I slutet av juli 2015 lämnades en resningsansökan in till Svea hovrätt med en begäran om att en 29 år gammal dom skulle rivas upp. Det var fråga om det fall som Aftonbladets poddprogram #Fallet hade följt under våren genom att undersöka omständigheterna i fallet och att intervjua personerna som fallet rörde. Förundersökningen öppnades i september och kammaråklagaren meddelade i början av december att han skulle tillstyrka resningsansökan för fallet i

¹ Montesquieu. *Om lagarnas anda*, s. 110.

² Ibid, s. 111-112.

³ SOU 1999:76, s. 93.

⁴ Lerwall. SvJT 2014, s. 599.

⁵ Surette. *Crime and Criminal Justice*, s. 120.

hovrätten.⁶ Aftonbladets rättsexpert Oisín Cantwell skrev att det här rörde sig om ett unikt mål som visar journalistikens vikt och kraft. Ett juridiskt haveri som inte borde kunna ske och som rättsväsendet förtjänar allvarlig kritik för, men som tack vare en envis reporters insatser har lagt grunden till upprättelse för den felaktigt dömda.⁷

Sociologen och kriminologen Stanley Cohen skriver att det finns en spänning mellan den absoluta sanning som krävs av idealet bakom rättvisa och rättskipning å ena sidan, och dagens relativistiska tanke om att det inte finns en enda sanning, å andra sidan.⁸ Kan det vara så som Cohen menar, att de ideal som ligger till grund för straffrättssystemets legitimitet till viss del är oförenliga med det opinionsklimat som framkommer i dagens medier och övriga opinionsbildare?

TV-tablåerna och tidningarna är fyllda av berättelser om kriminalfall, och i dessa återfinns oundvikligen även redogörelser för rättsväsendet, och domstolarna däri. Frågan kan därför ställas hur domstolarna porträtteras i dessa olika medier, och om denna rapportering har någon inverkan på allmänhetens förtroende för domstolarnas roll och verksamhet. En annan fråga som uppkommer är vad detta förtroende egentligen har för betydelse för domstolarnas fortsatta verksamhet och de värden som eftersträvas där.

1.2 Syfte och frågeställningar

Förevarande uppsats har som syfte att undersöka om och hur medierna påverkar allmänhetens förtroende för de svenska domstolarna. Uppsatsens närmare syfte är att redogöra för grunderna för vad förtroende är, hur det ser ut och vad det har för betydelse. Vidare ska redogöras för sambandet mellan medierna och brott och domstolarna, samt det akademiska fält som detta utgör, och slutligen ska även en undersökning göras av fyra TV- och poddprogram.

För att uppfylla uppsatsens syfte ska följande frågeställningar besvaras:

- Vilken betydelse har förtroendet för domstolarna och hur ser detta förtroende ut?
- Hur framställs domstolarna och deras verksamhet i medierna?
- Går det att koppla ihop mediernas framställning av domstolarna med ett eventuellt stort eller litet förtroende för domstolarna?

⁶ Tagesson & Hjertén. Aftonbladet 2015-12-01.

⁷ Cantwell. Aftonbladet 2015-12-01.

⁸ Cohen. I *Legal Institutions and Collective Memories*, s. 36.

1.3 Metod

Uppsatsen kommer att tillämpa en rättssociologisk metod för att uppfylla sitt syfte och besvara frågeställningarna. Det har sedan länge funnits underdiscipliner till rättsvetenskapen, som exempelvis rättssociologin, där det är väletablerat att använda sig av begrepp, teorier och metoder från andra vetenskaper. Rättsvetenskapens område har breddats mycket sedan andra vetenskaper började användas inom den, och den avgörande definitionen för huruvida ett projekt är rättsvetenskapligt eller inte är snarare att dess objekt består av ett rättsligt fenomen, snarare än att det sker ur ett rättsinternt perspektiv.⁹ Den rättssociologiska metoden handlar om relationen mellan rätt och samhälle, och som en del av rättsvetenskapen används den för att studera rättsliga fenomen med samhällsvetenskapliga metoder. Rättsvetenskapen och rättssociologin har det gemensamt att de båda utgår från etablerade källor, men rättssociologin utgår från etablerad kunskap som bygger på studier av hur verkligheten ser ut, till skillnad från rättsvetenskapen som utgår från etablerade rättskällor. Med den rättssociologiska metoden analyseras rätten, inte med utgångspunkt i det rättsliga systemet, utan ur ett externt samhällsvetenskapligt perspektiv. Den går utanför rättens tillämpning och uppbyggnad och undersöker rättens orsaker och konsekvenser.¹⁰ Rättssociologin väcker andra frågor om det juridiska systemet än tolkning och korrekt tillämpning av lagen, som exempelvis rättens framväxt och konsekvenser.¹¹ Den använder sig av samhällsvetenskapliga metoder, som statistiska analyser och enkätstudier, och dess roll är att lyfta fram empiriska resultat snarare än någon doktrin.¹² Den försöker producera vetenskapliga svar på de frågor som samhället ställer, och den tar avstamp i andra samhällsförhållanden än just rätten.¹³

I uppsatsens femte kapitel kommer en undersökningen att genomföras, som utgår från relationen mellan medierna och domstol, och frågan om hur domstolarna framställs i de särskilda medier som granskar rättsfall. Undersökningen kommer att genomföras genom en innehållsanalys av medieinnehåll i fyra olika medieprogram.

Innehållsanalys är en metod som av medie- och kommunikationsforskarna Daniel Riffe, Stephen Lacy och Frederick Fico definieras som en systematisk och reproducerbar undersökning av kommunikationssymboler för att beskriva kommunikation, dra slutsatser om dess bety-

⁹ Gräns. I *Juridisk metodlära*, s. 421-422.

¹⁰ Hydén. I *Juridisk metodlära*, s. 207-209.

¹¹ Ibid, s. 226.

¹² Gräns. I *Juridisk metodlära*, s. 425.

¹³ Hydén. I *Juridisk metodlära*, s. 223.

delse och betydelsen av den produktions- och konsumtionsmässiga kontext den befinner sig i.¹⁴ Den används för att beskriva olika fenomen, för att iaktta relationen mellan dem och för att försöka förstå vad dessa relationer kan leda till.¹⁵ En undersökning kan vara systematisk om den har planerats och ett grundläggande ramverk om undersökningens innehåll har definierats i förväg. Att undersökningen ska vara reproducerbar innebär att någon annan ska kunna bedöma undersökningen och resultatet, men i förlängningen även göra om undersökningen med samma resultat. För att detta krav ska uppnås, så måste olika definitioner och tillvägagångssätt beskrivas på ett utförligt sätt, samtidigt som resultaten ska presenteras på ett objektivt sätt och inte vara färgade av subjektiva förväntningar på vad resultatet borde vara.¹⁶ Den här typen av analys passar bra för kommunikationens alla olika syften och medier. All kommunikation använder sig av symboler, vare sig det rör sig om tal, text eller bild.¹⁷

Medieinnehåll kan föregå och även orsaka en viss effekt hos sin publik, som t.ex. attitydförändringar, men även innehållet självt kan föregås av ett antal olika faktorer och tillstånd som har lett till innehållets utformning. Nyhetsinnehållet kan exempelvis vara en konsekvens av redaktionens nyhetsvärdering, som i sin tur grundar sig på olika faktorer som gör en nyhet attraktiv för publiken. Innehållet kan även formas av de begränsningar som finns, beroende på vilket bildmaterial som finns tillgängligt, vilken information som finns att tillgå, eller rentav vilka tekniska möjligheter det finns att presentera informationen på i det aktuella mediet. Det medieinnehåll som analyseras är en produkt av alla föregående val, begränsningar och processer som har skett före publiceringen. Det kan ses som konsekvensen eller produkten av föregående individuella, organisatoriska, sociala eller andra kontexter, men det kan också ses som orsaken eller det som föregår olika sorters effekter på publiken.¹⁸

Riffe, Lacy och Fico har även utformat en trestegsmodell för att visa på den centrala ställning som medieinnehållet tar mellan det som föregår innehållet, och de konsekvenserna som innehållet kan leda till. Denna modell kallar de för *The centrality model of communication content* (hänvisas framöver till som *centralitetsmodellen*).¹⁹ Innehållsanalysen i undersökningen i uppsatsens femte kapitel kommer att ta avstamp i denna modell och dess tre delar:

¹⁴ Riffe, Lacy & Fico. *Analyzing Media Messages*, s. 19.

¹⁵ Ibid, s. 32.

¹⁶ Ibid, s. 20.

¹⁷ Ibid, s. 23.

¹⁸ Ibid, s. 8-10.

¹⁹ Ibid, s. 11.

förutsättningar, medieinnehåll och effekter. Modellen kan förenklat illustreras på följande sätt:

Figur 1.1. Centralitetsmodell av medieinnehåll.²⁰

Centralitetsmodellen kommer att användas för att få ett helhetsgrepp om samtliga steg som omfattas av mediernas påverkan på förtroendet för domstolarna. Min undersökning är visserligen inte av någon större omfattning, men även små, deskriptiva studier kan vara värdefulla, särskilt i analysen av nya medieformer.²¹ Analys av medieinnehåll kan dessutom användas i flera möjliga teoretiska fält, och inte endast inom medie- och kommunikationsvetenskapen.²² Innehållsanalys används för att beskriva innehållet och för att testa olika hypoteser. Just innehållet i medierna är intressant eftersom det reflekterar den kontext och process som har föregått produktionen av innehållet, samtidigt som det anses orsaka vissa effekter.²³

Undersökningen i uppsatsens femte kapitel kommer att redogöra för innehållsanalysens två första steg: förutsättningarna och medieinnehållet. Modellens sista steg där mediernas effekter analyseras kommer att lyftas ut ur det femte kapitlet och istället redogöras för i analysen i uppsatsens sjätte och sista kapitel. Resultatet från innehållsanalysens två första steg kopplas där samman med frågan som uppsatsen tar upp om den effekt medieinnehållet har på sin publik och om denna kan påverka allmänhetens förtroende för domstolarna.

1.4 Material och terminologi

Uppsatsen utgår i sina delar om förhållandet mellan brott, medierna och domstolarna till stor del från brittisk och amerikansk kriminologisk litteratur, vilken beskriver samhällsförhållanden och förutsättningar som i många fall skiljer sig från svenska förhållanden. Detta har i största möjliga mån tagits i beaktande vid uppsatsens författande. En stor del av den kriminologiska och sociologiska forskningen fokuserar på brottslighetens orsaker, bestraffningens konstruktion och legitimitet, samt mediernas påverkan på brottslighet och allmän opinion om

²⁰ Riffe, Lacy & Fico. *Analyzing Media Messages*, s. 11.

²¹ Ibid, s. 12.

²² Ibid, s. 15.

²³ Ibid, s. 17.

brottslingar, till skillnad från syftet i denna uppsats att undersöka mediernas eventuella påverkan på förtroendet för domstolarna. All litteratur i denna del har därför valts ut för att i största möjliga mån uppfylla detta syfte.

2007 beslutade regeringen att tillsätta en utredning för att bland annat kartlägga hur kommunikationen mellan domstolarna och medborgarna fungerar, Förtroendeutredningen. De olika områden som utredningen skulle titta särskilt på var domstolarnas bemötande, utformning av domar och kontakt med medierna. Syftet med utredningen var att öka medborgarnas förtroende för domstolarna genom de åtgärder som utredningen föreslog.²⁴ Gällande förtroendefrågorna i uppsatsens andra kapitel har därför Förtroendeutredningens betänkande SOU 2008:106 använts och utgått från i stor utsträckning.

Den undersökning som har genomförts har stått för en väldigt stor del av det genomgångna materialet för de fyra olika medieprogrammen. Materialet har valts för att ge belysande exempel på den typ av kriminalprogram som tar upp stor del av medieutrymmet idag. Detta mediematerial har valts med en önskan om ett så brett och olikartat underlag som möjligt, inom denna genre av kriminalrapportering. Därför har tre TV-program valts, två från SVT med väldigt olika utgångspunkt och ett från en reklamfinansierad kanal, samt ett poddprogram från en svensk kvälls- och nättidning. En närmare redogörelse för det material som har använts återfinns i uppsatsens femte kapitel.

I uppsatsen används begreppet medborgare i dess vidaste mening, synonymt med begreppet allmänheten. Jag har vidare valt att genomgående använda begreppet *medierna* som ett samlingsbegrepp för de olika informationskanalerna istället för *media*, i enlighet med Svenska Akademiens råd.²⁵ På liknande sätt har jag använt mig av svenska begrepp och termer även i fall där den engelska motsvarigheten kanske egentligen har fått ett större genomslag även i Sverige, som exempelvis *poddradio* istället för *podcast*.²⁶ Detta eftersom jag delar språkvårdens allmänna uppfattning om att det både är viktigt och värdefullt att utveckla och underhålla terminologier på olika områden även på svenska, för att hålla språket brett användbart och för att underlätta kommunikationen.²⁷

²⁴ SOU 2008:106, s. 13.

²⁵ Sökord: *medium*. Svenska Akademiens ordlista.

²⁶ Sökord: *podd*. Svenska datatermgruppens ordlista.

²⁷ Institutet för språk och folkminnen. *Varför är terminologi viktigt?*

1.5 Perspektiv

Uppsatsen utgår från Émile Durkheims tankar om bestraffningens verkliga kärna och från Anthony Duffs och David Garlands redogörelse för straffrättssystemets legitimitet.

Durkheim menar att bestraffning inte är ett uträknat instrument för en rationell beteendekontroll. Tvärtom menar han att en sådan rationalistisk och utilitaristisk syn på bestraffning är att missta bestraffningens ytliga form för dess verkliga innehåll. Bestraffningens verkliga kärna är irrationell och ogenomtänkt känsla, även om andra mer rationella syften kan dölja denna kärna. Begäret att straffa kommer ur lidelse, en känslomässig reaktion. En bestraffande reaktion som är en form av försvarsreaktion, grundad i individers egen känsla för vad som är heligt och utlöst av de brott som kränker dessa djupt hållna värderingar.²⁸

Även om den moderna staten nästan har monopol på utövandet av straffrättsligt våld, så menar Durkheim att en mycket större del av befolkningen anser sig vara involverad i bestraffningsprocessen. Medborgarna förser därför en kontext av stöd och värdering inom vilken statlig bestraffning sker. Durkheim menar därför att det finns tre parter i bestraffning: den som kontrollerar, den som blir kontrollerad och de som tittar på – de vars känslor först har blivit upprörda och sedan lugnade av systemet. De lagar och institutioner som omfattas av bestraffning använder sig av denna känslomässiga energi för att förändra dess uttryck och rationalisera dess effekter, men de kan inte ändra deras sanna natur. Men trots all den rationalitet som dessa institutioner kan uppvisa, så är det lidelse och "samhällskänslan", d.v.s. de värden och känslor som är inneboende i sociala relationer och de starka känslor som väcks när dessa kränks, som är bestraffningens sanna kärna och den bredare kontext inom vilken bestraffningen verkar. De hjälper forma straffrättsliga institutioner, och ger dem även sin styrka.

Durkheim menar på så sätt att bestraffningen har expressiva – som uttrycker sociala värderingar – och icke-utilitaristiska rötter, även om bestraffningen kan uppnå vissa sådana ändamål. Det är dock inte några straffrättspolitiska åtgärder som gör att bestraffningen uppnår några användbara mål, utan det är i så fall den effekt som allmänhetens gemensamma uttryck för vrede och upprördhet. Dessa gemensamma känslor, som symboliseras av och firas i ritualerna kring bestraffning, skapar en spontan solidaritet och upprepad bekräftelse av gemensamma värden och övertygelser som stärker de sociala banden. Bestraffning har på så sätt

²⁸ Garland. *The British Journal of Sociology* 1990, s. 7-8.

ändå en funktionalitet – även om den inte bryr sig om sin egen nytta, så uppnår den ändå en sorts nytta trots allt. En nytta som innebär en sammanhållning och solidaritet.²⁹

Durkheim menar alltså att det finns s.k. latent funktioner av straff- och bestraffningssystemet genom vilka även andra mål kan uppnås, och inte endast de som är officiellt uppsatta. De ritualer som omgärdar bestraffningen fyller en funktion av att bekräfta samhällets kärnvärden och att förstärka känslan av solidaritet och gemenskap bland de laglydiga.³⁰

Straff och övriga brottspåföljder är problematiska ur ett moraliskt perspektiv, eftersom de innefattar åtgärder som i alla andra fall skulle anses vara moraliskt förkastliga. Därför kräver de ett rättfärdigande, något som berättigar staten att utföra och påtvinga dessa åtgärder och påföljder. Det finns olika teorier om varför straff och bestraffning är moraliskt problematiskt, som leder till olika svar på frågan hur ett rättfärdigande ska gå till.³¹ Ett rättfärdigande av statlig maktutövning och bestraffning måste visserligen visa att bestraffningen i sig själv uppnår någon nytta, men även att det är just staten som ska uppnå denna nytta med de medel och på de sätt som föreskrivs.³² För ett rättfärdigande krävs alltså dels ett godtagbart mål och syfte, dels ett godtagbart tillvägagångssätt.

Duff och Garland påpekar att alla filosofiska redogörelser av straff och bestraffning är ideala teorier. De visar vilka mål och värden som ett visst bestraffningssystem måste införliva för att vara fullt berättigat, men inget system kommer någonsin att fullt ut motsvara detta ideal. Alla system kommer att avvika från idealtillståndet mer eller mindre, och just detta menar Duff och Garland är en viktig funktion av dessa teorier. De utgör en måttstock mot vilken faktiska praktiker kan mätas och eftersträvas.³³ Duff och Garland menar vidare att filosofins viktigaste uppdrag kanske inte är ta reda på *hur* straffrättssystemet ska rättfärdigas, utan snarare att försäkra sig om att den straffrättsliga makt staten har, blir utsatt för ständig granskning och kritik. Detta kan göras genom att formulera de värden mot vilka systemet ska bedömas, och genom att ifrågasätta de grundvalar på vilka systemet vilar.³⁴

²⁹ Garland. *The British Journal of Sociology* 1990, s. 8.

³⁰ Duff & Garland. *A Reader on Punishment*, s. 32.

³¹ *Ibid*, s. 2.

³² *Ibid*, s. 3.

³³ *Ibid*, s. 5.

³⁴ *Ibid*, s. 6.

1.6 Disposition och avgränsning

Efter uppsatsens inledande kapitel, följer ett kapitel om förtroendet för domstolarna, som inleds med ett avsnitt om straffrättens legitimitet och domstolarnas uppgift. Därefter tar kapitlet upp frågor om vad förtroende är, hur förtroendet för de svenska domstolarna ser ut och vad detta förtroende har för betydelse kommer att redogöras för. Uppsatsens tredje kapitel presenterar det kriminologiska fält som behandlar förhållandet mellan medierna och brott, brottslighet och rättsväsendet. Här presenteras även de grundläggande utgångspunkterna för nyhetsvärdering och för mediernas bevakning av domstolarna. Det fjärde kapitlet innehåller den undersökning som uppsatsen delvis består av. Undersökningen har genomförts och utformats med informationen i de kapitel som föregår den. Uppsatsens femte och sista kapitel utgörs av en analys, där de frågeställningar som har ställts upp och som uppsatsen har som syfte att utreda ska besvaras. Analysen sammanfattar uppsatsens redogörelser för förtroendet för domstolarna och samspelet mellan medierna och rättsväsendet, och kopplar de teoretiska delarna till frågan om vilken effekt det undersökta medieinnehållet kan tänkas ha ur förtroendehänsyn.

Uppsatsen har begränsats på flera håll, och det finns flera aspekter som hade varit intressanta att ta med, men som tyvärr har fått uteslutas på grund av platsbrist. I fråga om mediernas redogörelser för lagakraftvunna domar finns det stort utrymme för diskussion om orubblighetsprincipen och ett brottsofferperspektiv. Det finns även frågor som väcks angående vem som har rätt och möjlighet att uttala sig i medierna och ifrågasätta domar som påstås vara felaktiga och om det kan finnas en rättighetsaspekt gällande vems röst som blir hörd. I direkt anslutning till forskningsfältet om brott och medier finns en diskussion om televiserade rättegångar, och för- och nackdelarna med dessa. En sådan riktning har jag försökt avstyra i så stor utsträckning som möjligt.

2 Förtroendet för domstolarna

2.1 Domstolarnas funktion

Under århundraden har vårt samhälle skapat olika regler och sätt för att handskas med oönskat beteende. I det system som har uppstått på vägen, där den dömande funktionen har tillfallit staten, kan orättvisa uppstå i den obalans som finns mellan en stat som med alla sina resurser ska väcka åtal i sina egna domstolar mot individer som ska försvara sig med begränsad makt och utan några större medel. Det finns många principer för att sådan orättvisa ska elimineras i största möjliga mån, och de fungerar som garanti för att säkra en rättvis straffrättslig process – både för den tilltalade och för samhället.³⁵ Ett rättssystem behöver ett avgörande och bindande sätt på vilket olika tvister kan lösas. Detta gäller särskilt brottmål, där det är av yttersta vikt att parterna får visshet i frågor gällande anklagelser, skuld och eventuella påföljder. I och med den höga grad av osäkerhet som är kopplad till att utreda det förflutna och händelser däri, har rättegången fungerat som en process där omstridda påståenden kan prövas och förklaras, och därmed få ett slut.³⁶

Justitierådet Dag Mattsson skriver i en artikel i SvJT att den offentliga makten måste accepteras av det samhälle som omfattas av den, och att även om det inte är lätt att definiera vad domstolarnas legitimitet grundas på, så står det helt klart att denna legitimitet inte bara kan grundas på tradition. Den måste grundas på rationella skäl och en tro på lagligheten, men vilka förutsättningar som krävs för att samhället ska dela en sådan gemensam tro och övertygelse är inte lika klart. Enligt Mattsson bygger legitimitet på att den som rättar sig efter auktoriteten gör det som en medlem i något gemensamt, utifrån en överenskommen ordning som anses gälla i samhället. Om olika delar av rättsordningen då inte verkar vara sammanhängande, och ibland kanske även verkar i konflikt med varandra, så kan normstrukturen upplevas som otydlig och instabil. Det kan då bli svårt för medborgarna att uppfatta denna formella ordning där domaren verkar och som ska utgöra själva grunden för maktutövningen.³⁷ Han menar att det för legitimiteten inte är avgörande hur makten är i realiteten, utan hur makten allmänt uppfattas i samhället.³⁸

³⁵ Cowdery. *Getting Justice Wrong*, s. 3-5.

³⁶ Jackson. I *The Trial on Trial*, vol. 1, s. 140.

³⁷ Mattsson. SvJT 2014, s. 591.

³⁸ Ibid, s. 594.

Rättegången som institution anses vara viktig för att säkerställa att ingen blir oskyldigt dömd, eftersom den både fungerar som ett sätt för samhället att ställa den tilltalade till svars för sina handlingar, och för att kontrollera den statliga makten. Genom att tillgodose den tilltalades rättigheter, skyddas den tilltalade från statligt maktmissbruk.³⁹ Domare kan exempelvis hållas mer ansvariga än andra offentliga tjänstemän, eftersom de genomför sitt förfarande offentligt. Vem som helst kan gå in i en rättsal och följa en rättegång för att sedan återberätta vad som har sagts och gjorts under denna. Domen finns sedan för allmänheten att läsa och ha åsikter om. Domare arbetar därför under allmänhetens konstanta blick.⁴⁰

Det är inte endast rättegångens funktion av att identifiera vem det är som ska straffas som är av värde. För ett brottsoffer kan det exempelvis vara viktigt att sanningen om en händelse erkänns och fastställs, och inte bara att gärningspersonen tilldelas ett straff. Ett annat exempel är det fall att en gärningsperson dör före en rättegång hinner äga rum. Då kan det uppstå en känsla hos övriga parter och allmänheten i stort om att rättvisa inte har skipats. Detta kan jämföras med den situation då en gärningsperson dör *efter* att ha blivit dömd vid en rättegång, men före tidpunkten för straffet. Då upplevs det sannolikt som att rättvisa har skipats i större utsträckning. Känslan av upprättelse på ett eller annat sätt verkar alltså vara ett viktigt värde som kan uppnås genom en rättegångsprocess.⁴¹

Ett försök att fastställa sanningen kan vara värdefullt, även om det misslyckas. Om en gärningsperson frias eftersom det inte går att få fram tillräcklig bevisning, så kan detta ses som ett misslyckande, men det faktum att denna sanningssökning respekterar grundläggande principer som oskyldighetsprincipen gör det till ett uppriktigt försök och en lyckad process.⁴²

Genom rättegången sker ett försök att åstadkomma en dom som är både sann och rättfärdigad av den bevisning som ställs fram vid rättegången. Det kan resultera antingen i en fällande dom, som fastställer att den tilltalade har bevisats vara den som utfört den kriminella handlingen som han eller hon står åtalad för, eller i en friande dom som befäster gärningspersonens oskuld, så som den ska presumeras, eftersom tillräcklig bevisning inte har förts fram för att motbevisa den presumptionen.⁴³ Rättegången spelar en central roll i statens ansvar att reagera

³⁹ Duff, Farmer, Marshall & Tadros. *The Trial on Trial*, vol. 1, s. 2.

⁴⁰ Cowdery. *Getting Justice Wrong*, s. 16.

⁴¹ Duff, Farmer, Marshall & Tadros. *The Trial on Trial*, vol. 3, s. 81.

⁴² *Ibid*, s. 83.

⁴³ *Ibid*, s. 91.

på kriminella handlingar. Den är ansvarsutkrävande på så sätt att den bestämmer huruvida den tilltalade är ansvarig för sina handlingar, och kräver den ansvariga att svara för dessa handlingar. Den är dessutom ett uttryck för statens allmänna anspråk på berättigad makt över och ansvar inför sina medborgare. En rättegång som utförs på ett korrekt sätt behandlar den tilltalade med den respekt som en medborgare har rätt till, samtidigt som den ger uttryck för en allmän oro över den kriminella gärning som brottsoffret blivit utsatt för. Detta genom att noggrant överväga om den tilltalade utförde denna gärning och i så fall ställa honom eller henne till svars för det.⁴⁴

Rättegångens lämplighet som reaktion på brott tillförsäkras delvis genom det personliga ansvarsutkrävande som den innebär. Olika praktiker och metoder för ansvar och ansvarsutkrävande är centrala för mänskliga förhållanden, särskilt gällande överträdelser och missgärningar. Det är svårt att föreställa sig ett samhälle som inte har några metoder för att strukturera sina reaktioner på kriminella gärningar. Rättegången är ett exempel på ett sådant sätt att hålla människor ansvariga för sina handlingar, men den är även en lämplig reaktion på grund av sin offentliga beskaffenhet eftersom vissa gärningar berör medborgarna och allmänheten i stort, kanske främst eftersom de hålls och utförs i allmänhetens namn.⁴⁵ En allmänhet som inte bara är en samling individer, utan ett normativt bundet samhälle, vars medlemmar berörs av missgärningar inom detta samhälle.⁴⁶ Ett system där konflikter och frågan om rättvisa hanteras av staten rättfärdigas delvis av att det hindrar människor att ta lagen i sina egna händer. Det hindrar att medborgargården skapas och att oreglerade former av vedergällning breder ut sig. Genom våra straffrättsliga institutioner har vi som samhälle accepterat att det finns en långsiktig fördel i att hantera dessa problem på ett mer objektivt och formellt sätt.⁴⁷

För att en dom ska bli accepterad, krävs det mer än ett offentligt avkunnande av domen. Ska rättegångsprocessen bli allmänt accepterad, måste rättssystemet ha kanaler genom vilka de olika processerna kan representeras på ett bra sätt. Om rättegången, som en process genom vilken domstolen kan avkunna riktiga och korrekta domar, undergrävs och ifrågasätts, så kan stödet bland den större delen av befolkningen påverkas.⁴⁸ Journalister pekar på brister i framlagd bevisning och bevisvärderingen, och även om många av dessa avslöjanden gäller brister i

⁴⁴ Duff, Farmer, Marshall & Tadros. *The Trial on Trial*, vol. 3, s. 288.

⁴⁵ Ibid, s. 288.

⁴⁶ Ibid, s. 299.

⁴⁷ Cowdery. *Getting Justice Wrong*, s. 100-101.

⁴⁸ Jackson. I *The Trial on Trial*, vol. 1, s. 140.

exempelvis förundersökningen, så påverkas oundvikligen rättegångsprocessen genom felaktiga domar som kan uppstå till följd av detta.⁴⁹

2.2 Förtroendets definition

Förtroende är en grundläggande byggsten i ett demokratiskt samhälle. Alla relationer måste bygga på ett förtroende att parterna håller sig till löften och överenskommelser. Detta gäller för familjrelationer och vänskapsrelationer, såväl som affärsrelationer och övriga samhällsrelationer. Ett sviktande förtroende leder till sämre fungerande mänskliga och samhällsliga relationer.⁵⁰ Förtroende kan närmast förklaras med den förväntan som någon har på hur en person eller institution ska uppträda. Begreppet innefattar ett visst mått av osäkerhet och risktagande hos den som har förtroende för någon annan, eftersom ett helt säkert utfall inte behöver något förtroende. Känslan av förtroende måste dock kännas motiverad och välgrundad, för att förtroendet ska bibehållas.⁵¹

Förtroendet för samhällsinstitutioner som domstolarna antas ha betydelse även för andra samhällsfenomen, som en fungerande demokrati och ekonomisk tillväxt.⁵² Det förtroende som medborgare har till institutioner är uppdelad i en kognitiv, en emotionell och en handlingsorienterad komponent. De två första beståndsdelarna kan gemensamt leda till ett handlingsorienterat förtroende, vilket innebär att det uppstår en handlingsbenägenhet hos medborgaren.⁵³

Den kognitiva komponenten grundar sig på en rationell kunskapsbaserad riskbedömning. Kunskapen om institutionen i fråga som ligger till grund för denna kognitiva process kan antingen innebära en positiv förväntan om vad institutionen kan erbjuda, brist på en negativ förväntan, eller en förväntan om att allt kommer att fortgå som vanligt. Det är både egna och andras erfarenheter som utgör denna kunskap, och de förhåller sig till varandra på så sätt att en person med få egna erfarenheter förlitar sig i större utsträckning på andras erfarenheter än en person med många egna erfarenheter. Här utgör exempelvis medierapporteringen en stor del av kunskapsinhämtandet. All denna kunskap bidrar till bedömningen av institutionens pålitlighet.⁵⁴ Graden av förtroende som krävs ökar i takt med att institutionen blir mer kom-

⁴⁹ Jackson. I *The Trial on Trial*, vol. 1, s. 141.

⁵⁰ BRÅ 2007:9, s. 8.

⁵¹ SOU 2008:106, s. 46.

⁵² SOU 2008:106. *Bilagedel A*, s. 38.

⁵³ SOU 2008:106, s. 46.

⁵⁴ *Ibid*, s. 47.

plex, och därför har behovet av förtroende hos medborgare ökat i och med våra alltmer komplicerade samhällssystem.⁵⁵

Den emotionella komponenten blir relevant till stor del på grund av den ökande komplexiteten hos de samhällsliga institutionerna och individers behov av att känna trygghet. I och med att det blir allt svårare att bilda sig en kunskapsbaserad uppfattning, så får denna istället ersättas av en känslobaserad tilltro till att institutionen kommer att verka på ett korrekt och förutsebart sätt. Förtroendet uttrycker sig i det här fallet som en välvilja och öppenhet gentemot institutionen, om denna upplevs som intresserad och omsorgsfull för medborgarna. Här kan t.ex. institutionens rykte spela stor roll för om den allmänna inställningen till institutionen är positiv eller negativ.⁵⁶

Den handlingsorienterade komponenten blir aktuell först när de kognitiva och emotionella komponenterna är uppfyllda. Denna tredje komponent avgör om vi även kommer att handla efter dessa tankar och känslor från de två första komponenterna. Vid kontakt med institutionen måste vi avgöra vad handlingen kommer att innebära för oss specifikt, vilket vi ofta gör genom att överväga vilken handling som kommer att leda till det bästa utfallet.⁵⁷

Förtroendet för institutioner kan grundas på egna erfarenheter av verksamheten eller av den bild som domstolarna själva och andra, exempelvis medierna, förmedlar till medborgarna, samt hur denna bild tas emot. Det kan också grundas på hur beroende eller berörda vi är av institutionens verksamhet, där förtroendet minskar med ett minskat beroende eller berördhet. Slutligen kan förtroendet även påverkas av samhällets allmänna respekt för institutionen.⁵⁸

Gällande förtroendet för en samhällsinstitution, kan det definieras som en förväntan på att institutionen arbetar för medborgarnas bästa och inte missbrukar sin maktposition. Det har blivit alltmer uppmärksammat inom statsvetenskaplig forskning att detta förtroende även har betydelse för den effektivitet med vilken samhällsuppgifter blir utförda, och därför spelar medborgarnas förtroende för rättssystemet en viktig roll för samhället. Medborgarnas förtroende är både viktigt för rättssystemets legitimitet och för dess effektivitet, eftersom systemet är beroende av exempelvis att människor rapporterar händelser till polisen och att målsägande

⁵⁵ SOU 2008:106, s. 48.

⁵⁶ Ibid, s. 48.

⁵⁷ Ibid, s. 49.

⁵⁸ Ibid, s. 50.

och vittnen är villiga att delta i processer och lämna riktiga uppgifter. Även om det inte är helt klart vad det är som påverkar människors förtroende för olika samhällsinstitutioner, så tyder forskning på att det handlar om en sammantagen bedömning av flera olika faktorer, som institutionens pågående verksamhet, trovärdighet och kvalitet, det egna intresset för institutionens verksamhet och rådande sociokulturella värderingar och det allmänna opinionsklimatet i samhället. Samhällets opinionsklimat påverkas till stor del av mediernas rapportering om rättssystemets brottsbekämpning, och det understryks i forskningen att ett opinionsklimat som till stor del kännetecknas av negativa skildringar av rättssystemets arbete riskerar att påverka medborgarnas förtroende på ett negativt sätt.⁵⁹

En av de faktorer som påverkar förtroendet för domstolarna är den bild som medierna förmedlar av domstolarnas verksamhet. Andra faktorer har att göra med domstolarnas och domarnas tillgänglighet, bemötande, uppträdande och allmänhetens kunskap om domstolarnas verksamhet.⁶⁰

I en kommentar till Förtroendeutredningens betänkande i SvJT skriver förre lagmannen Sigurd Heuman att allmänhetens förtroende för domstolarna ytterst bestäms av de förutsättningar för domstolarnas arbete som lagstiftaren ställer upp, som regler om domstolarnas oberoende, ekonomiska villkor och den materiella lagstiftningen. Domstolarna har däremot själva ett avgörande inflytande över andra frågor, som t.ex. bemötande av parter och bevispersoner, utformning av domar och beslut samt kontakten med medierna.⁶¹ Han menar att det är upp till domstolarna att, med beaktande av sin roll, på ett rimligt sätt leva upp på de nya krav som hela tiden ställs, annars kan det på sikt uppstå en förtroendekris.⁶²

2.3 Förtroendets betydelse

Förtroende mellan människor är en förutsättning för att samhällen ska kunna uppstå, och varje samhällssystem grundas på medborgarnas förtroende till samhällets institutioner. Ett genomgående förtroende i samhället ökar respekten för fattade lagar och beslut, vilket leder till en effektivare stat och en välfungerande demokrati. Medborgarna måste kunna känna förtroende till samhällets institutioner även om de saknar möjlighet till insyn, eftersom det är nödvändigt för dem att kunna göra generaliserade förtroendebedömningar om institutionernas omfattande

⁵⁹ BRÅ 2007:9, s. 9.

⁶⁰ BRÅ 2013:11, s. 23.

⁶¹ Heuman. SvJT 2009, s. 52.

⁶² Ibid, s. 63.

och komplexa verksamhet. Dessutom har forskning visat att högt förtroende för en institution bidrar till dess effektivitet. Medborgarna måste kunna utgå från att institutionerna verkar för medborgarnas bästa och inte missbrukar sin maktposition. I och med domstolarnas funktion och tydliga maktutövning, så är det särskilt viktigt att just domstolarna har förtroende hos medborgarna. Förtroendet för domstolarna i en demokratisk rättsstat är dessutom avgörande för att medborgarna rättar sig efter domar och beslut, som i sin tur bidrar till ett ökat förtroende medborgare emellan.⁶³

Första kapitlet till Förtroendeutredningens betänkande inleds med följande stycke:

“[...]Förtroendet för rättsväsendet är av stor betydelse för dess funktion. Att allmänheten har ett stort förtroende för rättsväsendet är viktigt både för rättsväsendets legitimitet och för dess möjligheter att arbeta effektivt. Rättsväsendets verksamheter ska utgå från enskilda människors behov och personer som kommer i kontakt med rättsväsendets myndigheter ska mötas med respekt och professionalism.”⁶⁴

Även om anledningarna till ett lågt eller minskat förtroende för domstolarna kan vara svåra att sätta fingret på, så är konsekvenserna av detta väldigt konkreta och verkliga. När förtroendet är lågt och missnöjet högt, så kommer medborgare att anmäla brott och vända sig till domstolarna för att söka upprättelse i lägre utsträckning. De kommer även att vara mindre villiga att medverka i domstolsprocesserna frivilligt, i egenskap av exempelvis vittnen.⁶⁵ En minskad frivillig delaktighet i domstolsprocesser hade varit väldigt allvarligt ur effektivitetssynpunkt, eftersom det hade förlängt handläggningstiderna och troligtvis bidragit till ett i än större utsträckning minskat förtroende.⁶⁶ Utöver detta, kan det låga anseende som följer av ett lågt förtroende även påverka domstolarna som arbetsplats och arbetsgivare, vilket i sin tur kan påverka verksamhetens effektivitet och kompetens på ett negativt sätt.⁶⁷ Om förtroendet skulle minska, så hade det även kunnat innebära att allt fler använder sig av alternativa tvistlösningsprocesser.⁶⁸ Om medborgarna börjar använda sig av alternativa tvistlösningsmetoder och förtroendet för den ordinarie domstolsprocessen sjunker, så kan det också leda till att medborgarna inte respekterar fattade beslut och även börjar ifrågasätta gemensamt beslutade

⁶³ SOU 2008:106, s. 44-45.

⁶⁴ Ibid, s. 37.

⁶⁵ Van de Walle. Prison Service Journal 2009, s. 26.

⁶⁶ SOU 2008:106, s. 76.

⁶⁷ Van de Walle. Prison Service Journal 2009, s. 26.

⁶⁸ SOU 2008:106, s. 42.

lagar och regler. Ett minskat förtroende kan i förlängningen leda till att medborgarna inte respekterar och rättar sig efter fattade beslut. Skulle förtroendet för hela rättssystemet försämrats och strukturerna i det ifrågasättas, så finns det en risk att medborgarna tar saken i egna händer och använder sig av andra metoder för att lösa konflikter istället för att vända sig till domstolarna.⁶⁹ Den yttersta konsekvensen av ett minskat förtroende för rättsväsendet, konstaterar utredningen, är hela rättsstatens sammanbrott.⁷⁰

Förtroendet för domstolarna och rättsväsendet är även viktigt av många andra anledningar. Ett gott förtroende för rättsväsendet genererar förtroende för andra offentliga institutioner, eftersom det ger en garanti mot dessa andra institutioners eventuella felaktiga hanteringar.⁷¹ Ett straffrättssystem med högt förtroende hos allmänheten blir vidare både mer rättvist och mer effektivt i sin verksamhet.⁷²

Förtroendet kan påverkas av olika faktorer. Systemet kan exempelvis uppfattas som orättvist, ineffektivt, långsamt, distanserat, inadekvat eller någon kombination av alla dessa faktorer.⁷³

För att uppnå och bibehålla ett förtroende, ställer utredningen upp följande värden som särskilt viktiga:

- Det ska ställas höga krav på domstolarnas kompetens.
- Handläggningen ska vara snabb och effektiv.
- Domar och beslut ska hålla hög kvalitet.
- Domstolarna vara tillgängliga, säkra och ha en hög servicenivå.
- Korrekt och saklig information om domstolarnas verksamhet ska förmedlas.

Alla ovan nämnda punkter är viktiga, om än på olika sätt, eftersom även en dom som är juridiskt korrekt kan orsaka ett missnöje hos allmänheten på grund av att den är svår att förstå eller för att domarna inte har varit tillgängliga för att förklara resonemangen bakom domen i fråga. Domstolarnas kommunikation med medborgarna är därför avgörande för förtroendet för domstolarna.⁷⁴ Vid sidan av domstolarnas professionella kvalitet, d.v.s. medarbetarnas kunskap och kompetens, är det alltså även viktigt med en hög brukarupplevd kvalitet, d.v.s. medarbetarnas attityder, värderingar och förhållningssätt. I och med att de flesta människor inte har någon personlig erfarenhet av kontakt med domstolar, så är det viktigt att förmedla

⁶⁹ SOU 2008:106, s. 77.

⁷⁰ Ibid, s. 42.

⁷¹ Van de Walle. *Prison Service Journal* 2009, s. 22.

⁷² Hough & Sato. *Trust in Justice*, s. 14.

⁷³ Van de Walle. *Prison Service Journal* 2009, s. 23.

⁷⁴ SOU 2008:106, s. 37.

domstolarnas roll och uppgift även på andra sätt. I det här arbetet har medierna en viktig funktion som länk mellan domstolarna och allmänheten.⁷⁵

2.4 Förtroendet i siffror

Förtroendet för samhällsinstitutioner är relativt högt i de nordiska länderna.⁷⁶ De undersökningar som har genomförts gällande medborgarnas förtroende för domstolarna i Sverige är följande: SOM-institutets vid Göteborgs universitet årliga enkätundersökning, Nationella trygghetsundersökning som årligen genomförs av Brottsförebyggande rådet och domstolsväsendets egna intervjuundersökningar.⁷⁷

2.4.1 SOM-institutets undersökning

SOM-undersökningen har genomförts årligen sedan 1994, och den visar att förtroendet för svenska domstolar är relativt högt i jämförelse med andra samhällsinstitutioner. Förtroendet för domstolarna har sedan 1994 varit till största del positivt, med en rejäl dipp år 2005. Det spekuleras att orsaken till detta ras är den medieskandal som inträffade då som gällde en domares samröre med en prostituerad person. SOM-undersökningen visar även att förtroendet skiljer sig mellan olika grupper. Yngre personer har något större förtroende för domstolarna än äldre. Lägst förtroende har personer i åldersgruppen 65 till 85 år.⁷⁸ Personer med högre utbildning har ett större förtroende än personer med lägre utbildning, och politiskt intresserade personer har högre förtroende än de som inte är politiskt intresserade. Politiskt högerorienterade personer har högre förtroende än politiskt vänsterorienterade personer. Tjänstemän har större förtroende än arbetare och företagare. Personer som har större medmänsklig tillit har även större förtroende än de som inte har så stort förtroende för andra. Slutligen har personer som har vuxit upp i Sverige större förtroende för domstolarna än de som inte har det.⁷⁹

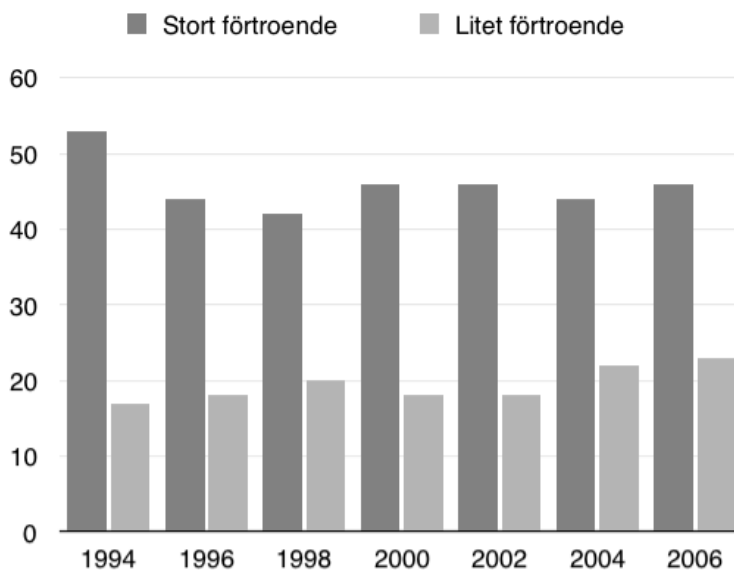
⁷⁵ SOU 2008:106, s. 41-42.

⁷⁶ SOU 2008:106. *Bilagedel A*, s. 39.

⁷⁷ SOU 2008:106, s. 52.

⁷⁸ SOU 2008:106. *Bilagedel A*, s. 40.

⁷⁹ SOU 2008:106, s. 55.

Figur 2.1. Diagram över förtroendet för domstolarna (andel i procent) år 1994 till 2006, SOM.⁸⁰

2.4.2 Nationella trygghetsundersökningen

Nationella trygghetsundersökningen, NTU, har genomförts årligen sedan 2006. Den senaste undersökningen visar att sex av tio personer har stort förtroende för rättssystemet som helhet, och förtroendet för de enskilda myndigheterna, däribland domstolarna, har ökat sedan den första undersökningen 2006. Även denna undersökning visar att den yngsta åldersgruppen kontinuerligt har haft det största förtroendet för domstolarna, men att förtroendet inte har fortsatt upp i åldrarna i de senare undersökningarna, vilket innebär att åldern är avgörande för förtroendet (och inte en specifik årskull).⁸¹ Nästan varannan person har stort förtroende för domstolarna, något som ökade de första åren, men som sedan dess har hållit sig på en jämn nivå. Män uppger ett stort förtroende i samma utsträckning som kvinnor.⁸²

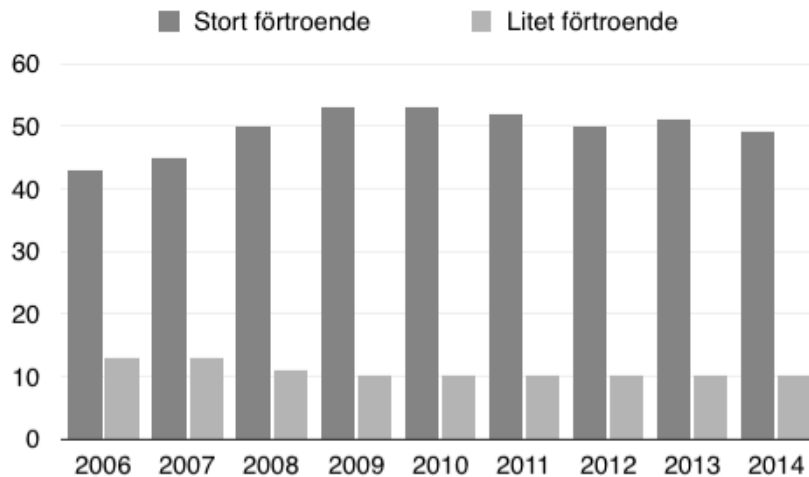
Skillnaderna i förtroende för domstolarna mellan de ovan nämnda grupperna är ungefär desamma som i Riks-SOM, men det framgår också att personer som har uppgett att de har utsatts för brott eller anmält brott och personer som har åtalats för brott de senaste tre åren har lägre förtroende än de personer som inte har utsatts för, anmält eller blivit åtalade för något brott.⁸³

⁸⁰ SOU 2008:106, s. 54.

⁸¹ BRÅ 2015:1, s. 122.

⁸² Ibid, s. 125.

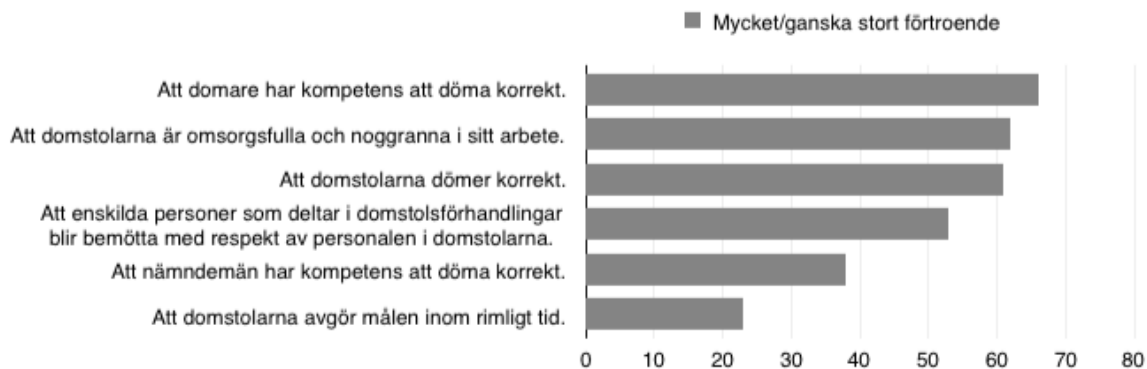
⁸³ SOU 2008:106, s. 57-58.

Figur 2.2. Diagram över förtroendet för domstolarna (andel i procent) år 2006 till 2014, NTU.⁸⁴

2.4.3 Förtroendeutredningens undersökning

Förtroendeutredningen genomförde en egen enkätundersökning, som presenterades i betänkandet SOU 2008:106 och som i stort bekräftade resultaten från SOM- och NTU-undersökningarna ovan. Undersökningen redogör för ett antal olika påståenden, som alla sammanlagt har ansetts påverka förtroendet för domstolsväsendet i stort.⁸⁵

Figur 2.3. Diagram över förtroendet för domstolsväsendet (andel i procent), Förtroendeutredningen.⁸⁶

Förtroendeutredningen har även sammanställt förtroendet för domstolarna genom att utgå från påståendet ”Att domstolarna dömer korrekt”. Undersökningen har skett genom två separata urval: personer med och utan domstolserfarenhet.⁸⁷ Med följande diagram, som har samman-

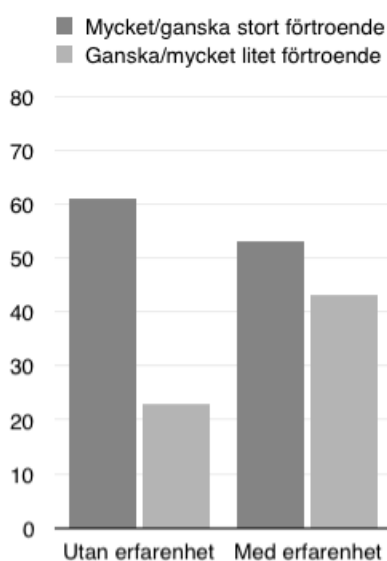
⁸⁴ Diagram sammanställt av information hämtad i NTU-rapporter från 2006-2014: BRÅ 2007:9 (s.18), BRÅ 2008:3 (s. 120), BRÅ 2009:2 (s. 67), BRÅ 2010:2 (s. 67), BRÅ 2011:1 (s. 71), BRÅ 2012:2 (s. 71), BRÅ 2013:1 (s. 95), BRÅ 2014:1 (s.118) och BRÅ 2015:1 (s.124). Samma urvalsmetod har använts som i SOU 2008:106, s. 54 (endast siffror för ”mycket/ganska stort” och ”mycket/ganska litet” inkluderas, och siffror för ”varken stort eller litet” och ”ingen åsikt/vet ej” utesluts).

⁸⁵ SOU 2008:106. Bilagedel A, s. 42.

⁸⁶ Ibid, s. 42.

⁸⁷ Ibid, s. 65.

ställt med siffrorna från denna undersökning på samma sätt som för SOM- och NTU-undersökningarna, kan samtliga undersökningar jämföras på ett mer lätthanterligt sätt:

Figur 2.4. Diagram över förtroendet för domstolarna (andel i procent), Förtroendeutredningen.⁸⁸

Av undersökningen framgår att sex av tio personer har mycket eller ganska stort förtroende för att domstolar dömer korrekt, men av undersökningens andra delar framgår också att förtroendet för att domstolarna avgör målen inom rimlig tid är lägre och att sju av tio personer har medierna som sin primära nyhetskälla för domstolarnas verksamhet. Dessutom korrelerar en persons kunskap om domstolarnas roll och uppgift med det förtroende han eller hon har för domstolarna och domarna. En persons kunskap om domstolarna har i undersökningen även gett ett lägre förtroende för att mediernas rapportering om domstolarna är korrekt.⁸⁹

I en kommentar till Förtroendeutredningens undersökning skriver Lars-Göran Engström att det med anledning av undersökningens resultat kan vara rimligt att försöka öka kunskapen om domstolarna och deras roll i samhället för att öka förtroendet för domstolarna. Däremot har personer med tidigare domstolserfarenhet mindre förtroende för domstolarna än allmänheten i övrigt, något som utredningen förklarar med att de har ett lägre s.k. ”ingångsförtroende”. Engström menar att detta säkert kan vara en bidragande orsak, men att det säkert även finns personer som med fog blivit besvikna i mötet med domstolarna.⁹⁰

⁸⁸ Diagram sammanställt med information från SOU 2008:106, *Bilagedel A*, s. 43 och s. 70. Siffror för ”mycket stort” och ”ganska stort” har slagits samman, liksom siffror för ”ganska litet” och ”mycket litet”. Siffror för ”ingen åsikt/känner ej till” har uteslutits.

⁸⁹ SOU 2008:106, s. 63-65.

⁹⁰ Engström. SvJT 2009, s. 378.

3 Medierna och rättsväsendet

3.1 Medier, brott och brottslighet

3.1.1 Introduktion

Medierna, särskilt de visuella medierna, spelar en allt större roll i personers dagliga liv.⁹¹ I en studie från 2003 som gjordes över medierapporteringen av brottslighet från 1945 till 1991, upptäcktes en rad karaktäristiska drag i rapporteringen. Bland annat framgick det att både faktiska och fiktiva brottsberättelser, d.v.s. både brottsrapportering i medierna och brottskildringar på film och i såpoperor, tar ett stort utrymme och i medielandskapet.⁹² Enligt Ray Surette, kriminolog och professor i straffrätt, har bilden av brottslighet i medierna förändrats över tid. Brottslingar har blivit mer onda, hjältar mer våldsamma, brottsoffer mer oskyldiga, våld mer explicit och brott mer irrationella.⁹³

Både mediestudier och kriminologin har intresserat sig för förhållandet mellan medierna och brottslighet i över ett århundrade. Några av de mest grundläggande frågorna som ställs i intersektionen mellan dessa fält är hur kriminellt beteende skapas och vad mediernas roll i detta är.⁹⁴ Synen på hur medierna påverkar idéer, värderingar, åsikter och handlingar kan vara både positiv och negativ, beroende på vilket perspektiv som intas. Mediernas roll att skildra verkligheten är ett ständigt föremål för tolkning och diskussion.⁹⁵

3.1.2 Mediernas effekter

Ett centralt tema för forskningen av medierna, brott och brottslighet är huruvida och i vilken utsträckning medierna orsakar negativa effekter hos tittarna.⁹⁶ Oron över mediernas effekter har traditionellt sett tagit en av följande tre former: en moralisk eller religiös oro att medierna uppmuntrar till opassande beteende och förvränger etablerade normer gällande moral och anständighet, en högerorienterad intellektuell oro att medierna undergräver ”god smak” och de positiva och civiliserande influenser som ”fin” kultur har, och slutligen en vänsterorienterad

⁹¹ Marsh & Melville. *Crime, Justice and the Media*, s. 14.

⁹² Ibid, s. 9.

⁹³ Surette. *Crime and Criminal Justice*, s. 61.

⁹⁴ Jewkes. *Media and Crime*, s. 3-4.

⁹⁵ Ibid, s. 36.

⁹⁶ Ibid, s. 5.

intellektuell oro att medierna företräder den härskande makten och manipulerar massmedvetandet till sin fördel.⁹⁷

Forskning som rör mediernas effekter har ännu inte hittat någon konkret mätbar koppling mellan människors beteende och deras mediekonsumtion.⁹⁸ Teorierna om mediernas effekter har fått stor kritik för att inta ett von oben-perspektiv, och utgå från att det bara är en viss ”typ” av människor som är mottaglig för mediernas negativa inverkan. Forskarna har exempelvis aldrig varit oroliga för att de själva ska påverkas av det mediematerial de tar del av i sin forskning. Med det sagt menar inte kritikerna att mediernas inflytande helt ska förbises, men de ifrågasätter det stora gensvar teorierna om mediernas effekter fått på olika håll – både i pressen och av politiker.⁹⁹

Teorierna om medieeffekter har utvecklats i en rad olika riktningar. Nedan följer en redogörelse för några teorier gällande mediernas effekter.

3.1.2.1 Mass society-teorin och behaviorismen

Det akademiska fält som arbetar med frågan om mediernas effekter har utvecklats ur bland annat den sociologiska ”mass society”-teorin och den psykologiska behavioristiska teorin.¹⁰⁰ Den första strömningen medieforskning ansåg att massmedierna hade en omedelbar och ofta dramatisk effekt på människans beteende. Mediernas effekt liknades vid en droginjektion och det fanns en underliggande tro att den folkliga massan kunde manipuleras och kontrolleras av massmedierna.¹⁰¹ Medierna kunde ”injicera” värderingar, idéer och information i passiva mottagare och därmed skapa direkta effekter med negativa konsekvenser för tankar och handlingar.¹⁰²

På 1800- och 1900-talen fanns det en växande rädsla för ”massorna” och ur denna uppstod ”mass society”-teorin som hänvisade till massorna som politiskt ointresserade personer utan någon individualitet, utan moraliska värderingar och med förkärlek för ”ful” kultur. Teorin såg individerna i massan som utbildade, okunniga och våldsbenägna.¹⁰³ Allt eftersom sam-

⁹⁷ Jewkes. *Media and Crime*, s. 10.

⁹⁸ Marsh & Melville. *Crime, Justice and the Media*, s. 25.

⁹⁹ *Ibid*, s. 27.

¹⁰⁰ Jewkes. *Media and Crime*, s. 5.

¹⁰¹ Marsh & Melville. *Crime, Justice and the Media*, s. 15.

¹⁰² Jewkes. *Media and Crime*, s. 9-10.

¹⁰³ *Ibid*, s. 7.

hället splittrades och traditionella sociala band upplöstes, så blev samhället en massa av isolerade individer, utan någon moralisk sammanhållning eller gemenskap med andra. När så ett mass-samhälle uppstod, skulle medborgarna vända sig bort från myndigheter och andra samhällseliga organ, eftersom dessa skulle anses vara avlägsna, likgiltiga och inkompetenta, och istället lösa konflikter på egen hand genom att exempelvis bilda medborgargården. En viktig tanke i denna teori är att medierna i sådana mass-samhällen kan användas som ett kraftfullt verktyg för att manipulera känsliga sinnen i ett samhällsomstörtande syfte.¹⁰⁴ I ett modernt mass-samhälle, där traditionella former av social kontroll verkade tappa sin kraft, upplevdes massmedierna potentiellt kunna kontrollera människors beteende och manipulera deras tankar. Uppfattningen om att den stora massan människor är lättpåverkad genom medierna går fortfarande att hitta i den oro och de diskussioner som förs om den inverkan som film, TV och videospel kan ha över sin publik.¹⁰⁵

Även behaviorismen, den psykologiska inriktning som slog igenom i början av 1900-talet, har haft ett stort inflytande på hur mediernas effekter diskuteras. Behaviorismen menade att en individs identitet formas av individens respons på den yttre miljö individen befinner sig i, och att detta skapar ett beteendemönster som går att iaktta.¹⁰⁶ Det fanns i denna inriktning en uppfattning om att all mänsklig aktivitet är ett resultat av respons på stimuli i den egna miljön – och inte egentligen en fråga om individuell agens. Framfarten av detta psykologiska perspektiv gjorde att de då nya medierna blev ett orosmoment, och mediernas effekter studerades för att försöka hitta en direkt koppling mellan våldsamma bilder i medierna och förändringar i faktiskt beteende hos en individ.¹⁰⁷

Dessa tankar har kritiserats för att de helt förbiser det faktum att människor är individer som lever i sociala nätverk av familj, vänner och kollegor och att de har ett visst mått av fri vilja och valmöjligheter. Trots den kritik som vuxit fram i relation till den tidiga forskningen om mediernas effekter, så har den varit väldigt inflytelserik.¹⁰⁸ Dagens forskning om mediernas effekter menar att det inte går att hitta en direkt kausal koppling mellan medierna och avvikande beteende, på grund av de brister som finns i detta forskningsfält. Det är en alldeles för enkel tanke att bortse från alla faktorer som kan påverka en individs beteende. Tanken om en

¹⁰⁴ Jewkes. *Media and Crime*, s. 7.

¹⁰⁵ Marsh & Melville. *Crime, Justice and the Media*, s. 21.

¹⁰⁶ Jewkes. *Media and Crime*, s. 7.

¹⁰⁷ Ibid, s. 9.

¹⁰⁸ Marsh & Melville. *Crime, Justice and the Media*, s. 16.

sådan direkt koppling bortser från det faktum att varje mottagare av medieinnehåll har individuella erfarenheter och uppfattningar, samt skillnaden i den sociala och kulturella kontext inom vilken mötet mellan medierna och mottagare sker. Trots dessa brister så finns behavioristiska antaganden kvar i den allmänna diskussionen om mediernas effekter.¹⁰⁹

3.1.2.2 Samhällsteoretiska medieteorier

I mitten av förra århundradet skiftade medieforskningen från ett individuellt fokus, till ett mer samhällsligt fokus. Behaviorismen ansågs ge medierna en alltför stor roll, och bortse från vikt av den sociala kontext och de strukturer som mediekonsumtionen existerade i. Detta skifte ledde till att marxistiska teorier om samhällsliga strukturer och mediernas makt blev populära inom kriminologin och medieforskningen.¹¹⁰

Under framförallt 1960-talet uppstod en mer kritisk atmosfär, som även reflekterades i den akademiska världen genom olika marxistiska samhällstolkningar. De marxistiska teorierna gjorde för mediernas del gällande att det fanns en skillnad mellan inflytande och kontroll, och visade på vilka sätt medierna kunde utöva kontroll. Vad gäller medierna, hade det marxistiska argumentet varit att understryka den ekonomiska makten hos exempelvis ägare och annonsörer att påverka medieinnehållet och därmed även påverka den allmänna opinionen. I och med det ekonomiska intresse som finns i medierna och att medierna till stor del består av privatägda företag, är det enligt marxistisk teori naturligt att de som äger och kontrollerar medierna även är de som kommer att stödja det samhällsliga systemet, och särskilt då det kapitalistiska systemet, så som det är.¹¹¹ Som exempel kan här nämnas de ägarförhållandena som råder i svenska medier, där det finns några få ägare som äger en stor del av de ledande tidningarna och TV-kanalerna i Sverige.¹¹²

De marxistiska teorierna menade att medierna, precis som övriga kapitalistiska institutioner, ägs av den härskande eliten och att den verkar för deras intressen, utan att ge andra perspektiv något utrymme.¹¹³ Medierna har alltså en nyckelroll i att etablera ideologisk dominans, som stödjer elitens intressen att porträttera det kapitalistiska samhället i ett positivt ljus.¹¹⁴

¹⁰⁹ Jewkes. *Media and Crime*, s. 11.

¹¹⁰ Ibid, s. 14-16.

¹¹¹ Marsh & Melville. *Crime, Justice and the Media*, s. 27-28.

¹¹² Sundberg. *Medievärlden* 2010-09-14.

¹¹³ Jewkes. *Media and Crime*, s. 16.

¹¹⁴ Marsh & Melville. *Crime, Justice and the Media*, s. 29.

Detta synsätt utvecklades senare till att även omfatta idén om hegemoni, något som har fått en central roll i det teoretiska ramverket kring mediernas skildring av brottslighet och straffrätten i stort. Hegemoni i den här bemärkelsen innebär att den härskande klassen får stöd för sina handlingar genom samtycke av de underordnade klasserna, och inte genom tvång. Detta kan uppnås genom att olika institutioner – som rätten, familjen, skolan och medierna – reproducerar och överför betydelser och värderingar på ett sätt som får den härskande klassens överordning att framstå som naturlig och oundviklig. Medierna kan användas för att stötta, men även kritisera, den dominerande diskursen, varför de blir ett viktigt verktyg för att vinna medhåll för ett bibehållande eller avvisandet av samhälleligt system.¹¹⁵ I denna tanke-tradition ses inte medierna som neutrala och obundna – de anses leda opinionen snarare än att reflektera den. På så sätt sätter medierna agendan och påverkar människors attityder.¹¹⁶

3.1.2.3 Pluralism och postmoderna teorier

I motsats till de konfliktorienterade marxistiska teorierna, så menar pluralistiska teorier att makt delas av många olika intressegrupper och att det inte finns en grupp eller elit som dominerar resten av samhället. Från det här perspektivet anses massmedierna reflektera skilda intressen, och därför ha litet direkt inflytande på människors attityder och åsikter. Den enda påverkan medierna har är att befästa de attityder och åsikter som har funnits till att börja med. Mediernas inflytande är därför inte ett orosmoment, utan den stora variationen i medierna ses som en ny era av frihet, där människor fritt kan välja vilka medierna de vill konsumera och där olika åsikter och idéer är tillgängliga till allt fler människor. Medierna anses i denna liberala, marknadsorienterade teori spela en viktig roll i den demokratiska processen genom att ge tillgång till information, bredda debatterna och ge olika samhällsgrupper möjlighet att dela sina tankar med andra. Den pluralistiska medieteorin har fått kritik för att vara alldeles för idealistisk och orealistisk, eftersom många minoritetsintressen inte blir representerade trots det stora medieutbudet, och att ägarförhållandena inom mediebranschen och deras intressen talar för att det är en homogen grupp som i slutänden har den faktiska kontrollen.¹¹⁷

Postmodernismen kan ses som ett svar på de stora förändringar som har skett sett ur ett globalt, kulturellt, politiskt och ekonomiskt perspektiv. Den har uppkommit som ett svar på de förändringar som har ersatt samhällsstrukturer kopplade till moderna samhällen, som

¹¹⁵ Jewkes. *Media and Crime*, s. 16-17.

¹¹⁶ Marsh & Melville. *Crime, Justice and the Media*, s. 32.

¹¹⁷ Ibid, s. 33-34.

klasskillnader, kapitalism och nationalstaten.¹¹⁸ Postmodernismen presenteras som ett bestämt avbrott från det som föregått det. De stora teorierna som kommit före, som de marxistiska teorierna, avvisas på grund av deras allomfattande anspråk på ”sanningen” och deras oförmåga att ta itu med de sätt på vilka kontrollen över olika språkliga faktorer privilegierar vissa synsätt över andra. Domstolarnas ”dominanta” språk kan exempelvis få den tilltalade att uppleva systemet som alienerande och förtryckande.¹¹⁹ Postmodernismen avfärdar tanken av att det finns några absoluta sanningar, utan att det istället finns olika moraler, sanningar och diskurser som alla kan vara värdefulla och acceptabla vid olika tidpunkter och för olika människor. Tonvikten ligger på mångfald av både teorier och kulturella former, främst gällande medierna.¹²⁰

Rollen och inflytandet som medierna har i ett postmodernt samhälle har varit en viktig aspekt av de postmoderna teorierna. De utgår från den allmänt vedertagna utgångspunkten att vårt samhälle är dominerat av medierna och att medierna inte bara reflekterar verkligheten, utan att medieframställningarna faktiskt utgör en del av verkligheten i sig själva.¹²¹ Medierna får ett större utrymme att definiera vår uppfattning av verkligheten med bilder och framställningar från TV, videospel, internet och filmer som skildrar vårt vardagsliv. Distinktionen mellan framställning och verklighet kan då gå förlorad. Det har skapats en kultur som är centrerad kring omedelbar konsumtion och sensationsartade effekter, snarare än djupa analyser. Medierna har ett ansvar att underhålla, och publikens tillfredsställelse är den enda eftersträvarvärda effekten.¹²² Detta ses av postmodernismen som en oroväckande utveckling, att medieframställningen uppmuntrar till ytlighet, cynism och ständig förändring hellre än meningsfullt innehåll, tilltro och stabilitet.¹²³ Utan en skillnad mellan information och underhållning skapas ett hot mot meningsfull debatt och allmänhetens förmåga att skilja på vad som är sant och vad som är falskt, vad som är fakta och vad som är tolkning. I ett sådant debattklimat kan förnekandet av historiska fakta, som exempelvis förintelsen, få samma bäring som vilken annan ”åsikt” som helst.¹²⁴ Mediernas fokus på underhållning och sensationalisering kan användas av olika grupper och politiska intressen för både positiva och negativa ändamål.¹²⁵

¹¹⁸ Marsh & Melville. *Crime, Justice and the Media*, s. 36.

¹¹⁹ Jewkes. *Media and Crime*, s. 25.

¹²⁰ Marsh & Melville. *Crime, Justice and the Media*, s. 38.

¹²¹ Ibid, s. 36.

¹²² Jewkes. *Media and Crime*, s. 26.

¹²³ Marsh & Melville. *Crime, Justice and the Media*, s. 37.

¹²⁴ Jewkes. *Media and Crime*, s. 26.

¹²⁵ Marsh & Melville. *Crime, Justice and the Media*, s. 37.

3.1.2.4 Kulturell effekt-teorier

Kulturell effekt-teorierna utgår från att medierna faktiskt har en viktig effekt på sin publik, men att dessa effekter inte alls är lika omedelbara eller dramatiska som tidig forskning menade. Istället anser teorierna om kulturell effekt att den regelbundna sändningen av bilder och idéer över en längre period kommer att påverka hur publiken ser och uppfattar världen. Om då olika former av medierna regelbundet presenterar olika företeelser eller grupper av personer på ett särskilt sätt, så kommer den presenterade bilden stegvis att tränga sig in i det allmänna medvetandet. Mediernas inflytande ses även som beroende av den sociala situation som publiken befinner sig i och det antas att olika grupper av personer kommer att tolka medieinnehållet utifrån sin egen sociala kontext och sina egna erfarenheter. Med detta synsätt blir det inte lika lätt att mäta mediernas effekt på beteende eller attityder, eftersom det inte går att särskilja mediernas effekter från andra faktorer som kan påverka dessa.¹²⁶

3.2 Mediernas utformning och innehåll

3.2.1 Betydelsen av medieinnehållet

Även om det kan vara lätt att urskilja realistiskt medieinnehåll, så kan en kontinuerlig exponering ha inflytande på den egna verklighetsuppfattningen. Detta inflytande ökar på de områden där alternativa källor till information inte är tillgängliga.¹²⁷ Majoriteten av befolkningen har inte egna erfarenheter av brott, brottslighet och rättsväsendet i någon större utsträckning, varför mediernas skildringar av dessa blir den främsta källan till erfarenhet och kunskap om dem. Dessutom upplever publiken hellre brott och rättsskipning genom medierna, än att själva delta i den genom att exempelvis gå på en rättegång. Vad allmänheten vet om brott och rättsskipning baseras på en verklighetsuppfattning som har passerat ett mediefilter.¹²⁸ Personliga erfarenheter har ett stort inflytande på den egna verklighetsuppfattningen, men det är ovanligt med sådana erfarenheter av brott och rättsskipning. Något som är mycket vanligare är tillgången till andras erfarenheter, skildringar och åsikter – vare sig det är andra personers, mediernas eller samhällsinstitutionernas. I och med att en stor del av vår kunskap om samhället kommer från medierna, uppstår det en oro över mediernas innehåll. Det vi ser, hör och läser om brott och rättsskipning definieras, beskrivs och avgränsas av medieinnehållet.¹²⁹

¹²⁶ Marsh & Melville. *Crime, Justice and the Media*, s. 25.

¹²⁷ Surette. *Crime and Criminal Justice*, s. 4.

¹²⁸ Ibid, s. 25.

¹²⁹ Ibid, s. 31-32.

3.2.2 Nyhetsvärdering

Medieskildringar är inte verklighet. De är endast versioner av en verklighet, som bestäms i sin kulturella och tidsliga kontext av både produktionsförloppet på nyhetsredaktionerna och på de antaganden som de som arbetar med medierna gör om sin tilltänkta publik. De sätter agendan för vad som ska uppmärksammas och hur detta ska presenteras för publiken, baserat på en nyhetsvärdering som påverkas av vad som lockar publik eller vad som är i allmänhetens intresse. Även om det förväntas att nyhetsmedierna endast ska redogöra för en händelses faktiska omständigheter, så skildras nyheter om brott och brottslighet annorlunda än exempelvis hur brottslighet skildras i officiell statistik, och de är skapade i syfte att underhålla sin publik. Vad som lockar publik kan ses i tittarsiffrorna och används som motivering till att publicera berättelser med dramatiska och sensationella inslag. Vad som är i allmänhetens intresse är däremot svårare att besvara, och kan påverkas av yttre faktorer, som exempelvis politiskt tryck. Nyhetsvärderingen är dock inte någon journalistisk konspiration och det finns ingen explicit agenda som förs på nyhetsredaktionerna. Snarare handlar det om att olika kommersiella, rättsliga och tekniska faktorer gällande journalistik samverkar med de yrkeskonventioner och den värdegrund som finns på en viss redaktion. Därmed skapas en nyhetsvärdering som avgör vilka berättelser som är av intresse för allmänheten och inte.¹³⁰

Nyhetsvärdering ger journalister och redaktörer en uppsättning regler att förhålla sig till i arbetet och i valet att planera och välja ut det innehåll som hamnar i tryck eller kommer i sändning. Dessa regler kan beskrivas som informella och nästan omedvetna element vilka de som arbetar med medierna utgår ifrån. Alla världens händelser är på ett sätt nyheter, och någon kommer någonstans att vara intresserad av en specifik händelse, men det är nyhetsvärderingen som avgör om denna händelse når ut i medierna och får utrymme att synas för alla läsare och tittare. Den utgår från ett antal nyhetsvärden, som kan variera beroende på de medier som använder sig av dem, men det finns flera uppställningar som har gjorts för att försöka identifiera några gemensamma kriterier som återfinns i de olika medierna.¹³¹ Sociologerna Johan Galtung och Mari Ruge presenterade 1965 den första uppställning av kriterier för nyhetsvärdering. Dessa kriterier definierades som *relevans*, *aktualitet*, *förenkling*, *förutsebarhet*, *oväntat element*, *kontinuitet*, *sammansättning*, *elitpersoner*, *elitnationer* och *negativitet*.¹³²

¹³⁰ Jewkes. *Media and Crime*, s. 36-38.

¹³¹ Brighton & Foy. *News Values*, s. 1.

¹³² Ibid, s. 6-7.

Allteftersom samhället utvecklas, utvecklas och ändras även mediediskursen och de kriterier som avgör nyhetsvärderingen.¹³³ Sedan Galtungs och Ruges ursprungliga nyhetsvärden, har andra uppsättningar nyhetsvärden presenterats och anpassats till sin samtid. Strukturerna i ägarförhållandena av mediekanalerna bidrar exempelvis till en mer marknadsanpassad affärsmodell som påverkas av deadlines och försäljningssiffror. Samtidigt har konsumenterna idag säkerligen mer kunskap om medierna och ett mer kritiskt förhållningssätt till det som publiceras än tidigare.¹³⁴

Den brittiska sociologen och kriminologen Yvonne Jewkes utgår från följande kriterier som ställs upp gällande vilka nyhetsvärden som formar just brottsrapporteringen i medierna: *tröskel, förutsebarhet, förenkling, individualism, risk, sex, kändisskap, närhet, våld, spektakulära våldsbrott, barn och konservativ ideologi*.¹³⁵ En övergripande genomgång av kriterierna i par om två följer i avsnitten nedan.

3.2.2.1 Tröskel och förutsebarhet

En händelse måste uppnå ett visst mått av uppfattad vikt eller dramatik, en tröskel, för att anses vara nyhetsvärdig. Denna tröskel beror på vilken nivå reportrarna och redaktionen jobbar inom och om det rör sig om en lokal, nationell eller global nivå. Brottslighet på en småskalig nivå kan rapporteras om i den lokala tidningen, medan den för att få genomslag i internationell press måste vara relativt grov och uppseendeväckande. Har en händelse uppnått denna tröskel för att nå medierna, så kan händelsen även behöva nå upp till andra kriterier för att hålla sig kvar i nyhetsflödet. Genom att skapa nya trösklar kan medierna upprätta aktualiteten hos en brottsvåg eller i ett specifikt brottsfall.¹³⁶

Förutsebarhet – eller snarare bristen på denna – spelar stor roll för en händelses nyhetsvärde. Ju mer sällsynt och oväntad en händelse är, desto större nyhetsvärde har den. Men även förutsebarhet kan vara av vikt för nyhetsvärdet genom att den journalistiska processen underlättas av förutsebar information från trovärdiga källor som polis och politiker. En annan aspekt av förutsebarheten är att mediernas agenda ofta är strukturerad på ett ordnat och förutsebart sätt. Förväntar sig medierna att något ska hända, så kommer det också att hända – eller åtminstone vinklas från det hållet. Om medierna exempelvis förväntar sig att det ska förekomma våld vid

¹³³ Jewkes. *Media and Crime*, s. 61.

¹³⁴ *Ibid*, s. 39.

¹³⁵ *Ibid*, s. 40.

¹³⁶ *Ibid*, s. 41.

en demonstration, så är det lätt hänt att andra inslag än just de våldsamma inte skildras i lika stor utsträckning – oavsett hur det verkliga förhållandet mellan våldsamma och ickevåldsamma inslag ser ut.¹³⁷

3.2.2.2 Förenkling och individualism

En händelse i sig behöver inte vara enkel för att vara nyhetsvärdig, men det måste åtminstone gå att förenkla den och reducera den till några få teman. Nyhetsrapportering måste vara någorlunda kort för att nå fram till publiken. Den får inte vara för öppen för tolkning – tvärtom är det tänkt att publiken ska komma fram till en samstämmig uppfattning om händelsen i fråga. Nyhetsrapportering värdesätter korthet, tydlighet och entydighet och erbjuder därigenom tittaren, lyssnaren eller läsaren att koppla bort sitt kritiska tänkande och svara på det samstämmiga sätt som rapporteringen erbjuder.¹³⁸

Nyhetsvärdet individualism belyser att individuella definitioner av och reaktioner på brott ofta föredras framför mer sammansatta kulturella och politiska förklaringar till dem. Händelser ses då som handlingar och reaktioner av enskilda personer, och händelsens sociala ursprung går förlorat och ersätts av en individuell motivation. Förövare ses exempelvis som impulsiva och våldsamma ensamvargar, medan offer ses som sårbara och isolerade personer som har blivit svikna av det sociala systemet.¹³⁹

3.2.2.3 Risk och sex

Medierna framställer risken att bli utsatt för ett våldsbrott som slumpmässig och urskillningslös, trots att en majoritet av allvarliga brott, som mord och våldtäkt, begås av förövare som känner brottsoffret. Denna föreställning, att vi alla är potentiella brottsoffer, är en relativt ny företeelse och nyhetsrapporteringen har i och med denna blivit mer brottsoffercentrerad, istället för att försöka väcka sympati för de omständigheter som har motiverat gärningspersonens handlingar, vilket var vanligare i mediebevakningen i mitten av förra århundradet.¹⁴⁰

Brott av sexuell natur överrapporteras och den bild som allmänheten får av brottslighet blir missvisande. En studie från Storbritannien visar att sexuellt motiverad brottslighet år 1981 uppgick till mindre än 3 % av all registrerad brottslighet, samtidigt som den utgjorde närmare

¹³⁷ Jewkes. *Media and Crime*, s. 41.

¹³⁸ Ibid, s. 43-44.

¹³⁹ Ibid, s. 45-46.

¹⁴⁰ Ibid, s. 47.

46 % av nyhetsbevakningen. Detta värde är tätt sammankopplat med andra värden som risk, och mer vanliga sexuella brott (de som begås av en närstående person) uppmärksammas mer sällan än de ovanliga brotten med en för brottsoffret helt okänd förövare.¹⁴¹

3.2.2.4 Kändisskap och närhet

Kändisskap har en genomslagskraft i medierna av sig självt – mediernas krav på avvikande inslag minskar markant när det rör sig om en händelse som involverar en känd person. Något som skulle ha ett väldigt lågt nyhetsvärde om det handlade om ”vanliga” människor, kan få stor medial uppmärksamhet om det handlar om en kändis eller person med hög status. Detta gäller oavsett om den kända personen är brottsoffer eller gärningsperson, och det inkluderar även sådan brottslighet som annars sällan får någon uppmärksamhet alls i medierna.¹⁴²

Kravet på närhet kan handla både om rumslig och kulturell närhet, både om händelsen ägt rum geografiskt nära den tilltänkta publiken och om den har kulturell relevans för den. Det är nyhetsberättelser som upplevs reflektera mottagarens värderingar och synsätt som mest sannolikt kommer att få utrymme i medierna. På så sätt kan amerikanska nyheter ha en kulturell närhet och därmed nyhetsvärde i europeiska länder, trots att det inte finns någon geografisk närhet till dessa nyheter.¹⁴³ Hur kulturell närhet påverkar nyhetsvärderingen kan också belysas genom vilket sätt rapporteringen om exempelvis brottsoffer sker. Är brottsoffret en vit medelklassflicka eller ung kvinna med konventionellt attraktivt utseende, så är det större trolighet att händelsen kommer att få stort genomslag i medierna, jämfört med försvunna pojkar eller äldre kvinnor med arbetarbakgrund, annan etnisk bakgrund och kanske ett mer problematiskt förflutet. Detta beror på hur medierna uppfattar sin publik och vilka berättelser publiken förväntas relatera till och inte.¹⁴⁴

3.2.2.5 Våld och spektakulära våldsbrott

Våld är kanske det mest vanliga nyhetsvärdet i de olika medierna, eftersom det uppfyller en önskan att framställa dramatiska händelser på ett så målande sätt som möjligt. Enligt en undersökning så ägnar den brittiska pressen ungefär 65 % av brottsrapporteringen åt berättel-

¹⁴¹ Jewkes. *Media and Crime*, s. 48.

¹⁴² Ibid, s. 49.

¹⁴³ Ibid, s. 51.

¹⁴⁴ Ibid, s. 53.

ser som handlar om våld mellan personer, trots att polisstatistiken talar för att det endast är runt 6 % av registrerad brottslighet som innehåller sådana våldsinslag.¹⁴⁵

Spektakulära våldsbrott med stark visuell effekt, som kan presenteras på ett målande sätt, får mycket uppmärksamhet i medierna. Det är upplopp, bränder och sammandrabbningar mellan poliser och medborgare som syns på förstasidorna, men kanske inte lika ofta de brott som sker inte syns lika tydligt – som våld i nära relationer eller miljöbrott – trots att dessa troligen har en större negativ inverkan på individer men även på samhället i stort. På samma sätt får inte långsiktiga negativa utvecklingar samma täckning i medierna, eftersom de inte kan erbjuda det visuella bildspråk som de omedelbara dramatiska händelserna kan, även om deras effekter kan vara allvarigare. Det sätt på vilket brott presenteras i medierna, med bilder på brottsoffer och gärningsperson och intervjuer med vittnen på brottsplatsen, används för att visa på rapporteringens omedelbarhet och trovärdighet. Detta bidrar till att allvarliga våldsbrott görs till spektakel som är till för att underhålla publiken.¹⁴⁶

3.2.2.6 Barn och konservativ ideologi

En händelse som har ett barn som antingen brottsoffer eller gärningsperson är mer nyhetsvärdig än motsvarande händelse med vuxna personer inblandade. Detta gäller dock inte alla brott, då exempelvis sexuella övergrepp inom familjen nästan helt förbises av medierna.¹⁴⁷

Om konservativ ideologi skriver Jewkes att alla hennes kriterier för nyhetsvärdering har en sak gemensamt – en politiskt högerorienterad konsensus om vad det är som utgör den brittiska livsstilen. Denna konsensus ropar efter mer polisövervakning, fler fängelser och ett hårdare straffrättssystem. Den politiska processen och diskursen i medierna följer samma linje.¹⁴⁸

3.3 Domstolarna och medierna

3.3.1 Introduktion

Det finns ett intresse hos allmänheten för rättsväsendet och den verksamhet som bedrivs av de olika institutionerna.¹⁴⁹ Samtidigt som det allmänna intresset är högt, framstår den allmänna

¹⁴⁵ Jewkes. *Media and Crime*, s. 54.

¹⁴⁶ Ibid, s. 55-56.

¹⁴⁷ Ibid, s. 57.

¹⁴⁸ Ibid, s. 58.

¹⁴⁹ Marsh & Melville. *Crime, Justice and the Media*, s. 128.

kunskapen om rättsskipning som relativt låg.¹⁵⁰ De flesta har en begränsad personlig erfarenhet av rättsväsendet och hur det fungerar, så kunskapen om detta inhämtas till stor del via medierna.¹⁵¹ Som statistiken i kapitel 2.4.3 visar, så har 70 % av medborgarna medierna som sin primära nyhetskälla för domstolarnas verksamhet. Hur medierna framställer straffrättssystemet och domstolarna däri har med detta i åtanke en stor roll i allmänhetens kunskap och uppfattning om dessa institutioner.¹⁵²

Samtidigt som medierna förser en majoritet av befolkningen med information om domstolarna, så anser de som är bekanta med rättsväsendet mediernas rapportering vara förenklande, förvrängd och ibland även felaktig.¹⁵³ De brottsbekämpande myndigheterna får stor uppmärksamhet i medierna, kombinerat med låg allmän kännedom om deras verksamhet. Publiken får med andra ord en mängd information om brottsbekämpning genom nyheter och nyhetsunderhållning där felaktig information kan passera obemärkt förbi.¹⁵⁴ Det sätt på vilket medierna och straffrättssystemet inhämtar och värderar information styrs av olika mekanismer. Olika hänsyn och värden spelar in för de olika aktörerna. Straffrättssystemet styrs av sin uppgift att skilja juridiskt relevant och irrelevant information. Medierna styrs å andra sidan i första hand av olika hänsyn till nyhetsvärdering och underhållning. Dessa olika hänsynstaganden avgör vilka fakta som presenteras.¹⁵⁵ Medierna väljer med andra ord ut den del av den rättsliga kommunikationen som utgör nyhetsvärdig information.¹⁵⁶ Likt annan kriminaljournalistik, fokuserar även brottsberättelser med domstolsperspektiv på de mest spektakulära brotten, som leder till de hårdaste straffen.¹⁵⁷ Särskilt rättegångar med mål av spektakulär eller ovanligt våldsam karaktär får stor uppmärksamhet i medierna. Domstolarna och rätten i stort konstrueras av medierna som något komplicerat och oförståeligt av allmänheten.¹⁵⁸

Rättens sammansatta språk måste förenklas till en bredare publik. Kommunikation ska här inte ses som en envägskommunikation. Publiken kan endast ta emot information när den kan kombineras med kunskap som publiken redan har. Värt att nämna här är dock att stora delar

¹⁵⁰ Marsh & Melville. *Crime, Justice and the Media*, s. 182.

¹⁵¹ Ibid, s. 129.

¹⁵² Ibid, s. 130 och s. 181.

¹⁵³ Nobles & Schiff. *Journal of Law and Society* 2004, s. 221.

¹⁵⁴ Surette. *Crime and Criminal Justice*, s. 84.

¹⁵⁵ Ibid, s. 111.

¹⁵⁶ Nobles & Schiff. *Journal of Law and Society* 2004, s. 242.

¹⁵⁷ Marsh & Melville. *Crime, Justice and the Media*, s. 129.

¹⁵⁸ Surette. *Crime and Criminal Justice*, s. 106.

av denna förutvarande kunskap också är hämtad från de olika medierna.¹⁵⁹ Från journalisternas håll har det kommit önskemål om att institutionerna borde använda medierna till att stödja sin verksamhet, exempelvis genom att öppna upp fler informationskanaler för att informera journalisterna på ett bättre sätt och genom att jobba på ett närmare sätt med journalisterna för att ge dem korrekt bakgrundsinformation. Det är viktigt för de straffrättsliga institutionerna att förstå hur medierna fungerar och på så sätt kanske utveckla mer effektiva kommunikationsstrategier.¹⁶⁰

Om mediernas skildringar av domstolsgången påverkar allmänhetens syn på domstolarna, så kommer även allmänhetens förväntningar på hur rättsliga förfaranden borde gå till väga att ändras. Dessa förväntningar kommer förr eller senare att påverka de riktiga domstolarna: hur straffrättssystemet sköter förfaranden, hur domare prövar mål och hur övriga deltagare deltar under rättegångarna.¹⁶¹

Idag finns det begränsningar i hur rättegångar får sändas i medierna. Detta innebär att allmänheten till största del får information om domstolens verksamhet genom publicerade beslut eller genom uttalanden från de journalister som har varit på plats. I och med att journalister oftast inte har någon särskild juridisk eller rättslig sakkunskap, och eftersom deras arbete delvis innefattar att göra en nyhet eller story så attraktiv och nyhetsvärdig som möjligt, så finns det en oundviklig problematik med risk för felaktigheter i sådan rapportering.¹⁶²

3.3.2 Förtroendutredningens kommentarer

Förtroendutredningen har i sitt betänkande SOU 2008:106 behandlat frågan om mediernas påverkan på allmänhetens förtroende för domstolarna. Betänkandets huvudpunkter i denna fråga ska redogöras för nedan.

Medierna finns som en kommunikationsbro mellan domstolarna och allmänheten, och därför är det viktigt att domstolarna försäkras om att den information som kommer ut genom mediekanalerna är korrekt. En domstolsprocess upplevs som rättvis om parterna känner sig respektfullt bemötta och lyssnade till. Om en process däremot uppfattas som diskriminerande, korrupt eller oärlig och orättvis på något annat sätt, så kan detta innebära ett allvarligt pro-

¹⁵⁹ Nobles & Schiff. *Journal of Law and Society* 2004, s. 223.-224

¹⁶⁰ Marsh & Melville. *Crime, Justice and the Media*, s. 185.

¹⁶¹ Surette. *Crime and Criminal Justice*, s. 106.

¹⁶² Duff, Farmer, Marshall & Tadros. *The Trial on Trial*, vol. 3, s. 281-282.

blem för förtroendefrågan. Även om domstolsprocessen oftast är rättvis, så är det även viktigt att förmedla vilka rättssäkerhetsprinciper som styr domstolsverksamheten. I och med den maktutövning som domstolsverksamheten bygger på, så kan medborgarna lätt bli misstänk-samma att domstolsbeslut kan innehålla inslag av fördomar och okunnighet. Domstolarna måste därför hitta sätt på vilka de på ett lättillgängligt sätt kan informera medborgarna om sin roll och funktion, samt om resonemangen bakom vissa domslut och de principer som dessa resonemang bygger på.¹⁶³ Det är viktigt att den information som tillhandahålls medborgarna genom medierna är korrekt, men även tillgänglig.¹⁶⁴

Vad det är som ska uppmärksammas i medierna väljs ut och presenteras av journalister och andra som arbetar inom mediebranschen. Förtroendeutredningen menar att det finns ett över-skott på information och ett underskott av medborgarnas uppmärksamhet, och på grund av detta förhållande mellan information och uppmärksamhet är det medierna som sätter ramarna för informations-spridningen. Den som vill få ut information i medierna måste anpassa sig efter dessa ramar, som kan begränsa det urval och den form som informationen presenteras i. Medierna har fått en ökad makt, dels över vilket innehåll som ska tas upp, dels över hur detta innehåll ska tolkas och vilken tyngd det ska ges. I egenskap av en av de viktigaste informati-ionskällorna för samhällsfrågor har medierna därför en stor betydelse för medborgarnas för-troende för domstolarna.¹⁶⁵

Medierna fokuserar främst på brottmålen vad gäller domstolarnas verksamhet, kanske främst på grund av att brott intresserar så pass många, men även för att brott är tacksamt att bevaka utifrån de bearbetningstekniker och nyhetsvärderingar som medierna använder sig av. I medi-ernas rapportering är dessutom de rättsliga argumenten för domstolens bedömning i ett kon-kret brottsfall inte alltid lika framhävda som spekulationer kring detaljerna kring fallet och de konsekvenser som domslutet kan få för de inblandade personerna.¹⁶⁶

3.3.3 Kommentarer om mediernas domstolsbevakning

I en debattartikel skriver Suzanne Wennberg om den undersökande journalistikens förhål-lande till rätten. Wennberg menar att den på grund av tidsbrist ofta tvingas utgå från att det är

¹⁶³ SOU 2008:106, s. 72-74.

¹⁶⁴ Ibid, s. 211.

¹⁶⁵ Ibid, s. 211-212.

¹⁶⁶ Ibid, s. 217-218 och s. 220.

något som inte står rätt till i historien som undersöks och att journalisten intar en detektivroll vars uppgift blir att leta reda på avslöjande faktum.¹⁶⁷

I en artikel angående Förtroendeutredningens betänkande och domstolarnas kontakt med medierna, skriver Lars-Göran Engström att det verkar finnas en tendens att i större omfattning ifrågasätta lagkraftvunna domar än vad som har varit fallet tidigare. Detta ges dessutom ofta stor publicitet, och Engström menar att det finns många jurister och andra experter som gärna uttalar sig i medierna, trots att underlaget till synes är otillräckligt.¹⁶⁸

Olle Ekstedt skriver i en artikel att den mediala bevakningen av rätten har gått från att referera händelserna i rättssalen till att uttala sig om innehållet i rättsliga avgöranden. Detta menar han började vid början av 1990-talet.¹⁶⁹ Att kritisera rättssystemet och dess verksamhet och belysa de rättsliga förhållandena för allmänheten menar Ekstedt visserligen är den fria pressens uppgift, men när journalismen går från en politisk kritik till att kritisera rättstillämpningen i sig, behöver journalisterna mer kunskap i de rättsliga frågorna än vad de i regel har. Detta gäller för det rättsliga området, precis som det gäller för områden som ekonomi och sport, men inte gällande exempelvis det allmänpolitiska området, där det är viktigt ur demokratisk synpunkt att det inte ska ställas höga kunskapskrav för de som vill delta i allmänpolitisk debatt eller kritik. Ekstedt skriver att journalismen alltmer verkar se rättstillämpningen som en del av samhällets maktutövning och att denna kritiserar på samma sätt som på det allmänpolitiska området. Då finns det risk för att kritiken tar sin utgångspunkt i något slags allmänt rättsmedvetande, snarare än i juridisk kunskap. Ekstedt argumenterar vidare för att journalismens och mediernas rättsliga uttalanden snarast kan liknas vid rättstillämpning. Mediernas ställningstaganden i olika rättsfall kan få förödande konsekvenser för enskilda individer, och deras möjligheter att försvara sig och få upprättelse gällande olika uttalanden och påståenden i medierna är små.¹⁷⁰ Detta förhållande är enligt Ekstedt underligt, eftersom medierna själva tycker sig arbeta under höga ideal när de kritiserar andra samhällsinstitutioner.¹⁷¹

¹⁶⁷ Wennberg. JT 1991/92, s. 761.

¹⁶⁸ Engström. SvJT 2009, s. 381.

¹⁶⁹ Ekstedt. JT 1998/98, s. 984.

¹⁷⁰ Ibid, s. 1003.

¹⁷¹ Ibid, s. 1004.

4 Undersökning

4.1 Innehållsanalys

I uppsatsens femte kapitel kommer en småskalig undersökning att genomföras av fyra olika TV- och poddprogram genom en innehållsanalys som tar avstamp i den centralitetsmodell som har redogjorts för i uppsatsens inledningskapitel.

Figur 4.1. Centralitetsmodell av medieinnehåll.¹⁷²

Den grundläggande frågeställningen för min innehållsanalys är frågan om hur domstolarna framställs i de undersökta programmen. De mer konkreta frågeställningarna är följande:

- Vilka är programmets förutsättningar?
- Hur ofta nämns domstolarna i programmen?
- Hur presenteras domstolarna de gånger de nämns? Uttrycks några konkreta värderingar eller attityder gentemot domstolarna?
- Vilken effekt kan detta ha på allmänhetens förtroende för domstolarna?

Mina hypoteser är att domstolarna och dess representanter får litet eget utrymme att uttala sig i programmen, och att de framställs på ett negativt sätt som byråkratiska och ineffektiva.

Genom centralitetsmodellen undersöks programmen i tre steg: de *förutsättningar* som har föregått programmets produktion, det *medieinnehåll* som produktionen har resulterat i, samt de *effekter* som programmet kan tänkas ha på sin publik. I detta kapitel kommer modellens två första steg att redogöras för: i avsnittet om förutsättningar kommer programmets kontext att presenteras och en uppsättning nyhetsvärden att undersökas och i delen om medieinnehåll kommer de tre översta frågeställningarna att undersökas. Modellens slutliga steg om medieinnehållets eventuella effekter (undersökningens sista frågeställning) kommer att diskuteras och analyseras i kapitel 6, med utgångspunkt i redogörelsen för mediernas effekter i uppsatsens tidigare kapitel.

¹⁷² Riffe, Lacy & Fico. *Analyzing Media Messages*, s. 11.

4.1.1 Förutsättningar

I detta steg undersöks frågan om vad som orsakar, påverkar eller skapar ett visst medieinnehåll. Här ska redogöras för den kontext som programmet har uppstått i och vilken del av kommunikationen som ska omfattas av undersökningen, genom att besvara följande frågor:

- Vilken sorts medium rör det sig om? Vilket format har programmet? Ex. tryckt publikation, TV-sändning, sociala medier.
- Vilken kontext befinner sig programmet i? Ex. geografiskt läge, politisk inriktning, ägarförhållanden och redaktion.
- Vilken funktion har programmet och vilka nyhetsvärden uppfylls? Ex. underhållning, nyheter, reportage, dokumentär.
- Vilken del omfattas av undersökningen? Ex. hur många avsnitt, hur långa avsnitt, endast dialogen och inte annan typ av kommunikation.

De medier som kommer att undersökas är programmen *#Fallet*, *Domstolen – Friad eller fälld*, *Veckans brott*, samt *Brottskod*. Undersökningen omfattar de fem sista avsnitten från den senaste säsongen av samtliga program, förutom *#Fallet*. Där har jag valt att undersöka hela första säsongen, eftersom *#Fallet* är en sammanhängande berättelse, uppdelad i flera avsnitt, medan övriga program har avsnitt som är helt självständiga från varandra. Därför anser jag att just *#Fallet* bör undersökas i sin helhet, för att försöka minska den eventuella felmarginal som hade kunnat uppstå om ett avsnitt fokuserar mer på domstolens hantering av fallet än något annat. Det är endast programmets verbala kommunikation som kommer att undersökas, vilket innebär att exempelvis kroppsspråk och gester inte kommer att analyseras.

4.1.2 Medieinnehåll

Syftet med undersökningen av medieinnehållet är att se hur domstolarna framställs i de olika medierna och om det presenteras en tydlig attityd gentemot domstolarna som institution. I den här delen av undersökningen har allt relevant material gått igenom utifrån frågan hur många gånger domstolarna nämns. Citat från programmen gällande domstolarna har transkriberats och sedan kvantifierats och ställts upp i följande tabell:

Program	
Förekomst	
Positivt	
Neutralt	
Negativt	

Figur 4.2. Tabell för sammanställning av hur ofta och på vilket sätt domstolarna nämns (antal gånger).

Tabellen ovan visar att undersökningen utgår från antalet gånger domstolarna och deras verksamhet nämns i programmen. Definitionen av ett omnämnande har för den här undersökningen definierats som varje gång orden *domstol*, *dom*, *domare*, *rättegång* eller annat liknande ord nämns. Varje omnämnande utgör en förekomst i tabellen ovan, och för att utgöra en ny förekomst måste antingen en ny aspekt av domstolen nämnas, eller byte av person ske. Även samma innehåll som tas upp på flera olika ställen i programmet har räknats som en ny förekomst. Detta innebär att ett resonemang om en och samma aspekt av domstolarna eller deras verksamhet, som förs i ett program under samma tidpunkt och av samma person, kommer att utgöra en förekomst av omnämnande och tilldelas ett poäng.

Förekomsterna har sedan bedömts vara antingen positiva, neutrala eller negativa i förhållande till domstolarna. Orden förekomst, poäng, omnämnande, citat och stycke används växlande under undersökningens gång för att benämna något som har sagts om domstolarna. Omnämmanden där domstolarna och deras personal beskrivs som kompetenta har genomgående tilldelats positiva poäng, konkreta redogörelser för rättegångsprocessen neutrala poäng och kommentarer om hur ekonomiskt betungande det är att vara part i domstol negativa poäng, även om det kan finnas argument för att samtliga är korrekta påståenden som därför borde få neutrala poäng. Överlag kan gränserna vara svåra att definiera. De olika programmen består av åsikter från allt från personer som på ett eller annat sätt varit delaktiga eller utsatta för det brott som diskuteras, personer som i egenskap av sin yrkesroll yttrat sig om fallet och journalister och nyhetsankare som helt enkelt rapporterar om fallet. Alla sorters påståenden kommer att ta hänsyn till, oavsett vem de yttras av, eftersom de i redigeringsarbetet har ansetts vara av sådan vikt att de tagits med i programmet. I de fall där det är tvetydigt om ett påstående är positivt, negativt eller neutralt, så har jag valt att bedöma det så fördelaktigt som möjligt. Om ett påstående är på gränsen mellan negativt och neutralt, så har jag därför valt att alltid bedöma det som neutralt. På samma sätt har jag gett en positiv poäng för det fall att ett uttalande ligger på gränsen mellan neutralt och positivt, eller om det kan uppfattas på ett tvetydigt sätt.

På grund av undersökningens omfång kommer endast ett fåtal belysande exempelcitats att redovisas i detta kapitel. I uppsatsens bilaga finns transkriberat material av relevanta citat sammanställt från ett avsnitt ur varje undersökt program.

4.2 #Fallet

4.2.1 Förutsättningar

#Fallet är ett poddradioprogram från Aftonbladet som i dagsläget har sänts under en säsong om 12 avsnitt. Avsnitten är av varierande längd mellan 30 och 50 minuter och de är inspelade på svenska. Reporter och programledare är Anders Johansson, som har varit kriminalreporter på Aftonbladet i 20 år.¹⁷³ De tio första avsnitten publicerades med en veckas mellanrum mellan den 1 april och den 3 juni 2015. Därefter utgavs ett bonusavsnitt den 1 juli och ett avslutande avsnitt kallat *Upplösningen* den 1 december 2015. Programmet har en kriminaljournalistisk inriktning, och Aftonbladet kallar det för en grävpodd, vilket antyder att det är en podd med ansats till grävande journalistik, som beskrivs som en av Aftonbladets viktigaste uppgifter och att denna journalistik kräver uthållighet, mod och magkänsla.¹⁷⁴ #Fallet har som syfte att granska ett 29 år gammalt mordfall och ställa frågan *Vad var det egentligen som hände morgonen den 21 maj 1986?*¹⁷⁵ Programmet har en egen fyrkantstagg, #Fallet, som lyssnarna uppmanas använda vid diskussioner i sociala medier.

Programmet är av poddradioformat, en form av webbradiosändning utan några fasta tider. Lyssnaren kan nå programmet när som helst, antingen i mobiltelefonen via olika poddradiotjänster eller via webbläsaren på Aftonbladets särskilda webbplats för programmet. På webbplatsen finns alla avsnitt, kort information om programmet och huvudpersonerna, samt extramaterial där bilder, tidslinjer och olika dokument läggs upp.

Aftonbladet är en obunden socialdemokratisk kvälls- och nättidning, grundad 1830 av Lars Johan Hierta.¹⁷⁶ Schibsted Media Group, en norsk mediekoncern, och Landsorganisationen i Sverige, LO, är huvudägare. Schibsted äger 91 % av aktierna och LO resterande 9 %.¹⁷⁷ Chefredaktör, ansvarig utgivare och VD är Jan Helin och producent för programmet är Patrik Syk. I oktober 2015 hade Aftonbladet en daglig totalräckvidd för sina samtliga kanaler om ca 3,5 miljoner läsare per dag.¹⁷⁸

¹⁷³ Aftonbladet. *Om #Fallet*.

¹⁷⁴ Nordström. Aftonbladet 2013-06-28.

¹⁷⁵ Aftonbladet. *Om #Fallet*.

¹⁷⁶ Alsing & Lundh. *1900-talet*, s. 3.

¹⁷⁷ Klepke. Arbetet 2009-06-15.

¹⁷⁸ Aftonbladet. *Aftonbladets totalräckvidd per dag*.

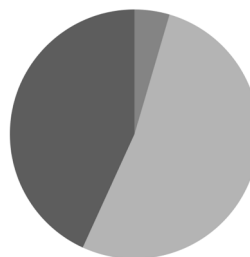
Programmet aktualiserar flera olika nyhetsvärden. Fallet som programmet handlar om uppnår en tröskel inom den nationella nivå Aftonbladet arbetar på, eftersom det rör sig om ett mord som eventuellt har följts av en felaktig dom. Även kriteriet om förutsebarhet är uppfyllt, eller brist på densamma i det här fallet, eftersom det handlar om en så pass ovanlig berättelse. Vidare är kriteriet närhet uppfyllt, dels geografiskt, men även till viss del på andra sätt. Samir presenteras på ett personligt och intimt sätt, vilken kan överbrygga den distans till publiken som annars hade kunnat uppstå med tanke på hans kriminella förflutna. Nyhetsvärdet våld är definitivt uppfyllt. Mordet på Samirs styvmor och alla omständigheter runt det redovisas i detalj, varför även kriteriet om spektakulära våldsbrott anses vara uppfyllt. Slutligen återfinns även nyhetsvärdet barn, eftersom Samir var så pass ung när han dömdes för brottet, och eftersom han dessutom var styvbarn till mordoffret.

4.2.2 Medieinnehåll

Undersökningen omfattar programmets samtliga avsnitt, d.v.s. avsnitt 1-12. Varje avsnitt följer ett eget tema och behandlar olika aspekter av Samirs rättsfall och hans liv och familjeförhållanden. Berättarens röst, reportern Anders Johansson, varvas med Samirs berättelser. *Jag har tidigare läst hundratals domar och polisutredningar, om mord och andra grova brott, men inget liknar det här*, säger Anders Johansson och konstaterar att han måste bilda sig en egen uppfattning om vad det var som egentligen hände. Samir, hans vänner och släktingar, hans advokat och olika experter intervjuas under programmets gång för att försöka få klarhet i vad det var som hände på morddagen och hur de efterföljande omständigheterna kunde leda till en fällande dom. Inga domare eller annan domstolspersonal göra några uttalanden i programmet.

Huvudfokus ligger inte på domstolens hantering av mordfallet, utan det är främst förundersökningen som kritiseras. Domstolen och dess verksamhet nämns ändå på ett eller annat sätt sammanlagt 88 gånger under de olika avsnitten. Av dem är 4 positiva, 46 neutrala och 38 negativa. De positiva styckena kommer jag nedan att presentera fullständigt, med tanke på att de är så få, medan jag endast kommer att visa på exempel på typiska neutrala och negativa stycken, men även exempel på gränsfall eller på annat sätt problematiska stycken för denna undersökning.

Program	#Fallet
Förekomst	88 (ca 7/avsnitt)
Positivt	4
Neutralt	46
Negativt	38

Figur 4.3. Tabell och förenklat diagram för sammanställning av hur ofta och på vilket sätt domstolarna nämns (antal gånger) i poddradioprogrammet #Fallet.

De positiva citat som nämns av domstolen kommer först i programmets tre sista avsnitt, och de har alla att göra med hur domstolen förväntas agera framöver. Det första citatet är från Samirs advokat Sargon De Basso:

Sargon De Basso: Det [starkaste är] den nya tekniska utredningen och de slutsatser som har kommit fram i tekniskt hänseende, med anledning av din och min granskning av det här ärendet. [Nu kan] vi mer eller mindre på vetenskaplig grund fastslå att Samirs erkännande som fällde honom till ansvar 1986, det var ett falskt erkännande, och det tror jag väger oerhört tungt för de rättsvårdande myndigheter som ska titta på det här i framtiden.

Avsnitt 10.

Stycket ovan har dels fått en neutral poäng för att det påpekar det faktum att det erkännande som har fått Samir dömd var ett falskt erkännande, men det får en positiv poäng för att advokat De Basso hoppfullt menar att rättsvårdande myndigheter, däribland domstolarna, kommer att ta itu med att det falska erkännandet inte borde ha legat till grund för en fällande dom. Sargon De Basso menar även att domstolarnas hantering av sådana här fall har utvecklats mycket på senare år i följande citat, som får tre negativa poäng och en positiv poäng:

Sargon De Basso: Men i det här fallet så har man inte ens reflekterat över att det kan ha varit ett falskt erkännande, utan man har bara köpt det rakt av från precis alla inblandade. Alltså, det börjar med en polis som inte granskar och ifrågasätter erkännandet. Det kommer till en åklagare som till synes inte har tänkt någon annan tanke än att Samir är den skyldiga. Det landar hos en advokat, som i och för sig idag inte kommer ihåg ärendet, och sedan på domstolens bord som bara rakt av köper ett erkännande, helt i avsaknad av någon vettig analys och någon stödbevisning överhuvudtaget. Och därtill så bemödar sig inte domstolen att ens förklara varför det här erkännandet ska vara sådant att det kan ligga till grund för domstolens bedömning, utan man hänvisar egentligen bara till åtalet och säger att han har erkänt och det finns lite material som det hänvisas till i åtalet – alltså ska han dömas. Och det är, skulle jag säga – det tillvägagångssättet från domstolens håll är inte okej idag. Man hanterar inte det på samma sätt idag, utan man har förstått faran med det och hur

illavarslande det är och idag är domstolarna mycket mer vakna på den här typen av problematik och hanterar den här situationen annorlunda.

Avsnitt 11.

Trots att citatet är mestadels negativt, så vänder det alltså i slutet när De Basso påpekar att domstolarna hanterar problematiken med falska erkännande på ett mycket mer kompetent sätt idag. Programmets sista två positiva poäng kommer från följande dialog:

Sargon De Basso: Nu är sannolikheten väldigt stor. Vi är väldigt nära det mål som vi har kämpat för under hela det sista året, och sannolikheten för att de då beviljar resning – den måste ju anses vara oerhört överhängande, för att uttrycka mig milt.

Samir: Helt plötsligt är ju [åklagaren] nu på min sida! Jag tror på systemet.

Avsnitt 12.

Även om De Bassos citat hade kunnat tolkas som neutralt, att det finns en stor sannolikhet att domstolen beviljar resning, så har det ändå fått en positiv poäng eftersom det i kontexten ger väldigt positiva konnotationer – att domstolen ska rätta till sitt misstag. Även om Samirs citat hänvisar till åklagaren, så har jag i ordet ”systemet” tolkat in även domstolarna, varför även detta har gett en positiv poäng.

Över till de neutrala poängen, som utgör de allra flesta i det här programmet. Oftast rör det sig om konkreta faktapåståenden om domar, som till exempel vad som har utdömts, och mer generella användningar av orden *dom* och *rättegång*. Nedan följer två exempel på renodlade neutrala citat:

Anders Johansson: I jobbet ingår att ibland bevaka häktningsförhandlingar och rättegångar. Då träffar jag både åklagare och advokater som får ge sin syn på saken.

Det var vid ett sådant tillfälle som jag fick Samir-fallet mer eller mindre i knät.

Avsnitt 1.

Anders Johansson: Resningsansökan kommer att lämnas in till Svea hovrätt, och antagligen kommer det sedan att dröja fram till efter sommaren innan det blir något besked.

Avsnitt 10.

Långt ifrån alla citat har dock varit lika lätta att klassa som neutrala som dessa. Många citat har negativa undertoner, men får ändå klassas som neutrala på det stora hela. Nedan följer två exempel på citat som har fått neutrala poäng, även om de har varit på gränsen till negativa eller på annat sätt varit problematiska att bedöma:

Anders Johansson: Samir dömdes som ni minns till slut psykiatrisk vård, men efter ett år lämnade han en helt annan version. Han sa att det istället var hans pappa som begått mordet, och att han hade tagit på sig skulden för att pappa skulle slippa hamna i fängelse. Sedan sist har jag tänkt på: mördade Samir verkligen sin styvmamma? Både polis, åklagare och domstol såg det som solklart.

Avsnitt 2.

Anders Johansson: Som ni kommer ihåg, har jag inte hittat något dokumenterat hat eller någon aggressivitet hos Samir som talar för att han är mördaren. Han blir stämplad som sinnessjuk och fick vård, för att läkaren ansåg att Samir inte hade i fängelse att göra. Jag har också börjat undersöka om huruvida Samirs erkännande, så han dömdes, hade rättslig relevans. Alltså om erkännandet verkligen stöddes av övrig utredning, som domstolen kom fram till.

Avsnitt 6.

Citaten ovan visar på neutrala redogörelser för vad som hände Samir, men som ändå skapar negativa undertoner, genom att exempelvis ifrågasätta Samirs skuld i samband med domstolens beslut.

Slutligen kommer de negativa poängen. Eftersom eventuella gränsfall tilldelats det mer fördelaktiga poänget, har citaten nedan bedömts vara klart negativa. Det är blandad kritik mot domstolarna, och även mot rättssamhället i stort, i vilket domstolarna ingår i. Det läggs bland annat stor fokus på vad den fällande domen har fått för konsekvenser i Samirs liv.

Anders Johansson: När [vi] träffas [...] pratar vi om vad som hade kunnat bli anorlunda om han hade blivit trodd när han började berätta att domen mot honom var fel och att gärningsmannen egentligen var hans pappa.

Samir: [Då] hade förmodligen min pappa åkt fast, och förmodligen också fått hjälp – på riktigt. Jag hade fått hjälp – på riktigt – att bearbeta mina trauman och det jag har varit med om, och då hade det förmodligen också besparat allt det som har skett från den tiden tills idag, där jag har utnyttjat tusentals ungdomar och jag har utsatt dem både för det ena och det andra. [...] Om vi nu ska bortse från känslor, och tänka på vad det har kostat samhället, så tror jag inte att det stannar under en miljard.

Avsnitt 2.

Anders Johansson: Domen för skjutningen 1988 blev en ny vändpunkt för Samir. Han började begå allt grövre brott. De närmaste åren som följde, åkte Samir ut och in på fängelset.

Avsnitt 4.

Anders Johansson: Han vill bli av med stämpel som mördare, få en ursäkt för den dom som ledde honom in i en kriminell karriär som kom att vara i över två decennier och som ledde till många andra människors lidande. En upprättelse är en viktig del för att han ska kunna fortsätta bearbeta sitt förflutna, för att bli en hel människa igen.

Avsnitt 10.

Även det faktum att Samirs mamma inte får stanna kvar i rättssalen under Samirs rättegång tas upp som en väldigt negativ omständighet.

Anders Johansson: Men när [Samirs mamma] så småningom förstod att polisen verkligen trodde att Samir var den verkliga gärningsmannen, och att han skulle ställas inför rätta, bestämde hon sig för att bege sig till tingsrätten när rättegången skulle hållas. Hon tog sig dit för att byta några ord med Samir. Hon berättar även att hon ville göra sin röst hörd inför rätten, men då var det för sent. Av de beskrivningar jag har fått, drar jag slutsatsen att Farida gjorde ett desperat försök att få domstolen att se saken på ett annat sätt, men förmodligen uppfattades hon enbart som ett störande moment och därför avvisades.

[...]

Samirs mamma: De har kastat [ut] mig från tingsrätten. Jag ska säga till dem: [...] Det är han som har mördat Jeanette, det är inte min son. [...] Jag skulle inte låta dem, men de har kastat ut mig. Jag fick inte gå in.

Anders Johansson: Du fick inte gå in på tingsrätten när det var rättegång[...]?

Samirs mamma: [...] Jag gick in, men när [pappan] såg mig och Samir, så sa han till myndigheterna: "hon får gå ut". De kastade ut mig. Men det är konstigt, de har lyssnat på honom. Det finns massa fel med myndigheterna. Jag sa att jag också ville prata. "Nej, du har inte något att göra med det här". Men jag är mamma till pojken!

[...]

Anders Johansson: Farida fick alltså inte sin röst hörd. Inte den gången. Men nu är hon beredd att vittna, om det skulle bli så att Samirs fall tas upp på nytt.

Avsnitt 7.

Ovanstående återspeglar av hur mamman behandlades i domstolen och undertonerna av att hennes närvaro i rättssalen hade påverkat målets utgång, har fått sammanlagt fem negativa poäng, en poäng för varje replikskifte.

Gällande domstolens arbete finns det flera negativa anmärkningar. De sista tre citaten som kommer att presenteras för detta program visar på vilket sätt domstolarnas kompetens ifrågasätts:

Kriminaltekniker: Han är ju bara dömd på utsagor här, och det är ganska typiskt för domstolarna idag att de är väldigt dåliga på den kriminaltekniska bevisningen och i det här fallet så har ju inte åklagaren sett till att så att den har blivit riktigt analyserad heller.

Avsnitt 3.

Anders Johansson: Det är med mycket stor spänning jag nu kommer in på de delar av den gamla tekniska bevisningen, som ingen verkar ha lagt märke till. Eller om det var så att polis, åklagare, försvarsadvokat och domstol såg, men valde att ignorera. Eller om det var så att de ansvariga inte brydde sig om att titta, eftersom fallet verkade så okomplicerat. Därför är det hög tid att nu, 30 år senare, detaljgranska vad som faktiskt hittades på brottsplatsen och vad det kan säga om mordet idag.

Avsnitt 5.

Anders Johansson: Ni trogna lyssnare vet ju vid det här laget att det inte finns så mycket som talar för att Samir dömdes på riktiga grunder. Bevisen mot honom håller inte, enligt de experter jag har tagit hjälp av och personer i den närmaste kretsen har berättat saker som bara stärker den bilden. Det är Samirs version, att han är vittne och inte gärningsman, som framstår som mest rimligt.

Avsnitt 10.

4.3 Domstolen – Friad eller fälld

4.3.1 Förutsättningar

Domstolen – Friad eller fälld är en dokumentärserie som hade premiär den 1 september 2015 kl. 21.00 på SVT1, varpå följande avsnitt sändes varje tisdag fram till det sista avsnittet den 13 oktober. Programmets samtliga sju avsnitt är 59 minuter långa vardera. På programmets webbsida beskrivs programmet som en dokumentärserie som för första gången någonsin har fått filma i en svensk domstol under rättegång.¹⁷⁹ Avsnitten har setts av i snitt 600 000 tittare per avsnitt.¹⁸⁰

Programmet är på svenska och följer olika fall som har kommit upp till rättegång i några svenska tingsrätter. Inspelningar från rättegångarna varvas med bakgrundshistorier och intervjuer med alla inblandade: parterna, anhöriga, ombud, åklagare och domare. I varje avsnitt tas i snitt tre olika fall upp, och dessa varvas med lite mer allmänt hållna intervjuer med domstolens olika aktörer. Avsnitten filmas delvis inne i rättssalen på tre olika tingsrätter i landet.

¹⁷⁹ SVT. *Om Domstolen – Friad eller fälld*.

¹⁸⁰ Sökord: *Domstolen – Friad eller fälld*. Mediamätning i Skandinavien.

Samtliga avsnitt börjar genom att berättarrösten säger följande: *Är den svenska rättvisan verkligen rättvis? Kan man lite på att det är sanningen som kommer fram i våra domstolar? Det är vad den här programserien handlar om.* Inslagsproducenter för Domstolen är Thomas Lundkvist och Bodil Appelquist (som även är berättarröst). Producent är Fredrik Undevik och ansvarig utgivare Ingemar Persson.

SVT är ett public service-företag som har till uppdrag att göra program för alla åldrar och alla intressen, till skillnad från kommersiella kanaler. Verksamheten är fri från politiska, kommersiella eller andra intressen och finansieras via TV-avgiften. Enligt SVT själva, så är SVT det TV-bolag med högst förtroende bland svenska folket, och SVT1 Sveriges mest uppskattade kanal. SVT-redaktionerna finns på 33 orter runtom i landet.¹⁸¹

Programmet aktualiserar endast några olika nyhetsvärden. Anledningen till detta kan vara att Jewkes kriterier för nyhetsvärdering främst riktar sig till rapportering om brottslighet, och Domstolen – Friad eller fälld främst handlar om mindre brottmålsrättegångar och i vissa fall även tvistemål. Den tröskel som uppnås har i det här fallet inte så mycket med de händelser som skildras att göra som att det är första gången som TV-kameror har släppts in i de svenska domstolarna. Ett annat kriterium som får anses vara uppfyllt är det om förenkling. De beskrivna händelserna förenklas och reduceras till några få teman, som ofta även får agera som rubriker till de olika rättsfallen. Som exempel kan nämnas ett rättsfall som har fått rubriken *Ett kryss på en burk*, och där berättarrösten inleder med att fråga om ett kryss är tillräckligt för att fälla någon för ett brott. Närhet skapas förutom genom den geografiska närheten, även genom att programmet spelas in ur den ”svagare partens” perspektiv, där den tilltalade ofta får berätta sin version av händelsen. I många fall handlar det om mindre trafikförseelser, som exempelvis fortkörning vid översnöade skyltar. Berättarrösten ställer sig här frågan om ”man kanske för säkerhets skull ha med en sopkvast i bilen och att ta bort snön själv för att kontrollera vad som gäller?”, vilket kan skapa närhet med åskådarna. I övrigt uppfylls inga nyhetsvärden.

4.3.2 Medieinnehåll

Undersökningen omfattar dokumentärseriens fem sista avsnitt, avsnitt 3 till avsnitt 7. Varje avsnitt behandlar några olika rättsfall. De inblandade parterna intervjuas och vi får följa med

¹⁸¹ SVT. *Vi gör tv om alla och för alla.*

in i rättssalen för att se hur det går till där. Rättens ordförande säger efter varje rättegång vad domen blev, men i övrigt intervjuas inte personalen på domstolarna. Två lagmän, Mikael Mellqvist vid Gotlands tingsrätt och Magnus Widebeck vid Nyköpings tingsrätt, får utrymme att uttala sig om domstolarnas roll lite mer ingående som ett återkommande inslag under programmets gång.

Det räknade antalet förekomster under de fem undersökta avsnitten är 111 gånger, varav 8 har varit positiva, 49 neutrala och 56 negativa. Nedan redovisas belysande exempel på positiva, neutrala och negativa citat.

Figur 4.4. Tabell och förenklat diagram för sammanställning av hur ofta och på vilket sätt domstolarna nämns (antal gånger) i TV-programmet Domstolen – Friad eller fälld.

De citat som har markerats som positiva har i stort sett alltid handlat om domarnas kompetens. Det har då kunnat låta på följande sätt:

Berättarröst: Ordförande för rätten idag är Carin Arbell, som har lång erfarenhet av just trafikmål.

Avsnitt 3.

Berättarröst: Det är en mycket rutinerad lagman [...] som ska hålla i dagens s.k. förberedande förhandling, som går ut på att försöka få Johan och landstinget att förlikas, alltså komma överens innan det är dags för huvudförhandling. [Han] är välkänd för sin noggrannhet och uthållighet och sin förmåga att till sist lyckas få även de mest stridslystna parter att enas. Men det kan ta tid.

Avsnitt 3.

Berättarröst: Magnus Widebeck är känd som den domare i landet som är bäst på att få stridande parter att komma överens i ett sånt här läge. Men det är ingen enkel uppgift han har. [...] Och nu sitter de här och ska försöka komma överens. Det de har att luta sig mot är lagar som inte är utformade med tanke på levande djur.

Avsnitt 4.

De två översta citaten har fått en respektive två poäng vardera (två poäng eftersom det dels poängteras att lagmannen är rutinerad, noggrann och uthållig, dels att han har en förmåga att få parterna att enas). Det tredje citatet får en positiv poäng, även om citatet slutar på en negativ not om de lagar som domarna måste arbeta efter.

Några citat har fått blandade positiva och negativa poäng, som beskrivning nedan av förlikningsförhandlingarna i ett specifikt mål. Det är första gången i programmet som det undersökta materialet har varit så här positivt, och även musiken blir gladare (till skillnad från musiken i övrigt). Dialogen går till på följande sätt:

Berättarröst: Och när förlikningsförhandlingarna har pågått några dagar verkar ändå, mot alla odds, en ljusning vara på väg.

Kärande 1: Jag tyckte nog att det är väldigt positivt att de har gått framåt så långt.

Kärande 2: Idag hoppas jag att vi kan komma överens, så vi slipper någon huvudförhandling.

Kärande 1: Ah, det är otroligt. Helt otroligt.

Ombud 2: Nu har vi plötsligt, efter ganska lång tid, börjat med väldigt konkreta förlikningsförhandlingar och jag känner mig förhållandevis hoppfull.

Berättarröst: Till sist finns faktiskt ett förslag till förlikning som [de båda] verkar kunna enas om. [...] Alla är tillbaka på tingsrätten igen, och hoppet om en lösning finns tydligt i sikte.

Avsnitt 7.

Direkt efter detta avslutas den glada musiken tvärt. Det som målas upp som ett väldigt positivt scenario, vänds tvärt till att bli ett negativt och hopplöst scenario.

Berättarröst: Men det går inte riktigt som de tänkt sig. Ja, det som igår var ett gryende hopp har nu vänts till bitter besvikelse igen. [...] Förslaget om förlikning går helt i stöpet och plötsligt råder öppet krig igen.

Avsnitt 7.

Gällande de neutrala citaten, så har det ofta varit svårt att bedöma om de ska vara neutrala eller negativa. Som i föregående undersökningar har jag då valt att markera dem som neutrala. Det finns även en del neutrala citat som kan uppfattas som löjeväckande eller parodierande över domstolsprocessen och juristdomarna.

Berättarröst: När det nu blivit dags för förhandling i tvisten [...], så är det inte [den förra arbetsgivaren] som Johan får möta ansikte mot ansikte i rätten, utan en jurist och en advokat från Stockholm.

Avsnitt 3.

Berättarröst: Det är i sådana här miljöer vi är vana att se dem – välklädda män och kvinnor, jurister i kostym eller dräkt i snygga och rena lokaler eller rättssalar. Men det finns en miljö där advokaternas polerade skor och välstrukna skjortor inte riktigt passar in, men där behovet av deras tjänster ofta är desto större [på en hästgård].

Avsnitt 4.

Det finns även många citat som bedömts vara neutrala, men som ändå har en negativ underton eller en förenklande frågeställning gällande domstolsprocessen.

Berättarröst: [JR] fick alltså upprättelse, en ursäkt, och 50 000 kr från Landstinget Sörmland, men kostnaderna för honom var betydligt högre och frågan är om [han] verkligen tycker att det var värt besväret.

Avsnitt 3.

Berättarröst: Kampen som [A] nu utkämpar med den svenska rättvisan handlar inte om pengar, utan om principer och om det verkligen ska vara möjligt att döma någon utan mer bevisning än en enskild polismans ord. Nu tänker [A] slåss för det han är övertygad om är rätt, trots att det bara började med en böteslapp om 1500 kr.

Avsnitt 4.

Det har dock funnits många omnämmanden som har varit lätta att bedöma som neutrala.

Berättarröst: Veijo får åka hem och vänta i två veckor på att domen ska meddelas. Det blir en nervös väntan, men till sist kommer dagen då Veijo ska få veta vad rätten kommit fram till.

Avsnitt 3.

Ombud: Jag har beställt ut allt material och läst, och jag tänkte berätta lite enkelt för dig. Allt handlar om det som står i den här stämningsansökan. Det är ju så att rätten läser inte handlingarna innan. De förbereder sig inte på annat sätt än att de läser normalt sett bara den här. Och allting handlar om du har gjort eller inte har gjort det som står i den här stämningsansökan.

Avsnitt 6.

Slutligen kommer vi till de negativa poängen. Oftast är det citat som handlar om de ekonomiska konsekvenserna och hur tidskrävande en domstolsprocess är för den enskilde som har fått negativa poäng.

Berättarröst: Tid och pengar. Ja, det kan ta flera år och kosta flera miljoner om processen fortsätter, och kanske hamnar i Högsta domstolen till sist upplyser Magnus de stridande parterna om igen.

Avsnitt 3.

Kärande: Jag har inte räknat på det exakt, men det kanske är 450 000 totalt som det har kostat mig. Det ekonomiska är ju en kostnad. Livet och levnaden och hur man mår psykiskt och allt det – det är ju en annan kostnad, och den går ju inte att mäta i pengar. Men att hålla på med en process från i princip augusti-september 2011 fram till september 2014 tar på krafterna.

Avsnitt 3.

Kärande: Just nu känns det som att det inte finns något slut på det, utan det handlar om att det är pengarna som styr. Den som lägger ner mest pengar på det, är den som kommer att ”vinna” om man nu kan säga så.

Avsnitt 7.

Förutom dyr och tidskrävande, målas även domstolsprocessen upp som oförutsebar.

Berättarröst: Rättsfall med översnöade skyltar har varit uppe för prövning i olika tingsrätter i landet och faktum är att det tycks vara lite av ett lotteri hur det ska gå. Tingsrätterna har visat sig göra helt olika bedömningar.

Avsnitt 5.

Mikael Mellqvist (lagman): Kan man göra upp det här på ett så tidigt stadium som möjligt, så gör det, därför att kostnader, besvär, tidsutdräkt, irritation, allting kan ju bli ganska besvärligt med en i tiden utdragen process. Och vad vinner man in slutändan? Det kan man aldrig med säkerhet veta.

Avsnitt 5.

De sista negativa poängen som kommer att visas, har delats ut till citat om domstolarnas hantering av olika mål.

Mikael Mellqvist (lagman): Den domare som är väldigt långsam, och avgör väldigt lite mål, den domaren riskerar ju att i lönediskussioner få en sämre löneutveckling än den domare som satsar sin kraft på att avgöra mycket mål och göra ett bra jobb för verksamheten.

Berättarröst: Högre lön till den som avkunnar många domar alltså, och snabbare hantering av varje mål.

[...]

Mikael Mellqvist (lagman): Jag är absolut ingen motståndare till effektivitet. Vi ska vara raska. Men priset får inte vara vilket som helst, och det är väl möjligtvis så att vi börjar tumma på det. Fokus har flyttats över från kvalitet till kvantitet. Så säger man naturligtvis inte officiellt, för man säger att vi avgör många mål snabbt med bibehållen kvalitet. Det tror jag inte att vi gör alla gånger.

Avsnitt 5.

Berättarröst: Ett helt år efter att [P] lämnat in stämningen, meddelar rätten att den inte håller måttet.

Ombud 1: Nej, det är jättemärkligt. För att en avvisning i det här skedet – det är meningen att den ska ske i början. Här säger man: okej, den här talan är så rörig, vi kan inte utfärda en stämning. Om man utfärdat en stämning, då är den god nog för att ligga till grund för en dom.

Ombud 2: Mål 2 har vi invänt mot från början, att det kan inte prövas. Det är inte ett yrkande som från början var sådant att man kan pröva det i rättegång. Det var sådana brister från början att det inte kan repareras under målets gång, så tingsrätten borde inte ha utfärdat stämning.

Avsnitt 7.

4.4 Veckans brott

4.4.1 Förutsättningar

Veckans brott är ett TV-program som sänds på SVT1, tisdagar kl. 21.00. Under programmets gång sitter kriminologiprofessorn Leif GW Persson och programledaren Camilla Kvartoft i studion och diskuterar uppmärksammade brott, olösta fall och olika tekniker som används i brottsbekämpning och brottsutredning. Programmet är på svenska och det är för närvarande inne på sin elfte säsong. Säsongens första avsnitt sändes den 20 oktober i år och säsongens tionde och sista avsnitt sändes den 22 december.¹⁸² Den senaste säsongens avsnitt har setts av i snitt 1,3 miljoner tittare per avsnitt.¹⁸³

Samtliga avsnitt är 59 minuter långa, och de börjar med att programledare Camilla Kvartoft sammanfattar punkterna för det aktuella avsnittet. De stående inslagen är vanligtvis ett eller två aktuella fall och omständigheterna kring dessa. Därefter följer ett historiskt inslag, som går igenom ett kriminalfall med gammalt arkivmaterial. Mot slutet av varje avsnitt svarar Leif GW Persson på tittarfrågor i inslaget ”Fråga Leif”. Utöver dessa inslag kan även andra korta inslag vara med, som t.ex. att Camilla Kvartoft följer med poliser ut i deras dagliga arbete.

SVT är ett public service-företag som har till uppdrag att göra program för alla åldrar och alla intressen, till skillnad från kommersiella kanaler. Verksamheten är fri från politiska, kommersiella eller andra intressen och finansieras via TV-avgiften. Enligt SVT själva, så är SVT det TV-bolag med högst förtroende bland svenska folket, och SVT1 Sveriges mest uppskattade

¹⁸² SVT. *Veckans brott*.

¹⁸³ Sökord: *Veckans brott*. Mediamätning i Skandinavien.

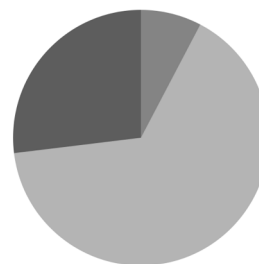
kanal. SVT-redaktionerna finns på 33 orter runtom i landet.¹⁸⁴ Redaktör för Veckans brott är Lars Olof Lampers och producent Hans Wiklund. Ansvarig utgivare är Ingemar Persson.

De nyhetsvärden som uppfylls i Veckans brott är tröskel och närhet, eftersom aktuella händelser som redan fått stort utrymme i medierna redan tas upp och får en ny vinkling av att Leif GW Persson kommenterar dem. Närhet uppfylls också genom sitt geografiska läge, eftersom det handlar om svenska brott. Även ett visst mått av kändisskap kan anses vara uppfyllt, i och med den rapportering som de här fallen ofta har haft i andra medier, som exempelvis mordet på Lisa Holm, och därmed är nyhetsvärdig i sig själv. På många av de händelser som tas upp i Veckans brott är även våldskriteriet uppfyllt, men däremot redogörs inte för spektakulära inslag i de här våldsbrotten i någon större utsträckning.

4.4.2 Medieinnehåll

Undersökningen kommer att omfatta den elfte säsongens fem sista avsnitt, vilket i det här fallet blir avsnitt 6 till avsnitt 10. Resultatet på undersökningen för Veckans brott har fått relativt höga siffror på förekomst, trots att det inte är stor del av de olika avsnitten som nämner så mycket om just domstolarna. Därför kan det vara viktigt att påpeka att avsnitt 6 till 9 innehåller i snitt sex omnämningen, medan avsnitt 10 innehåller 53 omnämningen. Detta beror på att det sista avsnittet särskilt handlar om hur det går till när ett brottmål går från tingsrätt till hovrätt och hur detta påverkar brottsoffrets anhöriga. Därför stiger denna siffra markant. Utifrån de totalt 78 förekomsterna, är 6 positiva, 51 neutrala och 21 negativa.

Program	Veckans brott
Förekomst	111 (ca 16/avsnitt)
Positivt	6
Neutralt	51
Negativt	21

Figur 4.5. Tabell och förenklat diagram för sammanställning av hur ofta och på vilket sätt domstolarna nämns (antal gånger) i TV-programmet Veckans brott.

De fyra första undersökta avsnitten ger ett utfall på en positiv poäng, där Leif GW Persson uttrycker förståelse för tingsrättens resonemang:

¹⁸⁴ SVT. *Vi gör tv om alla och för alla.*

Leif GW Persson: Jag har all förståelse för hur tingsrätten har tänkt. Det finns faktiskt en del som talar för att det kan vara så. I varje fall så att det räcker för ett rimligt tvivel.

Avsnitt 7.

Övriga fem positiva poäng kommer alla från avsnitt 10, där vi följer anhöriga till en mördad kvinna, och hur processen i tingsrätt och hovrätt påverkar dem. Den första positiva poängen har getts när hovrättsdomen läses upp för de anhöriga, en hovrättsdom som fastställer tingsrättsdomen, och de anhöriga då blir oerhört lättade. Denna dialog kommer inte att återges, eftersom det är många olika parter inblandade och inget konkret egentligen sägs om domen, mer än att det framgår tydligt att den mottas på ett positivt sätt. En positiva poäng ges också till det som den intervjuade åklagaren säger i samband med hovrättsdomen:

Åklagare: Jag tycker att vi utredningsmässigt har kommit så nära sanningen som det bara går, och sen då när två domstolar i allt väsentligt gör samma bedömning, så tycker jag att det känns skönt och tryggt att det så att säga är få frågetecken kvar.

Avsnitt 10.

Åklagare: Men att ställa in sig på att det här är en långdragen process, det är inte klart i tingsrätten, man måste vänta i hovrätten och så vidare, det tror jag är, naturligtvis nödvändigt för ett rättssystem, men för anhöriga och inblandade säkert ganska så belastande och tungt.

Avsnitt 10.

Det översta citatet har fått en positiv poäng, och det nedersta har fått en positiv och en negativ poäng, för att åklagaren påpekar att den långdragna processen är nödvändigt i ett rättssystem, men citatet har även getts en negativ poäng för att åklagaren påpekar att det är belastande och tungt för de anhöriga. De två sista positiva poängen kommer från en längre dialog mellan Leif GW Persson och Camilla Kvartoft, som har kortats ner för att visa just de positiva delarna:

Camilla Kvartoft: Stor lättnad för Annas mamma och syster när hovrättens dom kom, men det finns ändå en möjlighet för den dömda att försöka driva det vidare.

[...]

Camilla Kvartoft: Så rättsprocessen är över då för Annas mamma och syster?

Leif GW Persson: Jo, jo, jo, visst, men det finns ju där va. Utifall att, även om sannolikheten är väldigt låg, så räcker den ju för att skapa en oro. Det är ju ena sidan av saken. Den andra är ju då att jag ser inget fel i att vi har ett system på tre nivåer. Det är ju ändå någon form av rättssäkerhetsgaranti. Och det händer faktiskt att man avkunnar domar i hovrätten som i juridisk, teknisk, rättslig mening är väldigt konstiga. Det kan till och med vara så att de har fått lagstiftningen om bakfoten.

Avsnitt 10.

Citaten har i sin helhet fått väldigt blandade poäng, men de positiva delarna uttrycks i den lättnad som brottsoffrets anhöriga känner med hovrättens dom, samt Leif GW Perssons påpekande att det är en rättssäkerhetsgaranti att ha flera instanser. Som framgår av citaten ovan, så finns det även neutrala och negativa poäng att hitta här. Exempelvis har de två sista meningarna om att domarna ibland är konstiga och att lagmännen ibland har fått lagstiftningen om bakfoten, fått en negativ poäng.

Programmets neutrala poäng är i absolut majoritet och de har tilldelats de citat som exempelvis handlar om hur domstolsförfarandet går till och vad som har hänt i specifika brottmålsrättegångar. De flesta neutrala citaten är av rent beskrivande karaktär.

Leif GW Persson: Det sannolika är ju att han kommer att dömas till fängelse.

Camilla Kvartoft: Men han kan inte dömas till livstids fängelse?

Leif GW Persson: Nej, för han är för ung. [...] Maximalt kan ha få 18 år, och då tror jag att det där med att han är så uppenbart knepig i huvudet kommer att ge honom en viss rabatt, va. Så den troliga påföljden, den ligger någonstans mellan tio och tolv års fängelse.

Avsnitt 8.

Camilla Kvartoft: För åklagaren har ju överklagat nu till hovrätten. Det blir snart förhandlingar.

Leif GW Persson: Ja, ja, ja, ja. Jag lyckönskar honom, men jag är rädd för att det inte kommer att räcka med mina lyckönskningar. Nej, jag skulle inte mot deras berättelse våga påstå att det inte är som den yngre brodern berättar.”

[...]

Camilla Kvartoft: Ja, vi får se vad hovrätten säger.

Leif GW Persson: Ja, vi får se vad hovrätten säger. Att de skulle ändra i den delen, det skulle förvåna mig faktiskt.

Avsnitt 7.

Camilla Kvartoft: Om man tittar här [grafik] – antalet brottmål då 2014. I tingsrätten var det över 83000 mål.

Leif GW Persson: Precis. Ja, och sen är det drygt tio procent av dem som överklagas till hovrätt.

Camilla Kvartoft: Över 9000 där. Och hur ofta ändrar då hovrätten domen?

Leif GW Persson: Det står där. 36 procent. Men du ska inte tro att det går från typ friande till fällande eller tvärtom, för det är en ovanlig ändring, utan vad det handlar om i regel är korrigeringar i domen. Man kan minska en påföljd, eller ibland öka den.

Avsnitt 10.

Vissa av citaten uttrycker tydliga åsikter, som inte är entydigt negativa, och då har de fått ett neutralt poäng.

Leif GW Persson: Det är ju så att rättvisans kvarnar, att de mal väldigt långsamt.

Avsnitt 7.

Leif GW Persson: Men sen finns det den motsatta gruppen också som bara skakar på huvudet. Och med dem är det så illa att en och annan av dem har anledning att skaka på huvudet för att de är sitta där oskyldigt dömda, va. Men de är inte många. [...] Men det är några stycken, och det är illa nog om du avtjänar livstid.

Avsnitt 8.

Det finns även en del neutrala citat som är invävda med flera negativa citat. Som en övergång mellan de neutrala och negativa poängen, kan därför följande citat illustrera hur det kan se ut:

Leif GW Persson: Jag skulle ju ha varit på rättegång i morse redan. Ida Johanssons mördare åtalades idag och rättegången inleddes och den blev då inom lyckta dörrar. [...] Det var ju trist.

Camilla Kvartoft: Förstår du beslutet, då?

Leif GW Persson: Ja, det kan jag förstå, för det är ganska standardmässigt. Men jag tycker att sådana här beslut är olyckliga, för att en bärande princip i vår rättegångsordning det är ju offentligheten, va – att folk ska kunna bilda sig en egen uppfattning och sånt där. Och den tar man ju bort då. [...] Jo, han är bara 19 år, visst, men principiellt tycker jag illa om det ändå. [...] Det finns ett överordnat intresse, ett demokratiintresse att vi ska inte ha en massa stängda dörrar. Dörrar som tillhör samhället, bakom vilka det sker så viktiga saker – de kan med fördel hållas öppna. Så det var olyckligt. [...] Till sist hamnar vi i någon slags dimma, och hänvisas då till att tro på vad de hävdar – de som har tillträde till det där.

Avsnitt 8.

Persson och Kvartoft talar i det här stycket om att en rättegång har inletts och att den hålls inom lyckta dörrar. Persson uttrycker dessutom förståelse för beslutet har fattats (eftersom det är standardmässigt, som han säger), men Persson tycker att det är trist att rättegången hålls bakom lyckta dörrar och för att han tycker att den typen av beslut är olyckliga för att de i förlängningen kan leda till maktmissbruk. Citatet ovan har därför fått blandade neutrala och negativa poäng.

Övriga negativa poäng går dels till de stycken där Persson ifrågasätter domstolens beslut eller resonemang, som i följande fall:

Leif GW Persson: Hade han hamnat hos psykvården så tror jag nog att – dels så tror jag att det hade varit en mer adekvat påföljd med tanke på hur han är och dels tror jag att till och med då om man inte hade fått någon ordning på honom att han hade kunnat bli sittande längre.

Avsnitt 8.

Camilla Kvartoft: Man spelar till och med upp filmer från tingsrätten.

Leif GW Persson: Ja, ja, oh ja, och om det är bra eller dåligt, det är inte alldeles enkelt att svara på. Det som har avgjort att man har intagit den där ståndpunkten är att man vill spara pengar. Det här är dyrt nämligen.

Camilla Kvartoft: Så vittnen behöver inte komma till hovrätten, utan man spelar bara upp det de sa i tingsrätten?

Leif GW Persson: Ja, eller hör dem på telefon och sånt där. Så att då försöker man hålla ner kostnader, och det kan ju faktiskt vara ganska knepigt ur rättssäkerhetssynpunkt.

Avsnitt 10.

Flest negativa poäng tilldelas dock i det avsnitt som handlar om hur svårt det är för anhöriga som har mist en närstående genom brott att närvara och hantera efterföljande rättegång:

Camilla Kvartoft: Att förlora ett barn är förstås en mardröm, och det är om möjligt ännu värre om det sker genom ett brott. Förutom sorgen och alla frågorna, så tvingas man också möta gärningsmannen i rättegången.

Avsnitt 10.

Camilla Kvartoft: Anna mördades alltså den 6 juli i år. Hennes förre detta pojkvän dömdes av tingsrätten till livstids fängelse, och Leif när man ser det här så inser man ju hur otroligt påfrestande det är för anhöriga att vara med under en rättegång.

Leif GW Persson: Ja, det är klart att det är väldigt påtagligt. Ibland så innebär det att de får sitta och titta på gärningsmannen kanske en vecka eller mer till och med, och det måste vara förskräckligt. Där sitter en person som har mördat en nära anhörig till dem och så ska de sitta mitt emot och...nej.

Camilla Kvartoft: Och så klarar de det i tingsrätten, och sen ska de göra om det i hovrätten.

Leif GW Persson: Ja, för många av de här målen överklagas ju.

Avsnitt 10.

Anhörig: Det var hemskt att titta på...att man satt mitt emot de två som var åtalade och att man var helt maktlös. Det låg helt i någon annans händer. Det var svårt. [...] Så undrar man ju: vad kan hända med den här domen? Den kan ju bli helt ändrad. Jag måste ju ändå ha med risken i mina beräkningar för att klara av det, när väl domen faller sen. [...] Det känns som att avslutet är inte här än, eftersom det finns ju

en möjlighet att de kommer att överklaga ännu en gång, men jag hoppas på att det är över nu. Så får man ju börja försöka skrapa ihop sig och fortsätta med livet.

Avsnitt 10.

4.5 Brottskod

4.5.1 Förutsättningar

Brottskod är ett TV-program på svenska som sänds på TV3. Programmet har sänts under två säsonger och under 2015 sändes den andra säsongen på torsdagar kl. 22.00 från den 22 januari till den 12 mars.¹⁸⁵ Brottskod beskrivs som en dokumentärserie om brotten som skakade Sverige och tar under säsongernas vardera åtta avsnitt upp ett svenskt kriminalfall och redogör för det. Avsnitten är därför helt oberoende från varandra och kan ses i valfri ordning. Den senaste säsongens avsnitt har setts av i snitt 100 000 tittare per avsnitt.¹⁸⁶

Under programmets gång berättar en berättarröst om de omständigheter som ligger bakom fallet. Avsnitten följer en kronologisk ordning från början till slut och återger händelseförloppet före, under och efter själva brottsgärningen. Under tiden visas bildmaterial kopplat till händelsen, som tidningsurklipp, utdrag ur olika dokument, rekonstruktioner och väldigt avskalad och modern grafik med tidslinjer, namn och förhållandescheman. Detta varvas med intervjuer med relevanta personer, som gärningspersoner, polispersonal och åklagare, samt arkivmaterial från olika nyhetsändningar. Varje avsnitt är 44 minuter långt, och börjar med klipp ur det kommande innehållet som följs av en vinjett, varefter programmet startar.

TV3 ägs av Modern Times Group, MTG, och utgör tillsammans med TV6, TV8, TV10, MTV och Comedy Central del av mediehuset MTG TV i Sverige.¹⁸⁷ Redaktörer för programmet är Kristofer Hansson och Fredrik Johnsson, som båda tidigare har arbetat med P3 Dokumentär.¹⁸⁸ Producent är Pål Hollender och exekutiv producent för TV3 är Mikael Newihl.

Brottskod skiljer sig från övriga program genom att det handlar om gamla kriminalfall som inte har fått något nytt aktualitetsvärde, som exempelvis Samir-fallet, utan som mer har funktionen av en dokumentärserie om historiska rättsfall. Det framkommer inga nya element i redogörelsen, och därför uppnår den inte nyhetsvärden gällande exempelvis tröskel, förutsebar-

¹⁸⁵ Sökord: *Brottskod*. Svensk mediedatabas.

¹⁸⁶ Sökord: *Brottskod*. Mediamätning i Skandinavien.

¹⁸⁷ MTG TV. *TV3*.

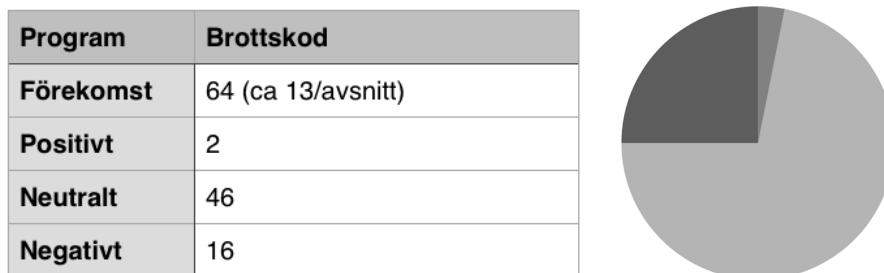
¹⁸⁸ TV3. *Bakom Brottskod*.

het eller närhet (mer än i den geografiska bemärkelsen). De nyhetsvärden programmet kan anses uppfylla är våld och kanske framförallt kändisskap, eftersom det rör sig om en djupdykning i uppmärksammade kriminalfall där många av gärningspersonerna har blivit kända på ett eller annat sätt.

4.5.2 Medieinnehåll

Undersökningen kommer att omfatta den andra säsongens fem sista avsnitt, vilket i det här fallet blir avsnitt 4 till 8. Programmets fem avsnitt behandlar var sitt tema ur svensk kriminalhistoria: avsnitt 4 handlar om rånet mot Gotabanken, avsnitt 5 handlar om bombmannen i början på 80-talet, avsnitt 6 handlar om gryningspyromanen i Ystad, avsnitt 7 om konstkuppen mot Nationalmuseum och avsnitt 8 om värde transportsrånet i Bräkne-Hoby. Fokus i samtliga avsnitt har varit på händelseförloppet under själva gärningarna och redogjort för händelsen i kronologisk ordning, varför domstolarna och deras roll oftast tagits upp i programmets slutskede.

Resultatet på undersökningen för Brottskod visar att majoriteten av alla gånger domstolarna nämns är i neutrala sammanhang. Utifrån de totalt 64 gångerna domstolarna nämns, så är 2 positiva, 46 neutrala och 16 negativa.

Figur 4.6. Tabell och förenklat diagram för sammanställning av hur ofta och på vilket sätt domstolarna nämns (antal gånger) i TV-programmet Brottskod.

Programmets två positiva poäng har hittats i ett och samma avsnitt, som handlar om gryningspyromanen i Ystad. Programmet handlar till stor del om hur svårt det har varit att få honom fälld i domstol, så det första positiva citatet handlar om en fastslagen dom som beskrivs som en framgång. Citatet innehåller även en neutral poäng för faktaframställningen i första meningen.

Berättarröst: Den 25 augusti 2006 slår hovrätten fast domen. Tre års fängelse för försök till mordbrand vid två tillfällen. [...] Även om påföljden blir kortare än vän-

tat, så är ändå domen en framgång, eftersom man tidigare aldrig lyckats fälla honom för just mordbrand. Men historien om Gryningspyromanen är långt ifrån över.

Avsnitt 6

Den andra och sista positiva poängen har getts till ett uttalande från ett arkivklipp som har klippts in i avsnittet. Det är en polis som reagerar på en av domarna mot gryningspyromanen, och ställs också mot det programinnehåll som till stor del fokuserat på att bevisningen så många gånger inte har hållit för en fällande dom:

Polis: Tingsrätten har godkänt mitt arbete. I mer än tre år har jag lagt ner jobb på detta, så att det känns bra.

Avsnitt 6.

De neutrala citaten dominerar programmet Brottskod, och är till största del rena faktapåståenden om rättegångarna och domarna.

Berättarröst: Bortsett från den döda rånaren [...] dömer tingsrätten huvudmannen [P] till fängelse i åtta år för grovt rån, medan [T] får fem år och sex månader. Dessutom döms också en fjärde person till fängelse i tre år och sex månader för medhjälp, efter att han har agerat utkik åt ligan.

Avsnitt 8.

Berättarröst: 1985 döms Lars Tingström till livstids fängelse i tingsrätten för tre attentat: åklagare Denckers villa, Skattehuset och Kronofogden. I pressen är han nu känd som Bombmannen, en person med till synes gränslöst myndighetshat.

Avsnitt 5.

Arkivklipp SVT: Ulf Borgström, även kallad Gryningspyromanen, dömdes idag av en enig tingsrätt till åtta års fängelse för grov mordbrand.

Avsnitt 6.

Det finns även ett antal citat som har bedömts vara neutrala, men som har en ifrågasättande eller löjeväckande ton.

Berättarröst: Borgström, som vid den här tiden misstänks för över 80 bränder, grips. Men som vanligt finns det inga bevis för att väcka åtal om mordbrand. Men i januari 2009 döms han till fem månaders fängelse för att ha hotat häktespersonalen.

Avsnitt 4.

Berättarröst: Det ska visa sig att hans kontakt är hans egen son som bor i Sverige. Sonen har i sin tur kontakt med två bröder, som båda stod åtalade för medhjälp i rättegången kring Nationalmuseum-rånet, men friades. En tredje broder dömdes dock för medhjälp till grovt rån.

Avsnitt 7.

Det finns även citat eller citatföljder som har fått blandade neutrala och negativa poäng, som citatet nedan:

Berättarröst: Den 20 juni 2011 slår hovrätten fast domen. Åtta års fängelse för grov mordbrand och i och med det är en tio år lång jakt över, som saknar motstycke i svensk kriminalhistoria. Med facit i hans beräknas Borgströms korståg ha kostat samhället hundratals miljoner, kanske så mycket som en miljard i polis- och räddningstjänstinsatser och förstörd och nedbrunnen egendom. Endast dömd för ett fåtal bränder, men misstänkt att liggat bakom upp mot 100. I och med gripandet i december 2010 minskar antalet anlagda bränder i Skåne och befolkningen kan andas ut. Men 2016 kan Borgström återigen vara en fri man.

Avsnitt 6.

Slutligen kommer vi till programmets negativa poäng. De olika avsnitten framför något olika negativa teman. I ett avsnitt framförs negativa kommentarer främst om hur svårt det är att döma gärningsmannen i fråga.

Berättarröst: I början av 2000-talet är polisen i Skåne fortfarande ovetandes om vad som väntar. Att man står inför jakten på en av Sveriges genom tiderna värsta seriemordbrännare. En jakt som kommer att pågå i mer än 10 års tid, som kommer att kosta samhället hundratals miljoner, medan nedlagda förundersökningar och friande domar kommer att löpa som en röd tråd i jakten på den i medierna så kallade gryningspyromanen.

Avsnitt 6.

Polis: Han finns i närheten, det finns till och med avtryck från honom på ett av stäl-lena. Det går inte att leda i bevis. Men det är där vi har stått inför de flesta gångerna vi har haft med honom att göra. Han finns på plats, det finns vissa spår att säkra, men när det kommer till slutlig instans så har det inte lett till något fällande. Och det är ju efter det som det börjar hända saker runt om honom och hans närvaro.

Avsnitt 6.

Berättarröst: Efter överklagan till hovrätten, frias Borgström helt från bränderna och istället kan han kvittera ut ett skadestånd på 98 000 kr för de tre månader han suttit häktad.

Avsnitt 6.

I ett annat avsnitt tas frågan om jäv upp. Åklagaren har haft en affär med den tilltalades fru, och rättegången måste tas om. Detta diskuteras vid ett flertal tillfällen under avsnittets gång, och har då räknats som en negativ poäng per gång.

Arkivklipp SVT: Det här är ett kassetband, det ser ni, och det är från en olaglig telefonavlyssning som Lars har gjort. Lars var helt enkelt svartsjuk på åklagaren, och

han avlyssnade telefonsamtalen mellan sin sambo och åklagaren. Åklagaren var jävrig. Det var nämligen så här, att samtidigt som åklagaren drev målet mot Lars i avsikt att få honom inom lås och bom, så hade han ett förhållande med den kvinna som Lars sammanbodde med sedan åtta år. Och den kvinnan var för övrigt också kronvittne i rättegången mot Lars.

Avsnitt 5.

Resterande negativa poäng har tilldelats när dömda gärningspersoners oskuld har hävdats.

Arkivklipp SVT: Tingströms egen uppfattning är glasklar – han är ett oskyldigt offer för maktgalna och korrumperade poliser och åklagare och domstolar.

Avsnitt 5.

Lars Tingström: Jag har varit obekväm för myndigheterna, jag har avslöjat rutenheten inom svenskt åklagararbete och det tål inte stockholmopolisen, och då ska de ge mig ordentligt. Kolla mina alibin, kolla var jag har befunnit mig, kolla vittnesmål. Det jag har drabbats av nu, det är ingen tillfällighet. Det är många som blir utsatta för rättsövergrepp i Sverige. Men det vet inte svenska folket. De tror blint på att om domstolen har dömt någon, ja då är det perfekt och det är riktigt.

Avsnitt 5.

Dömd medbrottsling: Alex enda kriminella handling i det här var att han var beredd att försöka sälja tavlan. Ett försök till häleri. Han hade ju ingenting med planeringen eller delaktigheten i rånet i sig att göra. Försök till häleri hade han ju, men det är ju en mild åtalspunkt jämfört med delaktighet i rån som han fick åtta år för.

Avsnitt 7.

5 Analys

5.1 Förtroendet för domstolarna

Uppsatsens första frågeställning har att göra med förtroendet för domstolarna. Vilken betydelse har egentligen detta förtroende och hur ser förtroendet ut? Förtroendet beskrivs genomgående som något uteslutande positivt och önskvärt, och som något som är centralt för en välfungerande demokrati. Alla relationer, såväl privata som samhälleliga, måste bygga på ett förtroende att parterna kommer att agera efter överenskomna mönster. Förtroendet kan definieras som den förväntan som finns mellan parterna att handla på ett förutsebart sätt, och ett minskat förtroende kan leda till försämrade relationer.

Förtroendet för samhällsinstitutioner utgörs av en förväntan på att institutionen arbetar för medborgarnas bästa och inte missbrukar sin maktposition. Medborgarnas förtroende för institutioner delas upp i tre delar: en kognitiv del som grundar sig på en riskbedömning grundad i den egna kunskapen om institutionen som utgörs av både egna och andras erfarenheter, en emotionell del som ersätter den kognitiva delen när komplexiteten hos institutionerna ökar och det blir svårare att bilda sig en kunskapsbaserad uppfattning som utgörs av en känslobaserad tilltro till att institutionen kommer att handla på ett korrekt sätt, samt en handlingsorienterad del som aktiveras först när de två första delarna är uppfyllda och där tankar och känslor från dessa övergår till handling.

Vilka faktorer som påverkar människors förtroende för olika samhällsinstitutioner går inte att säga entydigt, men forskningen tyder på att de handlar om en sammantagen bedömning av institutionens verksamhet, trovärdighet och kvalitet. Det beror även på det egna intresset för institutionen och det allmänna opinionsklimatet i samhället. Förtroendet måste kännas välgrundat för den som ska hysa förtroende för en institution. Förutom medierapportering pekar Förtroendeutredningen och Heuman även på att det är institutionens egen kommunikation som påverkar allmänhetens förtroende. Bemötande av parter och bevispersoner, utformning av domar och kontakten med medierna är områden som domstolarna själva kan arbeta med för att förbättra sin tillgänglighet och kommunikation utåt.

Exakt vilken betydelse förtroendet har är svårt att besvara på ett entydigt sätt. Utgångspunkten är att ett stort förtroende för samhällsinstitutionerna ökar respekten för samhällets lagar och

regler, och att detta leder till en effektivare stat och en välfungerande demokrati. Om medborgarna har förtroende för domstolar, och rättar sig efter domar och beslut, så bidrar detta även till ett ökat förtroende medborgare emellan. För domstolarna är förtroendet vidare viktigt för att domstolsprocesserna ska fortlöpa så effektivt som möjligt, för att medborgarna anmäler brott, vänder sig till domstolarna för upprättelse och medverkar frivilligt i domstolsprocessen. Ett minskat förtroende för domstolarna hade kunnat bidra till långsammare domstolsprocesser, vilket i sin tur hade påverkat förtroendet än mer negativt och kan leda till att medborgarna i större utsträckning använder sig av alternativa tvistlösningsmetoder. I förlängningen kan ett försämrat förtroende leda till att medborgarna inte respekterar lagar och inte rättar sig efter fattade beslut, utan istället tar konfliktlösningen i egna händer. I en sådan miljö kan medborgargården uppstå som handlar helt utanför de rättssäkerhetsprinciper vi försöker försäkra i och med domstolsprocesserna.

Statistiken talar för att förtroendet för domstolarna bland svenska medborgare är relativt högt. I Nationella trygghetsundersökningen från 2014 säger ungefär hälften av de tillfrågade att de har stort förtroende för domstolarna. Av Förtroendeutredningens undersökning framkommer att en stor del av de tillfrågade som inte har någon egen domstolserfarenhet har ett stort förtroende för domstolarna, men att förtroendet sjunker för de som har egen domstolserfarenhet. Av dessa är det dessutom en stor del, drygt fyra av tio tillfrågade, som har ett ganska eller mycket litet förtroende för domstolarna, i jämförelse med två av tio av de utan domstolserfarenhet. Förtroendeutredningens undersökning visar vidare att en persons kunskap om domstolarnas roll och uppgift korrelerar med förtroendet.

5.2 Framställningen av domstolarna i medierna

Uppsatsens andra frågeställning gäller hur domstolarna och deras verksamhet framställs i medierna. I uppsatsen konstateras att det allmänna intresset för domstolarna är högt och att domstolarna får stor uppmärksamhet i medierna, men att denna stora mängd information som når publiken genom framförallt nyhetsunderhållande program i kombination med den relativt låga kunskapen bland publiken om domstolarnas verksamhet bidrar till en förenklad och ibland även felaktig bild av domstolarna. Medierna värderar information efter olika kriterier för nyhetsvärdering som skiljer sig från den värdering av information som domstolarna gör. Medierna fokuserar mest på spektakulära brott som leder till hårda straff. Under hösten 2015 har flera mord tagit upp nyhetsutrymmet och rapporteringen om mordet på Lisa Holm har löpt

parallellt med intensiv rapportering om joggingmordet på Ida Johansson och attentatet på Kronogårdsskolan. I uppsatsens undersökning analyseras fyra program som aktivt upptar medieutrymmet med kriminalskildringar och redogörelser för bland annat domstolarnas verksamhet. Dessa program är inte på något sätt unika i sitt slag. Det finns flera program som följer samma format ganska exakt, och i andra medier som exempelvis kvällstidningarna, upptar kriminaljournalistiken väldigt stor plats.

Undersökningen visar att domstolarna sällan skildras på ett positivt sätt. Av den totala förekomsten av citat om domstolar i de fyra olika programmen om 374 gånger, markerades endast 20 av dessa, lite drygt 5 %, som positiva. Den största majoriteten citat, 223 stycken eller lite knappt 60 %, bedömdes vara neutrala, medan de negativa citaten uppgick till 131 stycken, eller 35 % av den totala förekomsten. Sammantaget kan sägas att domstolarna nästan aldrig benämns i positiva ordalag, men desto oftare i negativa. De gångerna handlar det ofta om de ekonomiska aspekterna av domstolsförfaranden. Ibland visar medieinnehållet på en tanke om att det är för svårt att fälla någon för brott, som i fallet med Gryningspyromanen i Brottskod, medan det i andra fall uppvisar en tanke om att det är för lätt, som i Samirs fall i #Fallet. Domstolsprocessen skildras som långsam och dyr, och i framförallt Domstolen – friad eller fälld förmedlas en attityd om att medborgarna är den svagare parten, som i de många fall då programmet tar upp det faktum att domstolen ofta går på polisens ord, när det kommer till en ord mot ord-situation.

Programmets förutsättningar verkade inte påverka resultatet i någon större utsträckning. De två programmen från SVT, Domstolen – friad eller fälld och Veckans brott, hade flest respektive nästfärst antal negativa omnämningen. I den del förutsättningarna påverkade, var det av naturliga anledningar. Domstolen – friad eller fälld hade exempelvis flest förekomster av omnämningen, men det förklaras av programmets karaktär och syfte att följa domstolsprocessen på tingsrätterna i landet. I och med att de flesta program fick någorlunda liknande resultat: väldigt få positiva poäng och väldigt många neutrala poäng, och negativa poäng däremellan, så kan antalet tittare och lyssnare vara den mest intressanta aspekten av förutsättningarna. Där kan konstateras att samtliga program har en stor räckvidd och att de når och konsumeras av många lyssnare och tittare.

5.3 Mediernas effekter

Uppsatsens tredje och sista frågeställning gäller mediernas effekter, och frågan om mediernas framställning av domstolarna går att koppla ihop med hur förtroendet för domstolarna ser ut. Denna frågeställning ska besvaras genom att innehållsanalysen som påbörjades i kapitel 4 ska slutföras. Innehållsanalysens två första steg, mediernas förutsättningar och medieinnehållet, har redogjorts för i föregående kapitel och i undersökningens sista del ska nu resultatet från de två första stegen kopplas samman med frågan om vilken effekt medieinnehållet har på sin publik och om denna kan påverka förtroendet för domstolarna. För att slutföra detta steg, ska först de teorier om mediernas effekter som tagits upp i kapitel 2 att diskuteras på ett övergripande sätt i förhållande till de undersökta programmen. Diskussionen kommer sedan att övergå till det konkreta medieinnehållets påverkan på publiken, med hänsyn till de värden, redovisade i kapitel 2.3, som Förtroendeutredningen har ställt upp som särskilt viktiga för att uppnå och behålla förtroende för domstolarna:

- Det ska ställas höga krav på domstolarnas kompetens.
- Handläggningen ska vara snabb och effektiv.
- Domar och beslut ska hålla hög kvalitet.
- Domstolarna vara tillgängliga, säkra och ha en hög servicenivå.
- Korrekt och saklig information om domstolarnas verksamhet ska förmedlas.

Dessa värden ska jämföras med förutsättningarna medieinnehållet som tidigare har redovisats.

Sju av tio personer har medierna som sin primära nyhetskälla för domstolarnas verksamhet och enligt Förtroendeutredningens förklaringsmodell till hur förtroende för samhällsinstitutioner upprätthålls och bibehålls, så utgör medierapporteringen en stor del av kunskapsinnehållandet i den kognitiva delen i förtroendeprocessen – som på ett rationellt plan avgör om en institution är värd tillit eller inte, och som sedan i samband med den emotionella delen ligger till grund för de handlingar som individen väljer att utföra. Vi kan därför konstatera att medierna har en påverkan på allmänhetens förtroende för domstolarna. Stöd för detta kan vi också hitta i de kriminologiska teorier som presenteras i kapitel 3, även om oron över mediernas effekter i förtroendefrågan skiljer sig från de traditionella orosmomenten som de kriminologiska teorierna undersöker, gällande opassande beteende och god smak. Teorierna om mass society och behaviorismen är svåra att tillämpa på något konkret medieinnehåll, eftersom de har en extrem inställning till mediernas effekter.

De marxistiska medieteorier och teorin om medierna som hegemoni, som menar att medierna verkar för elitens intressen genom att etablera ideologisk dominans och upprätthålla denna heterogena samhällsskildring genom samtycke av de underordnade klasserna. Den politiska agenda som hade kunnat vinna på att medierna skildrar domstolarna på det sätt som medieinnehållet i det granskade materialet visar, med överhängande neutrala och negativa skildringar, överensstämmer inte med den ideologi som exempelvis Jewkes menar präglas brottskildringarna i medierna – den konservativa ideologin.

Istället ligger medieinnehållet närmare det som de pluralistiska och postmoderna teorierna menar är en skildring av skilda intressen. Detta stämmer särskilt väl in på #Fallet, där vi får följa en person med lång kriminell bakgrund, men som programmet ändå skapar förutsättningar för igenkänning och sympati hos publiken. På liknande sätt kan inte Domstolen – Friad eller fälld anses ge uttryck för någon elit, utan programmet ställer sig tydligt på ”den lilla människans” sida i kampen mot staten. Det är den pensionerade åkerägaren som har varit yrkeschaufför hela sitt vuxna liv som nu på ålderns höst, bara några dagar efter sin ögonoperation, blir stannad av polisen och åtalad för att ha burit bilbältet på fel sätt. Det är mamman Victoria – åtalad för våldsamt motstånd vid en demonstration – som blir nekad offentlig försvarare och som står i en ord mot ord-situation mot polisen. Även detta perspektiv visar på ett försök till att skildra olika intressen.

Slutligen kan kulturell effekt-teorierna ge insyn i hur detta innehåll kan påverka publiken på lång sikt. Om en negativ, eller i bästa fall neutral, bild är den enda bild av domstolarna som skildras i medierna, så kan denna bild över en längre period påverka hur publiken ser på domstolsinstitutionen och de värden som den representerar. Kulturell effekt-teorierna menar dock att mediernas bilder tolkas utifrån egna erfarenheter, varför domstolarnas aktiva arbete med tillgängligheten och kvaliteten i den egna verksamhet som Förtroendekretningen föreslår, kan väga upp de bilder som framförs i dagens medieskildringar.

De värden som Förtroendekretningen har ställt upp som särskilt viktiga för att uppnå och upprätthålla förtroendet kan tolkas i ljuset av kulturell effekt-teorierna som en metod att verka för en öppen, effektiv och kvalitetsmedveten verksamhet som arbetar på ett respektfullt sätt med de som är delaktiga i domstolsprocessen och på ett tydligt sätt kommunicerar beslut och annat till allmänheten.

Det första värdet är att det ska ställas höga krav på domstolarnas kompetens. I den här delen har det undersökta medieinnehållet gett olika resultat. I Domstolen – Friad eller fälld har det vid ett antal tillfällen konstaterats att lagmännen är väldigt skickliga, men det har även framkommit stort missnöje, särskilt i ett fall då rätten avvisar en stämning ett år efter att den har lämnats in, efter att stämning har utfärdats. I Brottskod och i Veckans brott ifrågasätts inte domstolarnas kompetens, men däremot har #Fallet fått flera negativa poäng om domstolarnas handläggning av Samir-fallet. En kriminaltekniker menar att domstolarna är väldigt dåliga på kriminalteknisk bevisning, och vid ett annat tillfälle antyder Anders Johansson att domstolen antingen inte har lagt märke till, eller valt att ignorera, bevisning som hade lett till en friande dom för Samir.

Detta gränsar till det tredje värdet om att domar och beslut ska hålla hög kvalitet, något som återkommande kritiseras i #Fallet. Domen kom bara fyra månader efter mordet. Den var endast fem sidor lång och domskälen var sällsynt korta. I domen slogs även fast att Samirs erkännande stämde överens med den framlagda bevisningen, något stora delar av #Fallet går ut på att motbevisa. Utöver detta förekommer inte så många omnämnanden om domarnas utformning, mer än att de i några avsnitt beskrivs som svårförståeliga.

Förtroendeutredningens andra värde som handlar om effektivitet har samlat på sig desto fler negativa poäng. Handläggningen beskrivs genomgående som långsam och dessutom oerhört dyr. Det är framförallt Domstolen – Friad eller fälld som skildrar domstolsprocessen på det här sättet, men även Veckans brott målar upp domstolsprocessen som lång och plågsam i framförallt det avsnitt som handlar om hur anhörigas upplevelser av rättegångar. Den enda gången domstolsprocessen har benämnts som någorlunda effektiv, är i #Fallet, men där menar programmet att den snabba handläggningen av målet har påverkat utgången i målet på ett negativt sätt om något.

Övriga två värden om att domstolarna ska vara tillgängliga, säkra och ha en hög servicenivå samt att korrekt och saklig information om domstolarnas verksamhet ska förmedlas är inte värden som direkt återspeglas i medieinnehållet alls. I ett avsnitt av Brottskod diskuteras ett vittne som har hoppat av domstolsprocessen för att hon inte har känt sig säker, i övrigt kan dessa värden endast kommenteras utifrån tingsrätternas beslut att medverka i Domstolen – Friad eller fälld. Att släppa in kameror för att följa med i rättssalarna kan tyda på ett försök från tingsrätternas sida att vara tillgängliga och det går att tolka in att det även skulle kunna

bidra till att korrekt och saklig information om domstolarnas verksamhet förmedlas. Tyvärr har programmets hårt vinklade perspektiv och önskan att skapa dramatiska kriminalfall av all dagliga trafikförseelser inte möjliggjort att sådan information har kommit fram. Det utrymme lagmännen får att uttala sig handlar även det oftast om domstolsprocessens och lagarnas baksidor. Att inte ens domstolens egen personal har något positivt att säga om domstolarna och deras verksamhet, kan göra att rättsordningen framstår som osammanhängande och att de rationella skäl som domstolarnas legitimitet grundas på undergrävs och att övertygelsen då, som Dag Mattssons skriver, inte längre har några förutsättningar.

5.4 Avslutande kommentarer

Uppsatsen har skrivits med den föreställning om straffrättssystemets legitimitet som beskrivits i kapitel 1.5. Bestraffningsprocessen är, enligt Durkheim, en gemensam praktik som inte bara omfattar staten, utan även medborgarna. Bestraffningens verkliga kärna är en irrationell försvarsmekanism som skyddar djupt hållna värderingar, även om denna irrationella kärna kan kläs i en mer rationell skrud. Bestraffningens tre parter är, som Durkheim skriver, den som kontrollerar, den som blir kontrollerad och de som tittar på. Medieskildringar av brotts handlinger och domstolsprocesser kan sättas in i denna kontext som medium för att underlätta åskådarnas deltagande i denna bestraffningsritual som bekräftar och upprätthåller gemensamma kärnvärden.

Centralt för uppsatsen har varit att den måste begränsas från frågan om bestraffning är en rimlig påföljd, eftersom det inte är något som lyfts i programmen. Det förs ingen diskussion om ett bättre påföljdssystem eller en alternativ maktfördelning, där domstolarna inte har de befogenheter de har idag. Domstolarna skildras på ett neutralt till negativt sätt och deras kompetens och effektivitet ifrågasätts, men det verkar inte vara med syfte att föreslå en bättre ordning eller alternativ konfliktlösningsmetod. Straffrättssystemets och rättsväsendets grunder verkar vara accepterade, men däremot verkar det finnas en diskrepans mellan det ideal som finns om straffrättssystemet och de faktiska möjligheter det finns att leva upp till det. Som Duff och Garland skriver, så är straffrättssystemet ett idealtillstånd som inte kommer att kunna uppnås, men att de uppfyller en viktig funktion genom att utgöra just ett ideal som kan eftersträvas.

Durkheim menar att det finns en gemensam känslomässig reaktion på oförrätter som firas i ritualerna kring bestraffning och som skapar en solidaritet. Om det finns en gemensam känsla, irrationell dessutom, av att bestraffning är nödvändigt samtidigt som medierna undergräver förtroendet för domstolarna, de enda bestraffningsinstitutioner som vårt samhälle har accepterat – vad händer då? Vad händer om domstolarnas legitimitet går förlorad, om normstrukturen upplevs som otydlig och instabil, som Dag Mattsson skriver, och den inte längre blir gemensamt accepterad, samtidigt som de gemensamma värdena om bestraffning finns kvar? Då finns det fog för den slutsats som Förtroendeutredningen drar som svar på vad som skulle hända om förtroendet för hela rättssystemet förändras: att medborgarna tar saken i egna händer och använder sig av andra metoder för att lösa konflikter.

Bilaga: Transkriberat material

#Fallet, Avsnitt 1

Anders Johansson: Jag har tidigare läst hundratals domar och polisutredningar, om mord och andra grova brott, men inget liknar det här.

Anders Johansson: I mitt jobb på Aftonbladet har jag fått åtskilliga samtal och brev från personer som hävdar att de är oskyldigt dömda, men det är ytterst sällan som jag får möjlighet att ta upp sådana fall. Så gott som alltid beror det på att underlaget inte är tillräckligt. Det räcker ju inte att någon bara säger sig vara oskyldig. Det måste gå att visa också. I praktiken innebär det att det nästan aldrig förekommer, och det i sin tur innebär att jag för det mesta nästan instinktivt är inställd på att tacka nej när någon för en sådan fråga på tal. Lite så var det med det här fallet också. I jobbet ingår att ibland bevaka häktningsförhandlingar och rättegångar. Då träffar jag både åklagare och advokater som får ge sin syn på saken. Det var vid ett sådant tillfälle som jag fick Samir-fallet mer eller mindre i knät. [...] Jag pratade med advokat Sargon de Basso [som berättade] att han precis hade åtagit sig ett resningsärende gällande en person som han ansåg var felaktigt dömd för mord. Han tyckte också att det var något som jag borde granska.

Sargon De Basso: [R]yktet på gatan var uteslutande ett och detsamma, nämligen att det var pappan som var gärningsman och Samir var högst oskyldig, och ett barn som hade farit oerhört illa. Oerhört illa av en pappa, som hade begått det här brottet, fasansfulla brottet, och ett rättssamhälle som har varit helt blint inför den verklighet som han har utsatts för. [...] Det här blev på något sätt [...] en urban legend. [...] Jag hade hört talas om det, det hade pratats om det vid middagsbordet, och det var liksom ett rättsövergrepp.

Anders Johansson: Förundersökningen var klar redan efter fyra veckor, vilket måste vara något av ett rekord. Men så upplevdes ju också fallet som helt okomplicerat. Gärningsmannen hade ringt själv, varit ensam på brottsplatsen när polisen anlände och han erkände som sagt. Det blev åtal och rättegång, sedan dröjde det en tid. Samir fick dels genomgå en rättspsykiatrisk undersökning, dels blev det sommar. Semestern kom emellan. Det var fotbolls-VM i Mexiko. Det var det året argentinaren Maradona vann nästan på egen hand. I oktober, bara fyra månader efter mordet, kom domen. Den var väldigt kort, bara fem sidor. Domstolen hade inte tvivlat det minsta. Samir var skyldig.

Anders Johansson: [...]om den här utredningen indirekt blev påverkad av Palme-mordet. Samir blev åtalad, och eftersom han även blivit klassad som sinnessjuk, dömdes han till slut psykiatrisk vård och den här historien hade kunnat vara över där. Men drygt ett och ett halvt år senare, i januari 1988, tog fallet en helt ny vändning. Samir tog tillbaka sitt erkännande och sa att det i själva verket var hans pappa som utfört mordet.

Anders Johansson: Före dess jobbade [Sargon de Basso] i tio år hos Peter Althin, en av landets främsta försvarsadvokater. Han jobbade på kontoret under tiden då Althin drev fallet Joy Raman, hemvårdaren som dömdes till livstids fängelse, men som till sist fick en ny rättegång och friades efter åtta år bakom galler. Sargon de Basso vet därför mer än väl hur svårt det är att få en dom uppriven, men vet också att det inte är omöjligt.

Sargon De Basso: Den här typen av uppdrag ger ju ingen ersättning överhuvudtaget. Det är naturligtvis oerhört kostsamt för den enskilda personen att anlita en advokat som ska omkullkasta en dom som är lagakraftvunnen sen 1986. Så att jag skulle säga att de flesta resningsärenden med vissa undantag drivs ju pro bono från advokaters sida.

Sargon De Basso: Stämmer det som ordet på gatan berättade hade hänt eller stämmer den verkligheten som domarna har fastslagit? Jag är oerhört nyfiken av att se vad är den materiella sanningen i det här fallet?

Domstolen – Friad eller fälld, Avsnitt 4

Tilltalad: Jag vill att det ska skipas rättvisa, och inte bara bli en fällande dom för det är så enkelt för domstolen och åklagare att bara få det undanstökat.

Berättarröst: Kampen som Anders nu utkämpar med den svenska rättvisan handlar inte om pengar, utan om principer och om det verkligen ska vara möjligt att döma någon utan mer bevisning än en enskild polismans ord. Nu tänker Anders slåss för det han är övertygad om är rätt, trots att det bara började med en böteslapp om 1500 kr.

Berättarröst: Eftersom Anders känner sig helt säker på sin sak, så vägrar han att betala böterna som polisen skriver ut och därmed drar rättsapparaten igång.

Berättarröst: Är rätten oenig och ska rösta om ett domslut, så har nämndemännen alltså tillsammans fler röster än den juridiskt utbildade ordföranden.

Berättarröst: Åklagaren menar alltså att de flesta trafikbrott som kommer upp till förhandling är så pass tydliga att de bör leda till fällande dom.

Berättarröst: Ja, rätt ska vara rätt, men som i så många andra trafikmål står ord mot ord. [...] Någon tekniskt bevisning som rätten skulle kunna luta sig mot finns inte och just så är det för det mesta i fall som handlar om trafik.

Berättarröst: Är ett kryss tillräckligt för att fälla någon för ett brott?

Berättarröst: [M] riskerar nu att bli fälld för narkotikabrott som han hävdar att han absolut inte har begått. Hamnar han i belastningsregistret, vilket man gör om man fälls för ett brott, skulle det kunna påverka hans jobb och hans möjligheter i framtiden. Och allt beror enligt honom på ett kryss på en plastmugg och en förväxling.

Tilltalad: Jag sa nej, jag ska gå hela vägen till rättegången. [...] Det spelar ingen roll, det handlar inte om pengar. Det handlar om att jag är oskyldig. Jag har inte gjort det.

Berättarröst: [M] ansöker om offentlig försvarare, men får nej. För det är ingen självklarhet att den som är misstänkt för ett brott [...] får en försvarare som är betald av staten.

Berättarröst: [M] har idag ett jobb som är säkerhetsklassat. Där gäller en absolut nolltolerans mot droger, så om [han] blir fälld för ringa narkotikabrott kan det få allvarliga konsekvenser för honom. [...] För [M] är det alltså extra viktigt att bevisa att han är oskyldig och att han inte tar droger, och därför bestämmer han sig för att anlita en egen advokat.

Advokat: Åklagaren menar att det här inte är något allvarligt brott. Han ifrågasätter varför vi vill ha det till rättegång. Det är ju ett bötesbrott, så att säga. Det är ingenting man ska ta lätt på bara för att det är böter i straffskalan. Det är ändå ett brott som kan få väldigt svåra konsekvenser. [...] Därför är det lika viktigt att man tar bevisningen på allvar i ett sådant här mål som i ett grövre brottmål.

Berättarröst: Hans advokat tror att [M] har goda chanser att bli frikänd, eftersom risken för att urinproven faktiskt har förväxlats borde vara stor när inga personnummer skrevs upp direkt på proverna.

Berättarröst: Rättens ordförande [...] har fastnat i snöövädret på väg till jobbet, så nu får alla vänta.

Mikael Mellqvist: För att kräva den här gossen här, så krävs det...man måste kunna utesluta förväxling. Det kan inte ha skett förväxling. Och det är ju ett ganska hårt ställt krav.

Berättarröst: [M] vill tro på en friande dom. Hans jobb och hans framtid kan hänga på vad rätten kommer fram till. Och de två veckorna han nu måste vänta på domen blir jobbiga.

Berättarröst: Ja, det räckte tydligen med ett kryss som markering på ett urinprov för att fälla [M] för brottet. Polisens beskrivning av hur det gick till när provet togs om hand räckte uppenbarligen för att rätten skulle tro på att urinprovet [...] verkligen kom från Mohamed, trots att det ändå fanns en viss risk för förväxling.

Berättarröst: Det är i sådana här miljöer vi är vana att se dem – välklädda män och kvinnor, jurister i kostym eller dräkt i snygga och rena lokaler eller rättssalar. Men det finns en miljö där advokaternas polerade skor och välstrukna skjortor inte riktigt passar in, men där behovet av deras tjänster ofta är desto större [på en hästgård].

Berättarröst: Magnus Widebeck är känd som den domare i landet som är bäst på att få stridande parter att komma överens i ett sånt här läge. Men det är ingen enkel uppgift han har. [...] Och nu sitter de här och ska försöka komma överens. Det de har att luta sig mot är lagar som inte är utformade med tanke på levande djur.

Berättarröst: Ja, förhandlingarna pågår och en sak är parterna överens om, nämligen att det här är en besvärlig rättstvist. Magnus Widebeck önskar att något sånt här fall skulle kunna tas upp av Högsta domstolen, så att det skapades ett prejudikat, alltså en vägledning för hur liknande fall ska avgöras i framtiden. [...] Men anledningen till att sådana här mål inte drivs hela vägen till Högsta domstolen är att hästar är levande djur. En rättsprocess som ska ända upp till HD kan ta flera år att driva, och frågan blir då vem som ska sköta och träna och betala för hästen under tiden som rättsprocessen pågår – säljaren eller köparen.

Berättarröst: Ja, en lagstiftning som inte är utformad efter levande djur, en sport som lockar hundratusentals människor och hästar som till sin natur är föränderliga. Allt talar för att hästadvokater [...] inte kommer att sakna uppdrag i framtiden heller.

Veckans brott, Avsnitt 8

Leif GW Persson: Det sannolika är ju att han kommer att dömas till fängelse.

Camilla Kvartoft: Men han kan inte dömas till livstids fängelse?

Leif GW Persson: Nej, för han är för ung. [...] Maximalt kan ha få 18 år, och då tror jag att det där med att han är så uppenbart knepig i huvudet kommer att ge honom en viss rabatt, va. Så den troliga påföljden, den ligger någonstans mellan tio och tolv års fängelse. Hade han hamnat hos psykvården så tror jag nog att – dels så tror jag att det hade varit en mer adekvat påföljd med tanke på hur han är och dels tror jag att till och med då om man inte hade fått någon ordning på honom att han hade kunnat bli sittande längre.

Camilla Kvartoft: Han har då Leif Silbersky som advokat.

Leif GW Persson: Ja, just det, men du vet det är nog inte intressant i sammanhanget om vi ser till dom och påföljd. Med all respekt för Leif [Silbersky]. Så att det kommer inte att betyda något avgörande, utan han kan nog se fram emot en livstidsdom.

Leif GW Persson: ”Men sen finns det den motsatta gruppen också som bara skakar på huvudet. Och med dem är det så illa att en och annan av dem har anledning att skaka på huvudet för att de är sitter där oskyldigt dömda, va. Men de är inte många. [...] Men det är några stycken, och det är illa nog om du avtjänar livstid.” Leif

Brottskod, Avsnitt 6

Berättarröst: I början av 2000-talet är polisen i Skåne fortfarande ovetandes om vad som vänster. Att man står inför jakten på en av Sveriges genom tiderna värsta seriemordbrännare. En jakt som kommer att pågå i mer än 10 års tid, som kommer att kosta samhället hundratals miljoner, medan nedlagda förundersökningar och friande domar kommer att löpa som en röd tråd i jakten på den i media så kallade gryningspyromanen.

Berättarröst: Borgström dömdes senare till fängelse, och där kunde historien ha varit slut. Men för de boende i Skåne har den precis börjat.

Polis: Han finns i närheten, det finns till och med avtryck från honom på ett av ställena. Det går inte att leda i bevis. Men det är där vi har stått inför de flesta gångerna vi har haft med honom att göra. Han finns på plats, det finns vissa spår att säkra, men när det kommer till slutlig instans så har det inte lett till något fällande. Och det är ju efter det som det börjar hända saker runt om honom och hans närvaro.

Berättarröst: I tingsrätten döms Borgström till sju års fängelse, men sista ordet är inte sagt, och det är just skovtrycket som kommer att bli avgörande.

Polis: Det är så lätt att vända lite på det här med utom allt rimligt tvivel, och då måste ju domstolen fria.

Berättarröst: Efter överklagan till hovrätten, frias Borgström helt från bränderna och istället kan han kvittera ut ett skadestånd på 98 000 kr för de tre månader han suttit häktad.

Berättarröst: [Nu] griper man Borgström som misstänkt för grov mordbrand i tron om att bevisningen den här gången ska räcka för en fällande dom. Samtidigt vet man att han hittills i slutändan alltid lyckas gå fri.

Berättarröst: 2005 griper polisen i Dalarna den i media så kallade gryningspyromanen, men bevisen till trots har historien visat att han ständigt lyckats gå fri.

Polis: Han var väldigt, väldigt självsäker på att det finns ingen chans att ni kommer att få mig åtalad för det här eller fälld för de här bränderna. Man har försökt få mig fälld vid så många tillfällen, jag har alltid blivit friad.

Berättarröst: Den 25 augusti 2006 slår hovrätten fast domen. Tre års fängelse för försök till mordbrand vid två tillfällen. [...] Även om påföljden blir kortare än väntat, så är ändå domen en framgång, eftersom man tidigare aldrig lyckats fälla honom för just mordbrand. Men historien om Gryningspyromanen är långt ifrån över.

Berättarröst: Borgström, som vid den här tiden misstänks för över 80 bränder, grips. Men som vanligt finns det inga bevis för att väcka åtal om mordbrand. Men i januari 2009 döms han till fem månaders fängelse för att ha hotat häktespersonalen.

Berättarröst: 2010 har den tröstlösa jakten på Gryningspyromanen pågått i nästan 10 års tid. Det är tydligt att för att få en fällande dom, måste polisen ta honom på bar gärning.

Berättarröst: Den dagen var det ett vite på honom på 2000 kr som domstolen utfärdat för att inte ha inställt sig till en förhandling och han får detta vite.

Arkivklipp SVT: Ulf Borgström, och kallad Gryningspyromanen, dömdes idag av en enig tingsrätt till åtta års fängelse för grov mordbrand.

Arkivklipp SVT: Tingsrätten har godkänt mitt arbete. I mer än tre år har jag lagt ner jobb på detta, så att det känns bra.

Berättarröst: Den 20 juni 2011 slår hovrätten fast domen. Åtta års fängelse för grov mordbrand och i och med det är en tio år lång jakt över, som saknar motsycke i svensk kriminalhistoria. Med facit i hans beräknas Borgströms korståg ha kostat samhället hundratals miljoner, kanske så mycket som en miljard i polis- och räddningstjänstinsatser och förstörd och nedbrunnen egendom. Endast dömd för ett fåtal bränder, men misstänkt att lita bakom upp mot 100. I och med gripandet i december 2010 minskar antalet anlagda bränder i Skåne och befolkningen kan andas ut. Men 2016 kan Borgström återigen vara en fri man.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Statens offentliga utredningar

SOU 1999:76. Demokratiutredningen. *Maktindelning – Demokratiutredningens forskarvolym 1*. [cit. SOU 1999:76, s. X.]

SOU 2008:106. Förtroendeutredningen. *Ökat förtroende för domstolarna – strategier och förslag*. [cit. SOU 2008:106, s. X.]

SOU 2008:106. Förtroendeutredningen. *Ökat förtroende för domstolarna, Bilagedel A – Enkätundersökningar*. [cit. SOU 2008:106. Bilagedel A, s. X.]

Myndighetsrapporter

Blixt, Madeleine. *Förtroendet för rättsväsendet – resultat från Nationella trygghetsundersökningen, 2006*. Rapport 2007:9. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2007. [cit. BRÅ 2007:9, s. X.]

Töyrä, Annika., Eriksson, Katarina & Wigerholt, Jennie. *Nationella trygghetsundersökningen 2007 – om utsatthet, trygghet och förtroende*. Rapport 2008:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2008. [cit. BRÅ 2008:3, s. X.]

Wigerholt, Jennie & Irlander, Åsa. *NTU 2008 – om utsatthet, trygghet och förtroende*. Rapport 2009:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2009. [cit. BRÅ 2009:2, s. X.]

Irlander, Åsa & Westfelt, Lars. *NTU 2009 – om utsatthet, trygghet och förtroende*. Rapport 2010:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2010. [cit. BRÅ 2010:2, s. X.]

Frenzel, Anna., Irlander, Åsa & Töyrä, Annika. *NTU 2010 – om utsatthet, trygghet och förtroende*. Rapport 2011:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2011. [cit. BRÅ 2011:1, s. X.]

Irlander, Åsa & Hvitfeldt, Thomas. *NTU 2011 – om utsatthet, trygghet och förtroende*. Rapport 2012:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2012. [cit. BRÅ 2012:2, s. X.]

Färdeman, Emelie., Hvitfeldt, Thomas & Irlander, Åsa. *NTU 2012 – om utsatthet, trygghet och förtroende*. Rapport 2013:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2013.
[cit. BRÅ 2013:1, s. X.]

Westlund, Olle & Eriksson, Annika. *Bemötande i domstol*. Rapport 2013:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2013.
[cit. BRÅ 2013:11, s. X.]

Färdeman, Emelie., Hvitfeldt, Thomas & Irlander, Åsa. *Nationella trygghetsundersökningen 2013 – om utsatthet, trygghet och förtroende*. Rapport 2014:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2014.
[cit. BRÅ 2014:1, s. X.]

Frenzel, Anna., Wallin, Lisa., Hvitfeldt, Thomas & Irlander Strid, Åsa. *Nationella trygghetsundersökningen 2014 – om utsatthet, trygghet och förtroende*. Rapport 2015:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2015.
[cit. BRÅ 2015:1, s. X.]

Litteratur

Alsing, Rolf & Lundh, Jonas (red.). *1900-talet: en bok från Aftonbladet*. Stockholm: Aftonbladet med stöd av Statens skolverk, 1999.
[cit. Alsing & Lundh. *1900-talet*, s X.]

Brighton, Paul & Foy, Dennis. *News Values*. Los Angeles: SAGE Publications, 2007.
[cit. Brighton & Foy. *News Values*, s. X.]

Cohen, Stanley. Unspeakable Memories and Commensurable Laws. I *Legal Institutions and Collective Memories*, Susanne Karstedt (red.), s. 27-38. London: Hart Publishing, 2009.
[cit. Cohen. I *Legal Institutions and Collective Memories*, s. X.]

Cowdery, Nicholas. *Getting Justice Wrong – Myths, media and crime*. Crows Nest: Allen and Unwin, 2001.
[cit. Cowdery. *Getting Justice Wrong*, s. X.]

Duff, Anthony & Garland, David (red.). *A Reader on Punishment*. Oxford: Oxford University Press, 1994.
[cit. Duff & Garland. *A Reader on Punishment*, s. X.]

Duff, Anthony., Farmer, Lindsay., Marshall, Sandra & Tadros, Victor (red.). *The Trial on Trial, Volume One – Truth and Due Process*. Oxford: Hart Publishing, 2004.
[cit. Duff, Farmer, Marshall & Tadros. *The Trial on Trial, vol. 1*, s. X.]

Duff, Anthony., Farmer, Lindsay., Marshall, Sandra & Tadros, Victor (red.). *The Trial on Trial, Volume Three – Towards a Normative Theory*. Oxford: Hart Publishing, 2007.
[cit. Duff, Farmer, Marshall & Tadros. *The Trial on Trial*, vol. 3, s. X.]

Gräns, Minna. Användningen av andra vetenskaper. I *Juridisk metodlära*, Fredric Korling & Mauro Zamboni (red.), s. 421-434. Lund: Studentlitteratur, 2013.
[cit. Gräns. I *Juridisk metodlära*, s. X.]

Hough, Mike & Sato, Mai (red.). *Trust in Justice: why it is important for criminal policy, and how it can be measured. Final report of the Euro-Justis project*. Helsingfors: European Institute for Crime Prevention and Control, 2011.
[cit. Hough & Sato. *Trust in Justice*, s. X.]

Hydén, Håkan. Rättsociologi: om att undersöka relationen mellan rätt och samhälle. I *Juridisk metodlära*, Fredric Korling & Mauro Zamboni (red.), s. 207-237. Lund: Studentlitteratur, 2013.
[cit. Hydén. I *Juridisk metodlära*, s. X.]

Jackson, John D. Managing Uncertainty and Finality: The Function of the Criminal Trial in Legal Inquiry. I *The Trial on Trial, Volume One – Truth and Due Process*, Anthony Duff, Lindsay Farmer, Sandra Marshall & Victor Tadros (red.), s. 121-145. Oxford: Hart Publishing, 2004.
[cit. Jackson. I *The Trial on Trial*, vol. 1, s. X.]

Jewkes, Yvonne. *Media and Crime*. London: SAGE Publications, 2004.
[cit. Jewkes. *Media and Crime*, s. X.]

Marsh, Ian & Melville, Gaynor. *Crime, Justice and the Media*. New York: Routledge, 2009.
[cit. Marsh & Melville. *Crime, Justice and the Media*, s. X.]

Montesquieu, Charles-Louis de Secondat. *Om lagarnas anda eller det förhållande som bör råda mellan lagarna och respektive styrelses författning, seder, klimat, religion, handel etc: vartill författaren fogat nya forskningar över de romerska successionslagarna, de franska lagarna och feodallagarna*. Stockholm: Ratio, 1990.
[cit. Montesquieu. *Om lagarnas anda*, s. X.]

Riffe, Daniel., Lacy, Stephen & Fico, Frederick. *Analyzing Media Messages – Using Quantitative Content Analysis in Research*. 3. uppl. New York: Routledge/Taylor & Francis Group, 2014.
[cit. Riffe, Lacy & Fico. *Analyzing Media Messages*, s. X.]

Surette, Ray. *Media, Crime and Criminal Justice – Images, Realities and Policies*. 4. uppl. Belmont: Wadsworth Cengage Learning, 2011.
[cit. Surette. *Crime and Criminal Justice*, s. X.]

Artiklar

Ekstedt, Olle. *Journalismen och rätten*. JT 1997/98, s. 984-1007.

[cit. Ekstedt. JT 1998/98, s. X.]

Engström, Lars-Göran. *Förtroendet för domstolarna*. SvJT 2009, s. 377-381.

[cit. Engström. SvJT 2009, s. X.]

Garland, David. *Frameworks of inquiry in the sociology of punishment*. The British Journal of Sociology 41 no. 1. 1990, s. 1-15.

[cit. Garland. The British Journal of Sociology 1990, s. X.]

Heuman, Sigurd. *Hur kan förtroendet för domstolarna stärkas?*. SvJT 2009, s. 48-63.

[cit. Heuman. SvJT 2009, s. X.]

Lerwall, Lotta. *Makten över domstolarna – om styrning av oberoende domstolar*. SvJT 2014, s. 597-610.

[cit. Lerwall. SvJT 2014, s. X.]

Mattsson, Dag. *Domarnas makt – domarrollen i ett nytt rättsligt landskap*. SvJT 2014, s. 587-596.

[cit. Mattsson. SvJT 2014, s. X.]

Nobles, Richard & Schiff, David. *A Story of Miscarriage: Law in the Media*. Journal of Law and Society 31 no. 2. 2004, s. 221-244.

[cit. Nobles & Schiff. Journal of Law and Society 2004, s. X.]

Van de Walle, Steven. *Trust in the Justice System: A Comparative View Across Europe*. Prison Service Journal no. 183. 2009, s. 22-26.

[cit. Van de Walle. Prison Service Journal 2009, s. X.]

Wennberg, Suzanne. *Journalisten som lag- och rättsfallsrolkare – några stötestenar*. JT 1991/92, s. 761-786.

[cit. Wennberg. JT 1991/92, s. X.]

Elektroniska källor

Tidningsartiklar

Cantwell, Oisín. *Unikt mål som visar hur viktig journalistiken är*. Aftonbladet. 2015-12-01.

<http://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/oisincantwell/article21865492.ab>

(Hämtad 2015-12-05)

[cit. Cantwell. Aftonbladet 2015-12-01.]

Klepke, Martin. *LO behåller 9 procent av Aftonbladet*. Arbetet. 2009-06-15.
<http://arbetet.se/2009/06/15/lo-behaller-9-procent-av-aftonbladet/>
(Hämtad 2015-11-15)
[cit. Klepke. Arbetet 2009-06-15.]

Nordström, Camilla. *Aftonbladet och grävande journalistik – en stolt tradition*. Aftonbladet. 2013-06-28.
<http://valkommenin.aftonbladet.se/tag/gravjournalistik/>
(Hämtad 2015-11-15)
[cit. Nordström. Aftonbladet 2013-06-28.]

Sundberg, Robert. *Snart kan vi ha en ägare som äger hälften av pressen*. Medievärlden. 2010-09-14.
<http://www.medievarlden.se/diskussion/2010/09/snart-kan-vi-ha-en-agare-som-ager-halften-av-pressen>
(Hämtad 2015-11-15)
[cit. Sundberg. Medievärlden 2010-09-14.]

Tagesson, Eric & Hjertén, Linda. *Fallet Samir – åklagaren yrkar på resning*. Aftonbladet. 2015-12-01.
<http://www.aftonbladet.se/nyheter/krim/article21859153.ab>
(Hämtad 2015-12-05)
[cit. Tagesson & Hjertén. Aftonbladet 2015-12-01.]

Webbsidor

Aftonbladet. *Aftonbladets totalräckvidd per dag*.
<http://www.aftonbladet.se/siffror/>
(Hämtad 2015-10-30)
[cit. Aftonbladet. *Aftonbladets totalräckvidd per dag*.]

Aftonbladet. *Om #Fallet*.
<http://fallet.aftonbladet.se/om-fallet/>
(Hämtad 2015-10-01)
[cit. Aftonbladet. *Om #Fallet*.]

Institutet för språk och folkminnen. *Varför är terminologi viktigt?*.
<http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/terminologi/varfor-ar-terminologi-viktigt.html>
(Hämtad 2015-12-05)
[cit. Institutet för språk och folkminnen. *Varför är terminologi viktigt?*]

MTG TV. *TV3*.
<http://mtgtv.se/kanaler/tv3/>
(Hämtad 2015-10-30)
[cit. MTG TV. *TV3*.]

SVT. *Om Domstolen – Friad eller fälld.*
<http://www.svt.se/domstolen--friad-eller-falld/>
(Hämtad 2015-10-30)
[cit. SVT. *Om Domstolen – Friad eller fälld.*]

SVT. *Veckans brott.*
<http://www.svt.se/veckans-brott/>
(Hämtad 2015-10-30)
[cit. SVT. *Veckans brott.*]

SVT. *Vi gör tv om alla och för alla.*
<http://www.svt.se/omsvt/fakta/kort-fakta-om-svt>
(Hämtad 2015-10-30)
[cit. SVT. *Vi gör tv om alla och för alla.*]

Videomaterial

TV3 Play. *Bakom Brottskod – Så jobbar Fredrik och Kristofer* (videoklipp). 2014-12-23.
<http://www.tv3.se/brottskod/bakom-brottskod-sa-jobbar-fredrik-och-kristofer>
(Hämtad 2015-10-30)
[cit. TV3. *Bakom Brottskod.*]

Uppslagsverk

Sökord: *medium*. Svenska Akademiens ordlista. 2013.
<http://www.saol.se>
(Hämtad 2015-11-15)
[cit. Sökord: *medium*. Svenska Akademiens ordlista.]

Sökord: *podd*. Svenska datatermgruppens ordlista. 2013.
<http://www.datatermgruppen.se>
(Hämtad 2015-11-15)
[cit. Sökord: *podd*. Svenska datatermgruppens ordlista.]

Sökord: *Brottskod*. Svensk mediedatabas.
<http://smdb.kb.se>
(Hämtad 2015-12-15)
[cit. Sökord: *Brottskod*. Svensk mediedatabas.]

Sökord: *Brottskod*. Mediamätning i Skandinavien.
<http://www.mms.se>
(Hämtad 2015-10-17)
[cit. Sökord: *Brottskod*. Mediamätning i Skandinavien.]

Sökord: *Domstolen – Friad eller fälld*. Mediamätning i Skandinavien.
<http://www.mms.se>
(Hämtad 2015-10-17)
[cit. Sökord: *Domstolen – Friad eller fälld*. Mediamätning i Skandinavien.]

Sökord: *Veckans brott*. Mediamätning i Skandinavien.
<http://www.mms.se>
(Hämtad 2015-10-17)
[cit. Sökord: *Veckans brott*. Mediamätning i Skandinavien.]

Undersökt material

Hollender, Pål. Brottskod (TV-program). Stockholm: TV3. 2015.
<http://www.tv3play.se/program/brottskod>
Avsnitt 4 (publicerades 2015-02-12)
Avsnitt 5 (publicerades 2015-02-19)
Avsnitt 6 (publicerades 2015-02-26)
Avsnitt 7 (publicerades 2015-03-05)
Avsnitt 8 (publicerades 2015-03-12)

Syk, Patrik. #Fallet (Poddradioprogram). Stockholm: Aftonbladet. 2015.
<http://fallet.aftonbladet.se>
Avsnitt 1 (publicerades 2015-04-01)
Avsnitt 2 (publicerades 2015-04-08)
Avsnitt 3 (publicerades 2015-04-15)
Avsnitt 4 (publicerades 2015-04-22)
Avsnitt 5 (publicerades 2015-04-29)
Avsnitt 6 (publicerades 2015-05-06)
Avsnitt 7 (publicerades 2015-05-13)
Avsnitt 8 (publicerades 2015-05-20)
Avsnitt 9 (publicerades 2015-05-27)
Avsnitt 10 (publicerades 2015-06-03)
Avsnitt 11 (publicerades 2015-07-01)
Avsnitt 12 (publicerades 2015-12-01)

Undevik, Fredrik. *Domstolen – Friad eller fälld* (TV-program). Stockholm: SVT1. 2015.
Avsnitt 3 (sändes 2015-09-15)
Avsnitt 4 (sändes 2015-09-22)
Avsnitt 5 (sändes 2015-09-28)
Avsnitt 6 (sändes 2015-10-06)
Avsnitt 7 (sändes 2015-10-13)

Wiklund, Hans. Veckans brott (TV-program). Stockholm: SVT1. 2015.

Avsnitt 6 (sändes 2015-11-24)

Avsnitt 7 (sändes 2015-12-01)

Avsnitt 8 (sändes 2015-12-08)

Avsnitt 9 (sändes 2015-12-15)

Avsnitt 10 (sändes 2015-12-22)